

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі
Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**10-СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ОҚУ-ДАЛАЛЫҚ
ЖИЫНДАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӨТКІЗУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Астана, 2024

БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми-әдістемелік кеңесінің шешімімен ұсынылды (2024 жылғы 19 наурыздағы №1 хаттама).

10-сынып оқушыларына арналған оқу-далалық жиындарды ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар. - Астана: БІ. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. - 80 б.

Бұл әдістемелік ұсынымадар білім беру мазмұнын жетілдіру шеңберінде «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша оқу бағдарламасының негізінде әзірленді.

Ұсынымдарда 10-сыныпқа арналған «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша оқу-далалық жиындарды өткізу ерекшеліктері, оқытуды ұйымдастырудың нысандары мен әдістері көрсетілген.

Білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін зерделеу кезінде оқу-далалық жиындарды жоспарлау және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар берілді. Әдістемелік ұсыныс мектеп басшыларына, әдіскерлерге және алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәнінің оқытушы-ұйымдастырушыларына арналған.

© БІ.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы 2024.

КІРІСПЕ

Азаматтарды қорғаныс саласындағы бастапқы білімге оқыту және оларды әскери қызмет негіздері бойынша даярлау "Алғашқы әскери дайындық ережелерін бекіту туралы" және Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығына сәйкес "Әскери қызмет негіздері" бағдарламасының бөлімі шеңберінде ұйымдастырылатын және өткізілетін білім беру мекемелерінде жыл сайынғы 5 күндік оқу – далалық (лагерлік) жиындар өткізуді көздейді.

Білім беру мекемелерінің 10-сынып оқушыларымен оқу жиындары оқу жылының соңында (сәуір - мамыр) "Әскери қызмет негіздері бойынша даярлықтан өтіп жатқан мемлекеттік білім беру мекемелерінде оқитын азаматтармен 5 күндік оқу-далалық (лагерлік) жиындарды ұйымдастыру және өткізу туралы" жергілікті атқарушы органның өкімімен айқындалған мерзімдерде өткізіледі.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарға қатысуға денсаулық жағдайы бойынша сабақтардан босатылғандарды қоспағанда, білім беру мекемелерінде және оқу пункттерінде оқитын барлық ұлдар тартылады. Қыздармен сабақтар "Медициналық білім негіздері" бөлімі бойынша аумақтық денсаулық сақтау органдарымен келісім бойынша медициналық мекемелерде немесе жалпы білім беру мекемелерінің базасында ұйымдастырылады.

Білім беру саласындағы аумақтық органның шешімі бойынша қыздарды мектеп бағдарламасының пәндері бойынша қосымша даярлыққа тарту мүмкіндігі жоққа шығарылмайды.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарды жоспарлауды және ұйымдастыруды жергілікті әскери басқару органдары білім беру және денсаулық сақтау, төтенше жағдайлар саласындағы аумақтық органдармен, білім беру мекемелерінің, балалардың сауықтыру және қорғаныс-спорттық демалыс лагерлерінің, әскери – патриоттық тәрбие орталықтарының басшыларымен, әскери – техникалық мектептермен және құрамалардың (әскери бөлімдердің) командирлерімен бірлесіп, базасында Оқу-далалық жиындары өткізіледі.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарды өткізуге, тамақтануды, орналастыруды, тасымалдауды, медициналық қамтамасыз етуді, оқу – материалдық құралдармен жарақтандыруды ұйымдастыруға байланысты шығыстарды жергілікті атқарушы органдар жүзеге асырады.

Өткізілген оқу – далалық жиындар бойынша есепке алу мен есептілікті білім беру мекемелерінің курстары мен факультативтерін есепке алу журналдарында жүзеге асырылады.

Оқу – далалық (лагерлік) жиындарды өткізу үшін тартылған адамдардың еңбегіне ақы төлеу жергілікті атқарушы билік органдарының қаржы қаражаты болған кезде келісім бойынша мүмкін болады.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындардың ұзақтығы 5 күнді құрайды, бұл ретте бағдарлама бөлімі бойынша сабақтарға 30 оқу сағаты көзделген. Жиын барысында: әскери қызметшілердің орналасуы мен тұрмысы, қарауылдық және ішкі қызметтерді ұйымдастыру, саптық, атыс, тактикалық, инженерлік, дене

шынықтыру және әскери-медициналық даярлық элементтері, сондай-ақ әскерлерді радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау мәселелері зерделенеді.

Оқу – далалық (лагерлік) жиындар барысында әскери-кәсіптік бағдарлау бойынша іс-шаралар өткізіледі. Оқу – далалық (лагерлік) жиындарды өткізудің соңғы кезеңінде оқушылардың білімін, біліктілігімен дағдыларын кешенді бағалау мақсатында әскери-тактикалық ойындар, ұтыс ойындары өткізіледі. Оқу-далалық (лагерлік) жиындар Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери бөлімдерінің, басқа да әскерлердің, әскери құралымдардың базасында өткізіледі.

Әскери бөлімдері жоқ аудандарда оқу жиындары мектеп - интернаттарда, әскери-патриоттық жастар және балалар қоғамдық бірлестіктерінің, қорғаныс-спорттық сауықтыру лагерлерінің базасында немесе білім беру мекемелерінің жанынан ұйымдастырылады.

Жалпы білім беру мекемелерінің 10-сынып оқушыларымен 5 күндік оқу-далалық (лагерьлік) жиындарды ұйымдастыру және өткізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар Қазақстан Республикасының Білім беру мекемелерінде оқу жиындарын ұйымдастыру және өткізу тәжірибесін білдіреді және жиындарды ұйымдастыру мен өткізудегі, жастарды әскери қызметке даярлау жөніндегі қойылған міндеттерді шешудегі негізгі бағыттарды айқындайды.

Әдістемелік ұсынымдар өмір қауіпсіздігі шараларын сақтай отырып, оқу – тәрбие міндеттерін орындау бойынша қазіргі заманғы талаптарды ескере отырып, оқу-далалық (лагерлік) жиындарды өткізуді дұрыс ұйымдастыруға көмектеседі.

Әдістемелік ұсынымдарда баяндалған материалдарды әскери-спорттық іс-шараларды, жиындарды, әскери-қолданбалы бағыттағы жарыстарды дайындау, ұйымдастыру және өткізу кезінде, әскери қызмет негіздерін зерделеу сабақтарында пайдалануға болады.

1 ОҚУ-ДАЛАЛЫҚ ЖИЫНДАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Зерттеу нысаны: 10 сыныптарда оқу-далалық (лагерлік) жиындары ұйымдастыру және өткізу процесі. Зерттеу пәні - "Алғашқы әскери және технологиялық дайындық" (бұдан әрі - АӘТД) пәнін оқыту шеңберінде жоғары сыныптарда оқу-далалық жиындарды өткізу бойынша АӘТД оқытушы-ұйымдастырушысы жұмысының әдістемесі.

Зерттеудің мақсаты: АӘТД курстарының шеңберінде Оқу-далалық жиындары оқушыларды теориялық және эксперименттік негізде Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде әскери қызметке даярлауға әсерін тигізеді.

Біздің жұмысымыздың негізі гипотеза болып табылады: 10-сынып оқушыларының оқу-далалық (лагерлік) жиындарға қатысуы, егер бұл жарыстар нақты Төтенше жағдайлар жағдайларына, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қарулы Күштеріне пән жағдайына жақын болса, болашақ Отан қорғаушылардың әскерге дайындығы деңгейін арттыруға тиімді әсерін тигізеді деп болжанады.

1. Зерттелетін мәселелер бойынша әдебиеттерді талдау.

2. Оқу-дала жиындарын өткізгенге дейін бақылау және эксперименттік топтардың оқушыларының әскерде қызмет етуге дайындық деңгейін анықтау.

3. Оқу-далалық жиындарды мақұлдап, әдістемелік сынақтан өткізіп эксперименттік топқа бөлу.

4. Оқу-далалық жиындарға қатысатын оқушылар эксперименттік топтары әскерде қызмет етуге дайындық деңгейіне бақылау тобының оқушыларымен салыстырғанда әсер ету тиімділігін анықтау.

5. Алынған нәтижелерді талдап және қорытындылап ұсыныстарды жасау.

Зерттеудің келесі әдістері қолданылды:

- теориялық-ғылыми психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді зерттеу; - теориялық жалпылау әдістері;

- эмпирикалық-педагогикалық эксперимент, сауалнама;

- әңгіме;

-- алынған деректерді статистикалық өңдеу әдістері. Жұмыстың практикалық маңыздылығы оқу-далалық жиындар шеңберінде өткізілетін жарыстарға практикалық әзірлемелерді әскерге шақырылғанға дейінгі жастардың әскерде қызмет етуге дайындығын арттыру үшін жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдері қолдана алатындығымен анықталады.

Жалпы білім беретін мектептер базасында далалық (лагерлік) оқу жиындарын өткізу

Оқу жиындарын тікелей оқу орындарында өткізу кезінде оқу жиындарының сапасын арттыру, қолда бар материалдық-техникалық мүмкіндіктерді неғұрлым тиімді пайдалану үшін оқу жиындары алдын ала

келісім бойынша бірнеше мектептің құрамында өткізілуі мүмкін. Бұл оқу-материалдық базаны, АӘТД оқытушыларының жеке қасиеттерін, оқу сабақтарын, конкурстарды, жарыстарды өткізу және нормативтерді орындау кезінде жастардың пікір алмасуы мен салауатты бәсекелестігін тиімдірек пайдалануға мүмкіндік береді.

Әр сабақ күнінің соңында өткен күннің қорытындысы шығарылып және келесі күнге тапсырма қойылады. Жиындар аяқталғаннан кейін жиынға қатысушылар мен жиыннан босатылғандар жалпы сапқа тұрғызылып әр оқушыға жалпы жиынға, жыл үшін бағалар жарияланады.

Жалпы білім беретін мектеп базасында тактикалық, атыс даярлығы, жаппай қырып-жою қаруынан қорғау, саптық даярлық бойынша сабақтар өткізу жағдайында осы мақсаттар үшін ашық спорт алаңдары мен қалашықтарды, футбол, волейбол және баскетбол алаңдарын пайдалана отырып, ашық алаңда өткізу ұсынылады.

Ішкі қызметті ұйымдастыру және атқару кезінде тәжірибе алу үшін білім беру мекемелерінің ішінде рота бойынша кезекшілер мен тәуліктік кезекші атқаратын орындарды, мектеп аумағына кірген кезде: бақылау – өткізу пункті (БӨП), сондай-ақ күзет қызметін атқаратын орындары жабдықталады.

Әскери бөлім, әскери – патриоттық тәрбие орталығы, еңбек және демалыс лагерлері жанынан оқу далалық (лагерлік) жиындар өткізу

Әскери бөлім, әскери – патриоттық тәрбие орталығы, еңбек және демалыс лагерлері жанындағы оқу далалық (лагерлік) жиындарды өткізу кезінде жергілікті әскери басқару органының, әскери бөлім командирлері және мектеп басшылары бірлескен жоспары бойынша жиындардың бірінші күнінде мектепте оқу далалық (лагерлік) жиындарды өткізу орындарына кетер алдында қатысушы жеке құрамды салтанатты түрде сапқа тұрғызып мектеп директоры, шақырылған ардагерлер, әскери қызметшілер, ата-аналар қатарындағы қатысушылар жиындарға қатысушыларға алғыс сөздерін айтып, содан кейін топтар жиын өткізетін орындарына кетеді. Топтарды тасымалдау кезде Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Жол-патрульдік қызметі органдарының сүйемелдеуімен жергілікті атқарушы органдар айқындаған көлікте жүзеге асырылады. Қалған төрт күннің міндеттері бекітілген жоспарға сәйкес пысықталады.

Құрамалар мен әскери бөлімдердің, басқа ұйымдар мен мекемелердің базасында ұйымдастырылатын жиындардан өту үшін тартылатын оқушыларды тамақпен қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының нормативтік құжаттарында белгіленген нормалар бойынша жергілікті атқарушы билік органдары бөлген қаражаттан жүзеге асырылады, ал білім беру мекемелерінің, басқа ұйымдардың жанынан оқу жиындарын өткізу кезінде тамақтандыруды ұйымдастырусыз да өткізуге болады.

Білім алушыларды сабақ өткізілетін орындарға және кері қарай тасымалдау базасында оқу жиындары өткізілетін құраманың (әскери бөлімнің) автомобиль көлігімен де, жергілікті атқарушы органдар бөлген көлікпен де

жүзеге асырылуы мүмкін. Білім алушыларды далада орналастыру кезінде шатыр қорымен және төсек-орын жабдықтарымен қамтамасыз ету құраманың (әскери бөлімдердің), жергілікті атқарушы органның, білім беру мекемелерінің мүлкі есебінен, оны уақытша пайдалануға беру жолымен жүргізіледі.

Қазақстан Республикасы құрамаларының, әскери бөлімдерінің, басқа да әскери құралымдары мен Қарулы Күштері органдарының базасында ұйымдастырылатын оқу жиындарын өткізу кезеңінде білім алушыларды медициналық қызметті қамтамасыз ету жергілікті атқарушы билік органы басшысының шешімімен айқындалатын аумақтық денсаулық сақтау органының штаттық күштері мен медициналық қызметінің құралдарында белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

Жиынға келу, тіркелу, жеке құрамды тексеру және орналастыру

Оқушылар 5 күндік жиынға АӨТД оқытушы-ұйымдастырушысының басшылығымен белгіленген уақытта әскери бөлімге немесе жиындар өтетін жерге келеді, тіркеуден өтеді және взводтар мен роталар бойынша қалыптастырылады. Взвод командирлері жеке құрамды тексеріп жиынға керекті мүліктерді, керек-жарақтарды тексереді. Бөлімше командирлері мен взвод командирлерінің орынбасарлары неғұрлым дайындалған оқушылардан тағайындалады. Взвод командирлері жеке құрамды казармаға (орналасатын жеріне) орналастыру үшін жібереді. Оқушылар орналастырылады, төсек-орын алады, кереуеттерді дұрыс жинауды үйренеді. Рота бойынша тәуліктік кезекші тағайындалады.

Жиынның жеке құрамы мақсаттар мен міндеттер қою

Сабаққа тарату. Жалпы сапта Мемлекеттік Гимнді орындай отырып, Оқу-далалық жиындарының салтанатты ашылуы өткізіледі, оқушыларға жиындардың мақсаттары мен міндеттері, әскери бөлімнің (білім беру мекемесінің) аумағындағы тәртіп ережелері, қауіпсіздік шаралары мен күн тәртібі жарияланады.

Сабаққа тарату сабақ кестесіне сәйкес жүргізіледі. Сабақ өткізу үшін әскери бөлімнің офицерлері және (немесе) оқытушылары тағайындалады, оқушылар взвод бойынша сабақ өтетін орындарға жылжиды.

Оқу-далалық жиындарында сабақ өткізу

Оқу процесі оқу жоспарына, оқу тақырыптық жоспарына және күнделікті жұмыс тәртібіне сәйкес жүзеге асырылады.

Оқытушы-ұйымдастырушы әрбір өткізілетін сабаққа жоспар-конспект жасап, жиынның жетекшісімен бекітіледі. Сабақтар тәжірибелік бағыт бойынша және оларды жүзеге асыру үшін қажетті құралдармен қамтамасыз етілген: Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғылары, компастар,

газтұмылдырық, шағын (ірі) сапер күректері, АКМ автоматтарының макеттері және басқа да қажетті құрал-жабдықтар қолданылады.

Сабақтың тақырыбына байланысты келесі орындар ұйымдастырылады:

- тактикалық және атыс дайындық сабақтары- далалық жағдайда өткізіледі;
- Калашников автоматының құрылымы, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің Жарғысы т.б. (далалық жағдайда) оқу сыныптарында өткізіледі.

Саптық сабақтары саптық алаңда немесе арнайы дайындалған алаңда өткізіледі.

Әскери бөлімнің атыс алаңында (тир) пневматикалық винтовкадан тәжірибелік ату және қол макет гранаталарын лақтыру жүргізіледі.

Тәжірибелік дағдыларды дамытуға бағытталған іс-әрекеттердің бірі «жауынгерлік іс-әрекеттер» аймағына Оқу-далалық құрамын ілгерілетумен оқушылар «дабыл» әрекетін жасайды. Оқушылар 2-3 шақырымдық мәжбүрлі-марш өтеді. Жауынгерлік, физикалық, тактикалық дайындық және азаматтық қорғанысты іскерліктер мен дағдыларды жан-жақты жетілдірілді.

Сабақтарды өткізу кезінде оқушылар бейтаныс жерлердегі іс-әрекет жағдайында қауіпсіздік шараларын сақтауға және оқу процесіне қатысушылардың жарақаттану және зақымдану кезіндегі әрекеттеріне ерекше назар аударады.

Дене шынықтыру оқу-далалық жиындары кезіндегі жаппай жұмыс

Болашақ Отан қорғаушыларға қажетті дене қасиеттерін дамыту және жетілдіру мақсатында оқу жиынының барлық кезеңінде оқушылармен бұқаралық спорттық жұмыстар жоспарланған.

Оқу жиындарындағы спорттық-бұқаралық іс-шаралар оқушылармен күн тәртібі мен жоспарына сәйкес өткізіледі. Дене шынықтыру жетекші рота және взвод командирлерімен бірлесе отырып, нәтижелерді хаттамаға тіркей отырып, жеке құрамнан сынақтарды ұйымдастырады және қабылдайды.

Сынақ нәтижелері бойынша әрбір оқушыларға оқу- жиынында дене дайындығы бойынша қорытынды баға қойылады. Жеке сайыста жеңімпаздар мақтау қағаздарымен және бағалы сыйлықтармен марапатталады. Роталар мен взводтар арасында спорттық ойындардан жарыстар әр оқу далалық жиынында ұйымдастырылады және өткізіледі.

Оқу жиындарында әскери-патриоттық тәрбие бойынша іс-шаралар өткізу

Әскери-патриоттық тәрбие оқушыларға әскери қызмет туралы заңнамалық білім базасынан ақпарат алатын іс-шараларды қамтиды. Әскери қызметкерлермен, соғыс және еңбек ардагерлерімен, интернационалист-жауынгерлермен кездесу, тарихи тәжірибе мен қазіргі заманды қорытындылау – өскелең ұрпақты Отанды қорғаудың маңыздылығы, әскерде қызмет ету қажеттілігі туралы ойға жетелейді.

Барлық іс-шаралар әңгімелесу, дебат, дөңгелек үстел, сайыстар мен викториналар, тәжірибелік сабақтар түрінде өтеді.

1-кесте. 5 күндік оқу- жиынында өткізілетін әскери-патриоттық тәрбиенің жоспары.

р/с №	Іс-шаралар атауы	Өткізілетін күні	Жауапты орындаушы
1	Жауынгерлік парақшалар шығару	Күнделікті	Жиын бастығының тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары
2	Әскери -патриоттық фильмдер	Күнделікті	Жиын бастығының тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары
3	Жергілікті әскери басқару органдарының қызметкерлері, прокуратура, «Әскери қызмет туралы және әскери мәртебесі» Заңның ережелерінің негізін оқушыларға түсіндіру.		
4	Викторина ойыны: Тарихи лабиринт (қарулы күштер тарихынан).		
5	Взвод саптық байқау, Саптық адыммен және саптық әнмен өту.		
6	Мерзімді әскери және алдыңғы қатардағы әскери қызметшілермен кездесу.		
7	Мұражайлар мен тарихи орындарға бару.		

Оқу жиын бастығының

тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары _____

Оқу- жиындарын қорытындылау, аяқтау

5 күндік оқу- жиынының соңғы күннің сабақтары мүлікті тапсыру және қорытынды шығарумен аяқталады.

Оқу- жиынының әкімшілігі айқындаған орындарда аумақтық білім беру органы, жергілікті әскери басқару органдары, жұртшылық өкілдері мен ата-аналар өкілдерінің қатысуымен салтанатты жиын (сапқа тұрғызылып) өткізіледі.

Оқу- жиынының жетекшілері, аумақтық білім беру органының және жергілікті әскери басқару органының шақырылған өкілдері қорытынды жасап, оқу- жиынының оң жақтарын атап өтеді.

Салтанатты іс-шараның қорытынды кезеңі оқу- жиындарында әр түрлі іс-шараларда өзін жақсы жағынан көрсеткен қатысушыларды марапаттау болып табылады:

- взвод командирлерінің орынбасарлары;
- рота бойынша тәуліктік кезекшілер;
- жауынгерлік парақшалардың редакторлары;
- дене шынықтыру бойынша жеке жарыстар жеңімпаздары;
- үздік оқытушылар.

Олардың барлығына мақтау қағаздарымен мен бағалы сыйлықтар табыс етілді.

Оқытушылардың жетекшілігімен оқушылар оқу- жиынынан қайтады.

Оқу- жиындарын аяқтаған барлық оқушыларға факультативтік және үйірме жұмыстарын жүргізу журналында АӘТД пәні бойынша оқу- жиындарында алған бағалары қойылады.

Оқу- жиынын себепті жағдайлармен аяқтамаған оқушылар сынақтарды теориялық түрде тапсырады.

2-кесте. ОДЖ бағдарламасы. Оқыту пәндері бойынша сағаттарды есептеу.

Тақырыптардың атауы	Сағат саны
1-Бөлім. Тактикалық дайындық	14
1-сабақ. Әскери бөлімнің (бөлімшенің) қару-жарағы мен әскери техникасы.	2
2-сабақ. Мотоатқыштар бөлімшесінің жауынгерлік және жорықтық тәртібі.	
3-сабақ. Жеке қорғаныс құралдарын пайдалануға жаттықтыру.	1
4-сабақ. Жауынгердің ұрыстық іс-әрекеті.	2
5-сабақ. Қорғаныстағы жауынгер.	
6-сабақ. Шабуылдағы жауынгер.	1
7-сабақ. Бақылаушы жауынгер.	3
8-сабақ. Дозордағы жауынгер.	3
	1
	1
2-бөлім. Атыс дайындық	6
1-сабақ. Калашников автоматын жартылай бөлшектеу және құрастыру.	1
2-сабақ. Ату дайындығына жаттықтыру.	
3-сабақ. Қол гранаталарын лақтыру.	1
4-сабақ. Пневматикалық мылтықтан ату.	2
	2
3-бөлім. Саптық дайындық	4
1-сабақ. Әскери сәлемдесу.	1
2-сабақ. Саптан шығу және сапқа қайта тұру.	1
3-сабақ. Саптық тәсілдер және қарумен қозғалыс.	1
4-сабақ. Бөлімше сабы.	1
4-бөлім. Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың жалпы әскери жарғылары	4
1-сабақ. Әскери бөлімнің (бөлімшенің) әскери қызметшілердің орналасуы, тұрмысы және күнделікті өмірі.	1
2-сабақ. Тәуліктік кезекшілердің міндеттері.	1

3-сабақ. Сақшының міндеттері.	1
4-сабақ. Постағы қарауылдың әрекеті.	1
5-бөлім. Әскери топография	2
1-сабақ. Азимут бойымен қозғалыс (жергілікті жерде картасыз тәжірибелік әрекеттер жасау).	2
Жалпы сағаттар	30

3-кесте. Оқу далалық- жиындары штабы бастығының жұмыс жоспары.

р/с №	Іс-шаралар атаулары	Мерзімдері
1	Бұйрықтардың жобаларын жасау	
2	ӨҚ, ӨҚТ және тәртіп ережелері бойынша нұсқаулық жүргізу	
3	Күн тәртібін құру	
4	Оқу сабақтарын жоспарлау	
5	Взводтардың оқу сабақтарына қатысу және олардың сапасын бақылау	
6	Жоспарларды, оқу-сабақ конспектісін тексеру және бекіту	
7	Таңертеңгі сабаққа таратуды және кешкі тексерісті бақылау	
8	Взвод командирлерімен кеңес, күнделікті қорытынды	
9	Қарауылды, патрульді және ішкі қызметті бақылау	
10	Дабыл және жинау жағдайларында жеке құрамның іс-әрекеті бойынша іс-шаралар жоспарын әзірлеу және ұйымдастыру.	
11	Қорытынды жүргізу	

4-кесте. ОДЖ бастығының тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының әскери-патриоттық жұмысының жоспары

р/с №	Іс-шаралар атаулары	Мерзімдері
1	ОДЖ салтанатты ашылуын ұйымдастыру.	
2	Жиынның жеке құрамымен танысу және взводтардың редакциялық мүшесін тағайындау.	
3	Взвод жеке құрамының Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері қатарынан запасқа шыққан жауынгерлер және Ауған соғысы ардагерлерінің қатысуымен кездесулер, әңгімелесулер ұйымдастыру	
4	Кәсіптік бағдар беру бойынша оқушылармен әңгімелесу.	
5	Взводтардағы оқу сабақтарына қатысу және олардың	

	сапасын бақылау.	
6	Ақпараттық сағат өткізу.	
7	Взвод командирлерімен кеңес күнделікті қорытынды	
8	Қарауылды, патрульді және ішкі қызметті бақылау	
9	Қорытындылау және ерекше көзге түскен оқушыларды марапаттау.	

2. 10-СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ОҚУ-ДАЛАЛЫҚ ЖИЫНДАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӨТКІЗУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

5 күндік оқу-далалық (лагерлік) жиындарын ұйымдастыру және өткізу тәртібін айқындайтын нормативтік құжаттар.

1. «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 16 ақпандағы Заңы.

2. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы.

3. "Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің жалпы білім беретін пәндері мен таңдау курстар бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы.

4. «Бастапқы әскери дайындық қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығы.

5. 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 әскери «Бастапқы әскери дайындық қағидаларын бекіту туралы» бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс Министрінің 2023 жылғы 17 наурыздағы № 226 бұйрығы».

6. 10 сынып оқушыларымен оқу-дала жиындарын ұйымдастыру және өткізу туралы жергілікті атқарушы органдардың бұйрықтары, нұсқаулары, шешімдері.

Оқушыларға әскери қызметтің негіздерін үйрету үшін 5 күндік оқу-далалық (лагерлік) жиын оқуының мақсаты мен міндеттері

Мақсаты: «Әскери қызмет негіздері» тарауынан алған білімдерін тәжірибелік тапсырмаларды орындай отырып, тәжірибелік дала жаттығулары кезінде бекіту.

Оқу-далалық жиындарының негізгі мақсаттары:

- азаматтардың әскери қызметке қажетті моральді-психологиялық және физикалық қасиеттерін қалыптастыру;

- жастардың бойында Қарулы Күштерге деген мақтаныш сезімін ояту және әскер қатарында қызмет етуге, өз Отанын қорғауға дайын болу.

- Отан қорғау жөніндегі конституциялық борышын өтейтін жас жігіттерді еліміздің Қарулы Күштерінде қызмет етуге дайындау;

- Отан сүйгіштікке, елдің тарихи-мәдени өткеніне, оның Қарулы Күштеріне терең құрметпен қарауға тәрбиелеу;

- жас жігіттер мемлекеттік қорғаныс саласындағы заңнаманың негізгі ережелерін, әскери міндеттілік және әскери есепке алу, әскери қызметке міндетті және ерікті дайындық, мерзімді әскери қызметке шақыру және өз

еркімен (келісімшарт бойынша), запаста болу туралы, әскери қызметшілер мен запастағы азаматтардың құқықтары, міндеттері мен жауапкершілігі;

- оқу орындарындағы алғашқы әскери және технологиялық дайындық сабақтарында алған теориялық білімдерін бекіту, жас жігіттердің әскери қызметке тез бейімделуіне қажетті тәжірибелік дағдыларды меңгерту;

- қару-жарақпен және әскери техникамен, әскери бөлімдердің әскери қызметшілерінің тұруымен және тұрмысымен таныстыру, пневматикалық винтовкадан тәжірибелік оқ атуды орындау;

- азаматтық қорғаныс саласындағы дағдыларды меңгеру;

- әскери қызмет қауіпсіздігі негіздерін, жауынгерлік қолмен атыс қаруымен жұмыс жасаудың құрылымы мен ережелерін, тактикалық, медициналық, оқу-далалық негіздерін, әскерлер мен халықты радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау мәселелерін оқу;

- оқу-далалық жиындары кезінде алған білімдерін іс жүзінде бекіту.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарынан күтілетін нәтижелер

Оқу-далалық жиындар 30 сағаттық бағдарлама бойынша тәулігіне 6 оқу сағаты есебінен, оқу сағатының ұзақтығы 45 минуттан өткізіледі.

Оқушыларды оқу-далалық жиындарында оқу пәндері бойынша дайындаудың міндетінің ең төменгі деңгейі.

Тактикалық дайындық бойынша: жауынгердің ұрыстағы міндеттерін білу, ұрыс даласында әртүрлі тәсілдермен қозғала білу, шабуылда, қорғаныста, дозорда әрекет ету, атыс пен бақылау орнын таңдау, жеке оқпана қазу және оны жасыру.

Тактикалық дайындық бойынша білім мен дағдыларды бекіту: дабыл бойынша жиналу, мәжбүрлі марш, жауынгерлік өрістету, жер бедерін тексеру, сызықтың шабуылы (нысан), қорғанысқа өту және т.б., сондай-ақ психологиялық дайындық дағдыларын қалыптастыру және жеке тәжірибені жинақтау, қиын және тез өзгертін жағдайлар.

Атыс дайындығы бойынша: автоматтан оқу атуын орындау тәртібін және қаруды қолданған кезде қауіпсіздік шараларын білу; «жатып», «тұрып» қалыптардан, «қысқа кедергілермен қозғалыста», «тізеден» атуға дайындалу, нысанаға дейінгі қашықтықты анықтау, нысананы таңдау және көздеу, автоматты жартылай бөлшектеу және қайта құрастыру бойынша тәжірибелік дағдыларды меңгеру, пневматикалық винтовкамен жаттығуларды орындау, қол жарықшақты граната макеттерін лақтыру.

Радиациялық, химиялық және биологиялық қорғаныс бойынша: ластанған жерлерде қорғаныс құралдарын пайдалана білу, арнайы өңдеу жұмыстарын жүргізу.

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құрамалары мен құрамдарының жалпыәскери жарғысына сәйкес: әскери қызметшілердің жалпы міндеттерін, олардың құқықтары мен міндеттерін, әскери қызметшілердің орналастыру тәртібін, уақытты бөлумен және күнделікті тәртібін, тәуліктік кезекшілер мен қарауылдық қызметті ұйымдастыру, рота бойынша және тәуліктік кезекшінің міндеттерін орындай

отыра, постағы сақшының және бақылау-өткізу пунктіндегі кезекші мен тәуліктік кезекшінің міндеттерін орындау тәжірибесін жинақтау.

Саптық дайындық бойынша: әскери қызметшілердің саптың алдындағы және саптағы міндеттерін білу. Орында және қозғалыста қарусыз және қарумен әскери сәлемдесуді орындай білу, командирге келу және одан кету, взвод және бөлімше құрамында әрекет ету.

Дене шынықтыру бойынша: дене жаттығуларының жиынтығын орындай білу, кедергілер жолын еңсеру, мәжбүрлі-маршты орындау тәжірибесін алу.

Медициналық дайындық және өмір қауіпсіздігін ұйымдастыруда: әртүрлі жарақаттар, жаралар кезінде өз бетінше және өзара көмек көрсету және жаралыларды ұрыс даласынан шығару тәжірибесін меңгеру.

Техногендік және табиғи апаттар жағдайында әрекет ету, әрекет алгоритімді дұрыс қолдана білу.

Оқыту нәтижелері бойынша игерілген білім мен дағдыларды бақылау тексеруі жүргізіледі. Білімдері екі түрлі бағаланады: «сынақтан өтті» және «сынақтан өтпеді».

Медициналық анықтамасы бар жас өскеншектер жиыннан босатылады. Жылдық баға АӘТД пәні бойынша оқу-далалық жиынында алынған бағалар негізінде қойылады.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындары әкімшілігінің құрамы мен міндеттері.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарының әкімшілігіне мына тұлғалар тағайындалады:

- оқу-далалық (лагерлік) жиынының бастығы;
- оқу-далалық (лагерлік) жиыны штабының бастығы;
- оқу-далалық (лагерлік) жиыны бастығының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары;
- оқу-далалық (лагерлік) бастығының шаруашылық істері жөніндегі орынбасары;
- жиын лагерлік коменданты (тәулік бойы орналастыру кезінде);
- Алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқытушы – ұйымдастырушысы қатарынан взвод командирлері;
- медицина қызметкері.

Білім беру ұйымдарының басшылары азаматтарға қорғаныс саласындағы бастапқы білімдерді оқытатын және оларды әскери қызмет негіздеріне оқытатын білім беру ұйымдарының педагогикалық ұжымдарына көмек көрсету мақсатында қажет болған жағдайда қосымша пән мұғалімдерін қамтамасыз етеді.

Оқу жиынының бастығы – оқу жиындарын дайындау мен өткізуге жалпы басшылықты, оларды өткізуді реттейтін құжаттардың уақтылы әзірленуін бақылауды, оқу жиындарының лауазымды тұлғаларын оқытуды жүзеге асырады, оқу жиындарын ұйымдастыру және өткізу тәртібі мәселелерін үйлестіру, оқу орнының (оқу орталығының) оқуды дайындауға және өткізуге

қатысатын жергілікті әскери басқару органдарымен және құрамалармен (әскери бөлімшелермен) өзара іс-қимылын ұйымдастырғаны, оқу-тәрбие жұмысын, шаруашылық-қаржылық қызметтің ұйымдастырылуы мен жағдайына, қауіпсіздік шараларын сақтауына жауапты.

Оқу жиыны штабының басшысы – оқу жиынын дайындау және өткізу жоспарын, сабақ кестесін, күн тәртібін тікелей әзірлейді, оқушыларды оқу орындарына орналастыру мен тасымалдауды ұйымдастырады, қажетті құрал-жабдықтарды алуға өтінімдер ресімдейді, оқу жиынындағы ішкі қызмет, оқу ақысының сметасын ұйымдастырады және басқарады.

Оқу жиыны бастығының орынбасары (тәрбие жұмысы бойынша) – оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру іс-шараларын ұйымдастырады, олардың тәртібі мен моральдық-психологиялық жағдайын бақылайды. Әскери-патриоттық тәрбие бойынша іс-шаралар жоспарын әзірлеуді жүзеге асырады, спорттық іс-шаралар жоспарын әзірлеуге қатысады, жиынға қатысушылардың қажеттіліктері мен өтініштерін зерделейді және оларды қанағаттандыру шараларын қабылдайды.

Оқу жиындары бастығының орынбасары (шаруашылық істері бойынша) – оқу орындарының, әскери-патриоттық тәрбие орталықтарының, денсаулық сақтау, әскери-спорттық қалашықтардың, құрама (әскери бөлім) қолбасшылығымен бірлесіп оқу жиындарын материалдық керек-жарақтармен қамтамасыз етумен айналысады, оқушылардың тұрмысын, тамақтандыруды және медициналық қамтамасыз етуді ұйымдастырады, жиындарды дайындау және өткізу жоспарында көзделген мүлікті қабылдайды және береді, сақталуын қамтамасыз етеді және материалдық құндылықтардың есебін жүргізеді. Жиын аяқталғаннан кейін уақытша пайдалануға алынған мүлікті және басқа да материалдық ресурстарды, тұтынылған азық-түліктерге есеп береді.

1. Оқу далалық (лагерлік) жиындарын дайындау бойынша білім беру ұйымы басшысының іс-әрекетінің алгоритмі.

1. Білім беру ұйымы басшысының оқу-далалық (лагерлік) жиындарын дайындау және өткізу жөніндегі іс-әрекеттерінің алгоритмі

1. «5 күндік оқу-далалық (лагерлік) жиындарын дайындау және өткізу туралы» келіп түскен бұйрықты түсіндіру.

2. Оқу-далалық (лагерлік) жиындарын дайындау және өткізу жоспарын құру.

3. Кеңсе жиналысын өткізу.

4. Бұйрық шығару.

5. Ата-аналар жиналысын өткізу. Оларды оқу-далалық жиынының орналасқан жері, оқу-далалық жиынына қатысушылардың киім-кешектері мен жабдықтары туралы хабардар ету.

6. Оқу-далалық (лагерлік) жиындарына қатысушыларды медициналық қамтамасыз ету мәселелерін үйлестіру.

7. Жергілікті атқарушы органдардың аумақтық білім беру органдарына себептерін көрсете отырып, оқу-далалық (лагерлік) жиынына қатысушылардың

және оқу-далалық жиындарына қатысуға жіберілмеген жасөспірімдер тізімдерін ұсыну.

2. Білім беру ұйымы басшысының іс-әрекет алгоритмін енгізу бойынша ұсынымдар.

Білім беру ұйымы басшысының 10-сынып оқушыларымен 5 күндік оқу-далалық (лагерлік) жиын дайындық бойынша жұмысы білім беру саласындағы аумақтық уәкілетті органның жергілікті атқарушы органының бұйрығын алудан басталады.

Осы бұйрықты зерделеу кезінде мыналарға ерекше назар аударған жөн:

- бұйрықтың мазмұны;
- оқу орындарының оқу-далалық жиындарының жетекшілерімен нұсқаушы-әдістемелік сабақтарды өткізу мерзімдері;
- оқу-далалық жиынына қатысушылардың тізімдерін ұсыну мерзімдері;
- оқу орнынан оқу-далалық жиындарының бастығы оқу-жиын орнына кеткен кезде өзімен бірге болуы тиіс құжаттар тізбесі;
- өткізілген жинақтар туралы есеп беру мерзімдері.

3. Оқу-далалық жиын сабақтарын өткізуге дайындық жоспарын құру және бекіту.

Оқушыларды оқу-далалық (лагерлік) жиындарына дайындау. Оқу-далалық жиындарын өткізу үшін оқушыларға жеке гигиена мен денсаулық ережелерін сақтауды қамтамасыз ету үшін барлық қажетті құрал-жабдықтарды және сабақтарды өткізуге қажетті құралдарды дайындайды.

Киімдері ауа райы жағдайларына және температураның өзгеруіне, сондай-ақ қызмет түріне сәйкес болуы керек.

Әрбір оқушыға күнделікті қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін қажетті ең аз құралдар қажет. Күндізгі күтім жағдайындағы тұрмыстық керек-жарақтардың, киім-кешектердің және жабдықтардың тізбесін білім беру ұйымының басшылары белгілейді.

Жеке гигиена құралдары әсіресе маңызды, өйткені жаттығулардың көп бөлігі табиғи жағдайда және далада (тактикалық, өртке қарсы жаттығулар), патогендік микроорганизмдермен қаныққан (тышқан безгегі, сіреспе, ішек инфекциялары).

Күні-түні өткізілетін оқу-далалық жиын сабақтары үшін оқушыларға қажетті мүліктің тізімі:

1. Далалық сабақтарға арналған киім (далалық).
2. Далалық сабақтарға арналған аяқ киім (биік етік немесе кроссовка).
3. Спорттық киім.
4. Спорттық аяқ киім.
5. Жылы киім (куртка).
6. Бас киімдер.
7. Шұлықтар - 2 жұп.
8. Дәретхана керек-жарақтары:

- дәретхана қағазы;
- сабын;
- тіс пастасы;
- тіс щеткасы;
- орамал.

9. Инемен жіптер.

10. Белбеудегі фляжка (0,7 - 0,5 л) /қораптағы бөтелке.

11. Дәптер 12 бет, 2 қалам, қарындаш.

12. Таңғыш 5 м.

13. Газтұмылдырықтар (әрқайсысы үшін).

Өзіңізбен бірге алуға тыйым салынады:

- құнды заттар (магнитофон, ұялы телефон, ақша, алтын заттар мен бұйымдар);
- пышақтар;
- ашқыштар;
- басқа тесетін және кесетін заттар.

4. Оқу-далалық (лагерлік) жиындарын дайындау және өткізу кезіндегі қауіпсіздік шаралары

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарын қауіпсіз өткізу, білім алушылардың өмірі мен денсаулығын сақтау мәселелері оқу-далалық жиындарын өткізудің нақты шарттарына қарай айқындалады.

Тәулік бойы оқу орындарынан тыс жерде оқу-далалық жиындарын өткізу кезінде тәулік бойына қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету жергілікті атқарушы органдардың шешімімен полиция қызметкерлеріне жүктеледі.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәнінің оқытушы – ұйымдастырушысымен нормативтік құжаттар негізінде құрастырылған нұсқаулықтарда оқу-далалық жиынындағы қауіпсіздік шараларының барлық көлемі ескерілуі тиіс.

Брифинг нәтижелері оқушылардың оқу-далалық жиынында және оқу процесінде сапалылығы мен жауапкершілігін қамтамасыз ететін өтініштердегі оқушылардың қолымен расталады.

Ата-аналарға оқу-далалық жиындарына бару үшін жасалған жағдайлармен, оқу-тәрбие мен күнделікті тұрмыс-тіршілікті ұйымдастырумен таныстыру олардың балаларын оқу-далалық жиындарына дайындаудағы жауапкершілік пен қатысудың тиісті деңгейін анықтайды.

Оқу-далалық жиыны басталғанға дейін және тәжірибелік сабақтар басталғанға дейін 5 күндік оқу-далалық жиындарында оқушыларға жеке қауіпсіздік пен жауапкершілікті қамтамасыз етуі тапсырылады.

Келесі мәселелер бойынша келесі нұсқаулықтар ұсынылады:

- далалық оқу сабақтары кезіндегі жалпы қауіпсіздік шаралары;
- пневматикалық винтовкадан ату кезіндегі қауіпсіздік шараларын;
- өртке қарсы дайындық сабақтары кезіндегі қауіпсіздік шараларын;
- тактикалық дайындық сабақтары кезіндегі қауіпсіздік шараларын;

- жаяу жүргіншілер жолындағы қауіпсіздік ережелерін;
- әскери бөлім аумағында және қоғамдық орындарда өзін-өзі ұстау ережелері;
- әскери және басқа мүліктермен жұмыс істеу ережелері;
- алкогольді сусындар мен есірткіні пайдаланғаны үшін жауапкершілік;
- оқу-далалық жиыннан рұқсатсыз кеткені үшін жауапкершілік;
- құнды заттарына, қаражатына жеке киім және аяқ киімдеріне өзінің жауапкершілігіне алады.

Пневматикалық мылтықпен ату кезіндегі қауіпсіздік шаралары.

Пневматикалық мылтықтан ату тек қана жабдықталған әскери ату алаңдарында және тирлерде тәжірибелі офицерлермен және алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқытушы-ұйымдастырушысының басшылығымен жүргізіледі.

Ату алаңында және тирде мыналарға тыйым салынады:

- ақаулы қарудан және ақ жалауды көтерген кезде оқ ату;
- атыс сызығында қаруды алуға немесе ұстауға жетекшісінің бұйрығынсыз оған жақындауға;
- жетекшісінің бұйрығынсыз қаруды оқтау;
- қарумен жанына және артқы жағына, сондай-ақ адамдарға бағыттау және көздеу;
- атыс сызығынан оқталған қаруды алып тастау;
- атыс ауысымынан басқа бейтаныс адамдардың атыс шебінде болуы;
- атыс жетекшісінің рұқсатынсыз оқталған қаруды кез келген жерде қалдыруға немесе оны басқаларға беруге;
- ату тирінің бағытына (қима) параллель емес ату;
- әр түрлі қару түрлерінен бір уақытта атыс алаңында ату;
- «АТ!» сигналынан (пәрменінен) «ДОҒАР!» сигналы (пәрмені) берілгенше бейтаныс адамдар атыс шебінде болмауы керек.

Атыс сабақтары кезіндегі қауіпсіздік шаралар.

Атыс дайындық сабақтары кезінде мыналарға **ТЫЙЫМ САЛЫНАДЫ**:

- атыс алаңында немесе қауіпсіздік шараларын қамтамасыз етпейтін тирде жауынгерлік және шағын калибрлі оқтарды атуға;
- жарамсыз қарудан ату;
- ақ жалау көтеріліп тұрған кезде;
- жетекшінің пәрменінсіз атыс сызығындағы қаруды алуға, ұстауға немесе оған жақындауға;
- жетекшінің бұйрығына дейін қаруды оқ-дәрілердің барлық түрлерімен толтыруға;
- қару қандай жағдайда (оқталған немесе жоқ) болса да, қаруды жанына және артқа, сондай-ақ адамдар мен жануарларға көздеу және бағыттауға;
- егер олардың бағытында адамдар немесе жануарлар болса, тіпті атыссыз қарумен нысаналарды көздеуге;
- атыс сызығынан оқталған қаруды алып тастауға;
- атыс шебінде бейтаныс адам болу (атыс ауысымынан басқа барлығы);

- оқталған қаруды кез келген жерде қалдыруға немесе жетекшінің бұйрығынсыз басқаларға беруге;
- ату алаңының бағытына қатарласып атуға;
- әр түрлі қару түрлерінен бір уақытта атыс алаңында ату;
- «ДОҒАР» сигналынан «АТ» сигналына дейінгі кез келген адам атыс шебінде болмауы;
- жарылмаған гранаталарға, снарядтарға және басқа да жарылғыш заттарды ұстауға.

Тактикалық дайындық сабақтары кезіндегі қауіпсіздік шаралары.

Тактикалық дайындық сабақтарында:

• бос сигналды патрондар мен жарылғыш заттар пакеттерін пайдалануға тек сабаққа қатысатын әскери қызметшілерге және бастапқы әскери-технологиялық дайындықтың оқытушы-ұйымдастырушысына ғана рұқсат етіледі.

• бос патрондарды тек әскери қарудан атуға рұқсат етіледі.

Қандай жағдайда тыйым салынады:

• оқ-дәрілерді қолдануға және оқу және қолдан жасалған қарудан бастап оқ-дәрілердің барлық түрлерін атуға;

• қару қандай жағдайда болса да, қаруды жанына және артқы жағына, сондай-ақ адамдар мен жануарларға бағыттауға;

• бос патрондармен атуға;

• жарылғыш заттар пакеттерін тастау;

• электр және жоғары вольтты электр желілерінің үзілген немесе төмен ілулі сымдарына тиюі;

• басшының рұқсатынсыз от жағуға.

Оқушыларды тасымалдау кезінде тек арнайы жабдықталған көліктер қолданылады. Оқушыларды тасымалдау үшін жолдағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында келісім бойынша жергілікті полиция қызметінің патрульдік және жол қызметінің қызметкерлерімен бірге жыпылықтайтын сигналдармен және дауыс зорайтқышпен жабдықталған арнайы қызметтік көлікте жүру қарастырылған.

Оқушыларды жүк көлігінің артында кемінде екі ересек адамсыз тасымалдауға тыйым салынады!

Оқушыларға жауынгердің ұрыстағы іс-әрекетін үйрету кезінде келесі саптық шараларын сақтаңыз:

• жүру, жүгіру, жорғалау кезінде жердегі заттардың (әйнек сынықтары, металл заттар, сым, өсімдіктер және т.б.) зақымдануынан сақ болыңыз;

• кедергілер мен инженерлік кедергілерді (тікенді сымдар, арықтар, жыралар, бұлақтар) еңсеру кезінде;

• жаттығу гранаталарын лақтырған кезде басқалар үшін қауіпсіз бағытқа лақтыру;

• траншеяны қазу және жабдықтау кезінде саңылау құралдарымен қауіпсіз жұмыс істеу ережелерін сақтаңыз (күректің барлық қозғалысын өзіңізден және басқалардан алысқа бағыттаңыз).

Оқу-далалық жиыны өтетін жерге жаяу бару кезіндегі қауіпсіздік ережелері.

Оқу-далалық (лагеріне) жаяу жүрген кезде оқушылар жаяу жүргіншілер жолындағы қауіпсіздік ережелерін сақтауға міндетті:

- қозғалыс кезінде басшылардың нұсқауларын орындау;
- ұйымдасқан ілекте жылжу;
- лектен қалма, басып озба;
- басшының рұқсатынсыз саптан шықпау;
- басқаларға кедергі жасамай, тротуарлар мен жаяу жүргіншілерге арналған жолдармен кедергі жасамай жүруге;
- жолды белгіленген орындарда кесіп өтуге: жаяу жүргіншілер өткелдерінде, қиылыстарда, қажет болған жағдайда, барлық бағыттағы жолды жақсы көретін жерлерде басшының жалпы бұйрығы бойынша ғана;
- жаяу жүргіншілер жолы болмаған жағдайда, барлық сақтық шараларын сақтай отырып және басшының нұсқауларын орындай отырып, жол жиегімен жүріңіз;

Қоғамдық, мектепте немесе жеке көлікте оқу-далалық жиындары өтетін жерге бару кезіндегі қауіпсіздік ережелері.

- отырғызу және түсіру кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтау;
- қауіпсіздік белдіктерін қолданыңыз, тұтқалардан ұстаңыз;
- қауіпті (төтенше) жағдайларда қорғаныс шараларын қабылдау;
- өрт кезінде – жүргізушіге хабарлау, көлікті авариялық шығу есіктері арқылы қалдыру, зардап шеккендерге көмек көрсету;
- көлік құралы су айдынына құлап кетсе, деміңізді ұстаңыз, терезені сындырыңыз, көлікті тастаңыз, жағаға жүзіңіз, өз бетіңізше және өзара көмек көрсетіңіз.

Әскери бөлім аумағында және қоғамдық орындарда өзін-өзі ұстау ережелері.

Оқу-далалық жиындарын өткізу кезінде оқушылар әскери бөлімнің аумағында белгіленген тәртіпті сақтауға міндетті:

- аумақта тротуарлар мен соқпақтармен қозғалуға, көгалдармен жүрмеуге, жол жиектерін, тротуарларды, шеру алаңдарын ластамауға;
- қоқыс тастамаңыз, қоқысты тек белгіленген орындарға тастаңыз;
- жасыл алаңдарды бүлдірмеу;
- қозғалыстар мен құрамаларда әскери бөлімнің әскери қызметшілеріне кедергі жасамауға;
- жол бөлігіне шықпаңыз;
- қорғалатын әскери объектілерге жақындамау;
- басқалармен әдептілік және сыпайы қарым-қатынас ережелерін сақтауға;
- жанжалды жағдайлардың туындауын болдырмайтын басқалармен әңгімелесуде балағат сөздерді қолданбау;
- әскери бөлімнің клубына, оқу кабинеттеріне, асханасына барған кезде тәртіпті, тазалық пен белгіленген тәртіпті сақтауға;

- казармада тазалық пен тәртіпті сақтау.

Казармаларда, оқу сыныптарында, техникалық бөлмелерде, әскери бөлім аумағында ашық отты (сіріңке, оттық) пайдалануға үзілді-кесілді тыйым салынады:

- қолжуғыш пен дәретхананы пайдалану кезінде тазалық пен тәртіпті сақтау;

- үнемі өз взводыңыздың құрамында болуға және взвод командирінің рұқсатынсыз ешқайда шықпауға.

- егер сіз өзіңізді нашар сезінсеңіз, ауырсаңыз немесе жарақат алсаңыз, оқушылар дереу жетекшіге (взвод командиріне, рота командиріне, жиын бастығына, рота бойынша кезекшіге), одан кейін медициналық көмек көрсету, медициналық пунктке, емдеу мекемесіне жеткізу бойынша қажетті шараларды қабылдайды.

- сауда орындарына баруға тек сабақтан бос уақытта, төтенше жағдайда, взвод командирінің басшылығымен, шағын топтарда (2-3 адам) рұқсат етіледі. Өз бетімен сатып алуға тыйым салынады.

- электр қауіпсіздігі ережелерін сақтау. Электр қондырғыларына, үзілген электр сымдарына немесе ашық люктерге жақындамаңыз. Электр аспаптары мен механизмдерін пайдалану кезінде абай болыңыз.

Әскери және басқа да мүліктерді өңдеу ережелері.

Оқу-далалық жиындары кезінде әрбір оқушы әскери техниканы пайдалану үшін алады және оны мақсаты бойынша пайдаланады: кереует, ең қажетті заттарды сақтауға арналған тумбочка, орындық, төсек-орын және керек-жарақтар.

Оқу сабақтарын өткізу үшін оқушылар компастарды, шағын (үлкен) сапер күректерін, жауынгерлік қаруды (АКМ), басқа да мүліктерді, асханада – ыдыс-аяқты, асханалық құралдарды, оқу кабинеттерінде – тренажерларды, жабдықтарды алады.

Оқу-далалық (лагерлік) жиында оқушылар жеке мүлікке ие болады. Жиынға әрбір қатысушы өзіне сеніп тапсырылған мүліктің сақталуына жауапты.

Төсек-орын жабдықтарын және басқа да мүлікті алған кезде олардың жарамдылығын және толықтығын тексеріп қол қойып алады. Оқу жиыны соңында ол алған мүліктерді жауапты тұлғаға тапсырады.

Басқа адамдардың әскери және жеке мүлкіне немқұрайлы қарау, оны бүлдіру немесе ұрласа жиынға қатысушы жауапкершілікке тартылуы мүмкін.

Оқу-далалық жиындары кезінде алкогольдік сусындар мен есірткіні тұтынуға тыйым салынады. Жоғарыда аталған заттарды пайдаланғаны анықталған оқушылар оқу-далалық жиындарынан шығарылады, ал олардың заңды өкілдері әкімшілік (қылмыстық) жауапкершілікке тартылуы мүмкін.

Оқушыларға оқу-далалық жиындары аяқталғанға дейін дәлелсіз себепсіз кетуге тыйым салынады.

Жиынды қалдырудың жарамды себептері ауру немесе шұғыл отбасылық жағдайларды қамтиды. Оқушы оқу жиын орнын әр түрлі себептермен ата-анасы

немесе өзі оқитын мектеп әкімшілігінің өкілі келген кезде қол қойып, жеке басын куәландыратын құжатты (төлқұжат) көрсеткен кезде ғана қалдырады.

Рұқсатсыз оқу орнын қалдырған жағдайда оқушыларды полиция іздеуге шығады. Оқу-далалық жиындарына келмегені туралы оқушының заңды өкілдеріне хабарланады. Табылған жағдайда, жиын аяқталғанға дейін жиныннан шығарылады.

Оқу далалық (лагерлік) жиындарда сабақ өткізу үшін материалдық керек-жарақтармен қамтамасыз етіледі.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқытушы-ұйымдастырушысы оқу пәні бойынша жоспарларды – сабақ конспектісін, тәжірибелік сабақтарды өткізуге қажетті керек-жарақтар мен мүліктерді дайындайды.

Керек-жарақтардың және мүліктің шамамен алынған тізбесі «Мектепке дейінгі және орта білім беру ұйымдарын, сондай –ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жабдықтау нормаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 70 бұйрығының талаптарымен айқындалған заттар қамтуы мүмкін: әскер компасы, шағын жаяу әскер күрек, пневматикалық қару мен патрондар, Калашников автоматы, тыныс алу органдарын қорғау құралдары, теріні қорғау құралдары, Калашников автоматының мүсіндері (ағаш), сигналдық жалаулар, қаруды сақтауға арналған шкаф, газтұмылдырықтар мен әскери техникалық құралдарды сақтауға арналған сөре, рота бойынша кезекшінің және бұйрықтың құжаттамасы бар тақтайша, әскери-химиялық барлау құрылғысы, жеке таңғыш пакеті, химияға қарсы жеке пакет, санитарлық мата зембіл, санитарлық сөмке, серпімді көлік шинасы, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жалпыәскери жарғыларының жинағы, 10-сыныпқа арналған алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқулығы, қол гранатасының үлгісі, пневматикалық мылтықтан ату үшін нысаналар жатады.

Оқу -далалық (лагерлік) жиындарын өткізу әдістемесі

Қашықтықтан оқыту жағдайында жалпы білім беретін мектептердің 10-сынып ұлдарымен оқу-далалық жиын сабақтарын ұйымдастыру және өткізу бойынша ұсыныстар (ОНЛАЙН).

1. Оқу процесі типтік оқу жоспарына және оқу-далалық жиын сабақтарын аяқтау жоспарына сәйкес ұйымдастырылады.

2. Қашықтықтан сабаққа дайындалу кезінде АӘТД пәнінің оқытушы-ұйымдастырушысы оқу сұрақтарын пысықтау тәртібін және өтілген материалды игеруді міндетті бақылауды анықтайды. Оқытудың ерекше жағдайларына және тәжірибелік дағдыларды дамыту мүмкіндігінің болмауына байланысты қосымша материалды пайдалана отырып, оқушылар өз бетінше дайындалуына ерекше назар аудару керек.

3. «Тактикалық дайындық» және «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының жарғылары» бөлімдеріндегі көрсету сабақтары қашықтықтан технологиялар арқылы өткізілетін теориялық сабаққа ауыстырылды.

4. Бөлімнің жеке сұрақтарын оқу үшін алдын ала дайындалған тапсырмалар мен міндеттерін пайдаланыңыз.

5. Оқушылардың оқу материалын меңгергенін тексеру мақсатында бақылау сабақтары жүргізіледі. Олар өңделген тақырыптың немесе сабақтың бүкіл мазмұны бойынша да, қашықтан форматтағы тест тапсырмалары түріндегі жеке мәселелер бойынша да жүзеге асырылуы мүмкін. Оқу-далалық жиын ұзақтығы 5 күн, бағдарламаның бөлімдеріндегі сабақтарға 30 оқу сағаты қарастырылған. Бір оқу күнінің ұзақтығы 6 сағат, оқу сағаты 30 минут.

Қашықтықтан оқыту жағдайында оқу- далалық жиын сабақтарының шамамен мазмұны бойынша ұсыныстар.

Тактикалық дайындық үшін (14 сағат) - ерекше жағдайларға және тәжірибелік дағдыларды дамыту мүмкіндігінің болмауына байланысты қосымша материалды пайдалана отырып, студенттердің өзін-өзі дайындауына ерекше назар аудару керек. 3-бөлім сабақтары тиісті тақырып бойынша бейне ресурстарды пайдалана отырып өткізілетін теориялық сабақтармен ауыстырылады.

«Қару-жарақ пен әскери техника» тақырыбын «Тактикалық дайындық» бөліміндегі бейнематериалдар сілтемесі арқылы оқу ұсынылады (1-қосымша).

Атыс дайындығы (6 сағат) – әскери қарудан атуға, граната лақтыруға байланысты оқу бағдарламасына сәйкес сабақтар, Калашников автоматының, пневматикалық винтовканың, қол сынықтары гранаталарының материалдық бөлігінде бейнематериалдарға сілтемелерді пайдалана отырып өткізу ұсынылады (1-қосымшада көрсетілген) «Атыс дайындық» бөлімінің.

Қазақстан Республикасының Қарулы Күштері жалпыәскери жарғылары, (4 сағат) – «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының жарғылары» бөліміндегі сабақтар бейнематериалдар мен бейне ресурстарға сілтемелерді пайдалана отырып, теориялық сабақтармен ауыстырылды (1-қосымшада көрсетілген)

Саптық дайындық (4 сағат) – оқу бағдарламасы бойынша оқу-далалық техникасын орындауға байланысты сабақтарды құрама элементтері, әскери қызметшілердің жасақ алдындағы және құрамдағы міндеттері туралы алған білімдерін бекіту, буындарды пайдалану үшін өткізу ұсынылады, осы бөлімнің бейне ресурстарында (1-қосымшада көрсетілген) ұсынылған.

Әскери топография (2 сағат) – әскери топографиялық дайындықтың әрбір сабағы негізгі теориялық курстан бұрын оқылған материалды қайталауды қамтиды. Осыған байланысты бұл материалды алған білімдерін бекіту және тексеру үшін пайдаланған жөн. Бөлімнің жеке сұрақтарын оқу үшін бұрын

дайындалған тапсырмалар мен міндеттерін, сондай-ақ осы тақырып бойынша бейне роликтерді пайдаланыңыз (1-қосымшада ұсынылған)

Әрбір қызмет үшін қауіпсіздік талаптарына ерекше назар аудару керек.

Сабақтың формасына сәйкес, қашықтықтан оқыту жағдайында АӘТД оқытушы-ұйымдастырушыларына келесі әрекеттерді орындауды ұсынамыз:

1. Оқушылардың үйде орындауы үшін дене шынықтыру және саптық жаттығулар кешенін әзірлеңіз. (2 жаттығу тапсырмасынан көп емес).

2. АӘТД оқытушы-ұйымдастырушысы оқушыларға ұсынылған бейне ресурсты немесе ұсыныстарды пайдалана отырып, дене шынықтыру және саптық жаттығулар жиынтығын көру және орындау жас ерекшеліктеріне және мүмкіндіктеріне сәйкес болуы керек.

3. Оқушылар оқу-тәрбие тапсырмаларын АӘТД оқытушы-ұйымдастырушысының мектеп кестесіне сәйкес, сабақ болатын күні алады (3-қосымша).

4. АӘТД оқытушы-ұйымдастырушылары оқушылар орындалған жазбаша оқу тапсырмаларын белгіленген мерзімде интернет-платформаларды, ағындық платформаларды, WhatsApp және басқа да мессенджерлерді пайдалану арқылы жібереді.

5-кесте. Білім беру ұйымдарының оқушыларға арналған оқу -далалық (лагерлік) жиынының күн тәртібі.

№ р/с	Тақырыптардың мазмұны	Басталу уақыты	Аяқталу уақыты	Уақыт ұзындығы
1	Взвод командирлері мен рота бойынша кезекшінің көтерілуі	6.50		
2	Оқушылардың жалпы ұйқыдан тұруы	7.00		
3	Таңертеңгі дене жаттығулары	7.10	7.40	30 мин
4	Таңертеңгі дәретхана, төсек жинау, үй-жайлар мен аумақты тазалау	7.40	8.10	30 мин.
5	Таңертеңгі тексеріс	8.10	8.20	10 мин.
6	Таңғы ас	8.20	8.50	30 мин.
7	Сапқа тұрғызу және сабаққа таратылу	8.50	9.00	10 мин.
8	Оқу сабақтары: 1 сағат 2 сағат 3 сағат 4 сағат	9.00 9.55 10.50 11.45	9.45 10.40 11.35 12.30	45 мин
9	Түскі асқа дайындалу	12.30	13.00	30 мин.
10	Түскі ас	13.00	13.40	40 мин.
11	Түстен кейінгі демалыс	13.40	14.10	30 мин.
12	Сапқа тұрғызу және сабаққа таратылу	14.10	14.20	10 мин.
13	Оқу сабақтары сағат 5 сағат 6	14.20 15.15	15.05 16.00	45 мин

14	Оқушылардың жеке уақыты	16.20	18.00	1 сағат 40 мин.
15	Дене шынықтыру және бұқаралық жұмыс	18.00	19.00	1 сағат
16	Кешкі асқа дайындалу	19.00	19.10	10 мин.
17	Кешкі ас	19.10	19.40	30 мин.
18	Тәрбие жұмысы	19.40	20.40	1 сағат
19	Оқушылардың жеке уақыты	20.40	21.50	1 сағат 10
20	Кешкі серуен	21.50	22.10	20 минут.
21	Кешкі тексеру	22.10	22.20	10 мин.
22	Жатуға дайындалу	22.20	22.30	10 мин.
23	Ұйқыға жату	22.30		
24	Кезекшілікке дайындалу	15.20	16.50	

Ішкі қызметтің күн тәртібінің ерекшеліктері

1. Тәуліктік кезекшілікке түсетін оқушыларға арналған демалыс 16.50-18.20 сағ.

2. Оқушылардың тәуліктік қызметке дайындығын тексеру және тәуліктік кезекшілікке тарату 18.20 -19.00 сағ.

3. Рота бойынша кезекшінің демалыс уақыты 09.00-13.00 сағ.

Оқытушыларға арналған нұсқаулық 21.00- 21.30 сағ.

Жиын басшысы _____

(Тегі және аты-жөні)

Күндізгі оқу орнында өткізілетін сабақтардың, оқу-далалық (лагерлік) жиындарының күнделікті тәртібі мен кестесі мектеп ережесін ескере отырып жасалуы мүмкін.

4. Қызметтік жиналысын өткізу.

Оқу орнының басшысы қызметтік жиналыста:

- 10-сынып ұлдарымен 5 күндік оқу-далалық (лагерлік) жиындары дайындау және өткізу бойынша басқару құжаттарының талаптарын жеткізеді;

- оқу-далалық (лагерлік) жиындары дайындау және өткізу үшін жауапты орындаушыларды тағайындайды;

- жауапты орындаушыларға тапсырмалар береді және оларды орындау мерзімдерін белгілейді.

5. Ата-аналар жиналысын өткізу.

Ата-аналар жиналысында:

1. Ата-аналарға азаматтарды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет өткеруге даярлау, оқу-далалық (лагерлік) жиындары өткізу тәртібі, оның ішінде шамамен оқу-тақырыптық жоспары мен күнділігінің жұмыс тәртібін, бағалау критерийлері бойынша заңнамалық актілердің талаптарын жеткізу алғашқы әскери-технологиялық дайындық пәні;

2. Мүмкіндігінше бұрын өткізілген оқу-далалық жиындары туралы сурет (бейне) есептерді көрсету (өткен жылы оқу-далалық (лагерлік) жиындары аяқтаған жас жігіттердің өнер көрсетуін қамтамасыз ету);

3. Оқу-далалық жиынына кетіп бара жатқан жігіттердің құрал-жабдықтарына назар аударыңыз:

- гигиеналық керек-жарақтар (сабын, тіс щеткасы, тіс пастасы, қырыну керек-жарақтары, жеке гигиена құралдары);

- тәпішкелер;

- дене шынықтыруға арналған аяқ киім;

- ауыстыру аяқ киім қажет;

- киімді ауыстыру қажет;

- бас киім;

- жылы киімдер;

- дәптер (тор көзді), қалам, қарындаш, сызғыш;

- оқу- далалық (лагерлік) жаттығуына қатысуға жарамдылық дәрежесін көрсететін тіркелген жеріндегі емханадан медициналық анықтама.

6. Оқу-далалық жиын сабақтарына қатысушыларды медициналық керек-жарақтармен қамтамасыз етеді.

Оқушыларды медициналық тексеру оқушылар тіркелген медициналық мекемеде жүргізіледі. Бұл жағдайда медициналық мекеме оқушыларға анықтама беруге міндетті.

Медициналық куәландыру нәтижелері жергілікті әскери басқару органдарына және жергілікті атқарушы органдардың аумақтық білім беру органдарына жіберілетін тізімдермен рәсімделеді.

Оқу-далалық жиындары кезінде білім алушыларды медициналық қамтамасыз ету жергілікті атқарушы органның шешімімен айқындалатын күштермен және құралдармен жүзеге асырылады.

Стационарлық емдеу қажет болған жағдайда оқушылар жақын жердегі денсаулық сақтау жүйесінің медициналық ұйымдарына немесе тұрғылықты жеріне жіберіледі.

6-кесте. Оқу- далалық жиынға жіберуге медицина қызметкерінің рұқсаты.

р/с №	Тегі, аты, әкесінің аты	Туған жылы	Дәрігердің қорытындысы
1			
2			
3			

Жиын жетекшісі _____
(қызметі, тегі, аты, әкесінің аты)

10-сыныптағы ұл балалардың жалпы саны _____ адам.

Оқу-далалық жиынына жіберілген _____ адам.

№ _____ орта мектептің директоры _____

(қолы) Т.А.Ә

Медбике _____

(қолы) Т.А.Ә

7. Қауіпсіздік талаптары бойынша нұсқаулық.

ҚОЛ ҚОЙЫП ЖЕТКІЗІЛЕДІ:

- тәжірибелік жаттығуларды орындау кезіндегі қауіпсіздік талаптарын;
- оқушыларды тасымалдау кезіндегі қауіпсіздік талаптарын;
- дене жаттығуларын дайындық жүргізу кезіндегі қауіпсіздік талаптарын;
- өрт, электр және жарылыс қауіпсіздігінің негізгі талаптарын.

7-кесте. Оқу-далалық жиындарына қатысқан 10-сынып ұлдарына қауіпсіздік талаптары жеткізгені туралы парағы.

р/с №	Тегі, аты, тегі	Сағат келесі орында алымдар	Сағат жүзеге асыру тәжірибелік сыныптар	Сағат орындау пневматикалық қарудан ату	Сағат қайтару орта мектепте
1	Тілегенов Қайрат Нұрахметұлы				
2					
3					

Нұсқаулық жүргізді _____.
(лауазымы, аты-жөні)

8. Оқу-далалық жиындарының нәтижелерін бағалау бойынша ұсыныстар. Әрбір оқушының жеке бағасы әрбір стандартты орындағаны үшін алынған бағалардан тұрады:

«сынақ», егер нормативтердің кемінде 50 пайызы «өте жақсы» және «жақсы» болса, қалғандары «қанағаттанарлық» деңгейінен төмен емес;

«сынақтан өтпеді», егер стандарттарға сәйкес екі немесе одан да көп «қанағаттанарлықсыз» бағалар алынса.

Біріктірілген мәлімдеме

№ ____ мектептің 10 сынып оқушыларының нәтижелері
20 __ - 20 __ оқу жылына NVTP пәнінің ОВС бөлімінде

р/с №	Оқушының толық аты жөні	Баға	Тактикалық дайындық	Атыс дайындық	Денешынықтыру дайындық	Саптық дайындық	RCB Z	Медициналық дайындық	Жалпы жиын бағасы
1	Нұртақанов Н.М.		5	5	5	4	4	4	сынақ
2	Мырқымбай Н.Б.		4	3	4	2	2	2	сынақ жоқ
3									

Жалпы білім беретін мектептің
меңгерушісі _____

(қолы, тегі, аты-жөні)

Оқу-далалық жиындарының басшысы _____

(қолы, тегі, аты-жөні)

Оқу орындарының оқушыларымен бес күндік оқу сабақтарын өткізу ОҚУ -ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

I. Тактикалық дайындық 5 күндік оқу-далалық жиындарда тактикалық дайындығынан сабақ өткізу ЖОСПАР – КОНСПЕКТИСІ

Тактика - қарулы күштердің құрлықтағы, әуедегі және теңіздегі барлық салалары мен түрлерінің бөлімшелері, бөлімдері мен құрамалары бойынша ұрыс қимылдарын дайындау және жүргізу теориясы мен тәжірибесін қамтитын соғыс өнерінің құрамдас бөлігі болып табылады.

Тактиканың міндеті–ұрысты зерттеу, ал дұрыстық критерийі–ұрыстағы жеңіс.

Ең тиімді қару–бұл танктер мен артиллерия емес, жауынгерлік қимылдарды адамдарды да, техниканы да жоғалтпай жоғары нәтижеге қол жеткізуге болатындай жоспарлау мүмкіндігі. Кез келген, тіпті жергілікті болса да, күштер тең емес болса да, жаудан артықшылықты қамтамасыз ете отырып, бақылау керек. Тактикалық оқу бағдарламасы дәл осылай үйретеді.

Ұрыс ұғым ретінде, оның құрамдас бөліктері. Ұрыс–тактикалық әрекеттің негізгі түрі және бөлімшелер, бөлімдер мен құрамалар арасындағы ұйымдасқан қарулы қақтығыс. Шайқастың мақсаты–қысқа уақыт ішінде шектеулі аумақтағы жауды жою (жеңу), оның шабуылдарына тойтарыс беру және басқа да тактикалық тапсырмаларды орындау. Ұрыс түрлері: шабуыл, қарсы ұрыс, қорғаныс және шегіну.

Соққы–қарсыластың әскер топтары мен нысаналарына қолда бар жою құралдарымен күшті әсер ету немесе әскерлердің алға жылжуы (әскерлердің соққысы) арқылы бір мезгілде және қысқа мерзімде талқандауы. Соққы мынадай болуы мүмкін:

- ядролық және атыстық;
- зымыран және авиация;
- жаппай, шоғырланған, топтық және жалғыз.

Атыс – нысананы жою немесе басқа тапсырмаларды орындау үшін әртүрлі қару түрлерінен ату және кәдімгі техникада зымырандарды ұшыру. Оның ерекшеліктері: - жою, басу, сарқылу, қирату, түтін (көзге көрсетпеу) және т.б.

Маневр – жауға қатысты тиімді позицияны иелену және күштер мен құралдардың қажетті топтамасын жасау, сондай-ақ соққылар мен атыстарды барынша көп уақытқа беру немесе қайта бағыттау (жинау, тарату) мақсатында жауынгерлік тапсырма кезінде әскерлердің ұйымдасқан қозғалысы, қарсыластың маңызды топтары мен объектілерін тиімді жою. Ұрыстағы бөлімшелер бойынша маневр түрлері: қоршау, айналып өту, шегіну және позицияны өзгерту.

Ұрыс даласындағы қозғалыстың техникасы мен әдістері.

Жауынгердің ұрыс даласындағы қозғалыс тәртібін алдын ала болжау мүмкін емес. Бұл әдетте жер бедерінің сипатына, жаудың әрекетіне және жауынгерлердің әрқайсысының шешетін міндетіне байланысты анықталады. Жауды бір уақытта бақылап, қаруды қолдана отырып, жасырын және жылдам қозғала білуіңіз керек. Ұрыс даласындағы қозғалыс жаяу әскердің ұрыс машинасында ЖҰМ (БТР), танкке десантпен немесе жаяу десант арқылы жүзеге асырылады.

Жаяу әрекет ету кезінде ұрыс алаңындағы қозғалыс жеделдетілген қарқынмен немесе жүгірумен (толық биіктікте немесе еңкейіп), жүгіру және жорғалау арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Қарсыластың бақылауынан жасырылған және жау атысымен жабылмаған жер учаскелері жылдам жүру немесе жүгіру арқылы өтеді. (орман, биік бұта, ойпаң, сай, биіктіктердің кері беткейлері, т.б.)

Еңкейген кезде жылдам қарқынмен қозғалу төмен баспаналары бар (аласа бұталар, биік шөптер, арық және т.б.), траншеялар мен коммуникация жолдарының бойымен жасырын қозғалу үшін қолданылады.

Жүгіру (баяу, жылдам және орташа қарқынмен) жауға шабуыл жасағанда, сондай-ақ жердің белгілі бір учаскелерін еңсеру үшін қолданылуы мүмкін. Толық биіктікте жоғары жылдамдықпен жүгіру немесе еңкейіп жүгіру сызыққа жүгіру кезінде, ұрыс және көлік құралдарына қарай қорғансыз жүгіру кезінде қолданылады.

Қарсыластың оқ астында жатқан рельефтің ашылған учаскелері қисайған күйде шабу арқылы еңсеріледі.

Сызық жасақ командирінің (аға жауынгерлік топтың) бұйрығымен (сигналымен) еңкейген күйден немесе дербес басталады. Сызықшаны бастамас бұрын, жаудың отынан қорғауды қамтамасыз ететін позицияны алдын ала таңдау керек. Әрбір жүгірудің орташа ұзақтығы 20-40 қадам болуы керек. Аймақ неғұрлым ашық болса, жүгіру соғұрлым тезірек және қысқа болуы керек. Таңдалған позициядан 1-2 м қашықтықта орналасқан тоқтау орны бағытында жылдам орындалады. Жүгіруді бастамас бұрын аумақты мұқият тексеріп, келесі әрекеттердің нұсқаларын бағалау керек.

Тоқтау орнына жеткеннен кейін жүгіруден бастау керек және жерге жатып, таңдалған қалыпқа домалап (еңбектеп) және атуға дайындалу керек. Жүгіру кезіндегі қарудың орны жүгірген адамның таңдауында. 5-10 секунд

күткеннен кейін келесі аялдама орнына сол ретпен жүгіру керек және командир көрсеткен сызыққа жеткенше осылай жалғаса береді.

Орында қалған бөлімше, топтық немесе жеке сарбаздар, сондай-ақ жүгіргеннен кейін көрсетілген сапқа (аялдама) дейін ілгерілегендер жүгірудің қалған бөлігін өздерінің атыстарымен қолдайды. Бір атыс позициясынан ұзақ уақыт ату мүмкін емес, оны жиі өзгерту керек. Атыс кезінде жауынгер жаңа қолайлы позицияны тауып, мүмкіндігінше оған жасырын түрде ілгерілей алуы керек.

Жорғалау қарсыласқа үнсіз жақындау және жаудың бақылауында немесе атыс болған жердің ашық жерлерін жасырын басып өту үшін қолданылады. Жүгіру алдындағы сияқты, жорғалау алдында қозғалыс жолын және тоқтау үшін қорғалған жерлерді белгілеу керек.

Жағдайға, өсімдік жамылғысының биіктігіне және баспаналардың болуына байланысты жорғалауды еңкейіп, төрт аяқпен және жантайып келесі ретпен жүргізуге болады.

Алдын ала пәрмен бойынша жорғалаушы қозғалыс жолын және үзіліс үшін қорғалған аялдама орындарын белгілеуі керек, ал орындалатын команда бойынша көрсетілген жолдардың бірімен жорғалау керек.

Сүңгуір жорғалау жаудың атыс қаруымен жабылған және жеткілікті қорғанысы жоқ жерлерде қолданылады.

Кеудемен жорғалау үшін жерге мықтап жату керек, қаруды оң қолыңызбен жоғарғы бұрылыстың жанындағы белбеуден алып, оң қолыңыздың білегіне қою керек.

Оң (сол) аяғыңызды тартыңыз және сол уақытта (оң) қолыңызды мүмкіндігінше ұзартыңыз, бүгілген аяқпен итеріп, денеңізді алға жылжытыңыз және сол тәртіппен қозғалуды жалғастырыңыз. Жорғалаған кезде басыңызды жоғары көтермеңіз.

Еңкейу мүмкін емес жерде төрт аяқпен жорғалауды жаудың атыс-шабыспен жауып тұрған жерінде, ұсақ бетперделермен (аласа бұталар, биік шөптер, дақылдар және т.б.), сондай-ақ арықтар бойында, таяз ойпаңдарда, траншеялар мен коммуникация өткелдерінің бойында, қозғалыс тік және тік жүретін жерлерде қолданылады.

Төрт аяқпен жорғалау үшін тізе бүгіп, білектерге немесе қолдарға сүйену керек. Бүгілген оң (сол) аяғыңызды кеуде астына тартыңыз, сонымен бірге сол (оң) қолыңызды алға созыңыз.

Оң (сол) аяғыңыз толығымен түзетілгенше денеңізді алға жылжытыңыз, сонымен бірге бір уақытта басқа бүгілген аяқты астыңызға тартып, екінші қолды созыңыз, қозғалысты сол тәртіппен жалғастырыңыз. Қаруды ұстаңыз: білектерге сүйенгенде - қарынмен жорғалаумен бірдей; қолдарға сүйенгенде - оң қолында.

Бүйірімен жорғалау әдетте қарды немесе құмды жерлерде, пулеметпен жорғалауда, оқ-дәрілерді, азық-түліктерді жеткізуде, жаралыларды ұрыс даласынан тасымалдау кезінде қолданылады.

Бүйірмен жорғалау үшін сол жағымен жату керек; сол аяқты алға тартып, тізеден бүгіп, сол қолдың білегіне сүйеніп, оң аяқпен, өкшесін жерге барынша жақын тіреу; оң аяқты түзетіп, сол аяқтың орнын өзгертпей дененізді алға жылжытыңыз, содан кейін қозғалысты сол ретпен жалғастырыңыз. Қаруды оң қолыңызбен ұстаңыз, оны сол аяғыңыздың санына қойыңыз.

Взводты (бөлімше) тоқтату үшін «Взвод (бөлімше) - ТОҚТА» пәрмені беріледі, ал қозғалысты жалғастыру үшін «Взвод (бөлімше, топ) - АЛҒА» пәрмендері беріледі.

Взводтың (бөлімшенің) артқа қозғалысы алға қарай қандай пәрмен берілді содай пәрмен беріледі «Взвод (бөлімше), анау-мынау объектіге (осындай сапқа) шегіну, оңға (солға немесе оңға және солға) командасы бойынша жүзеге асырылады (оңға және солға) бір-бірден (топтарда, бөлімдерде) - КЕРІ».

Бақылау және ату үшін қозғалыс кезінде жергілікті объектілер мен баспаналарды пайдалану.

Тіпті ең тегіс жердің өзінде ұсақ тегіс емес дақтар, төбелер мен ойпаттар бар, ұрыс кезінде ойлар пайда болады. Оларды ұрыс даласында қозғалған кезде пайдалануыңыз керек.

Қарсыластың оғы мен бақылауының астында жылжудың ең жақсы тәсілі - жамылғыдан жабуға көшу. Қозғалмас бұрын жауынгерге жауға жақындаған кезде еңсеруге тура келетін жолмен ойша өту ұсынылады. Ұрыс даласында ойдан шығарылған жолды қалай салуға болады, онда үзіліс үшін аялдамалар белгіленеді. Егер бүкіл жолды осылай белгілеу мүмкін болмаса, келесі бірнеше жүгірістердің жолдарын алдын ала жоспарлау керек.

Жапқыштың артына емес, оның жанына тағы бір сызылғаннан кейін жерге жатып, артынша жорғалап, сызықша жасамас бұрын жамылғыдан шығып кеткен жөн.

Сіз баспанадан баспананы басып алған жолдан басқа жолмен кетуіңіз керек. Мұның бәрі қарсыластың қозғалыстың қай жерден басталатынын анықтай алмауы үшін жасалады, сондықтан қаруын осы сәтте алдын ала көздей алмайды.

Жорғалаудың орнына сіз иілуді қолдануға болады, бірақ домалау кезінде өзіңізді ашу ықтималдығы жоғары. Қалған жағдайлардың бәрі тең болған жағдайда, сіз оң жаққа қарай жүгіруіңіз керек, өйткені автоматты қарудан атқылау кезінде оқ атылған адамнан солға - жоғары қарай жүреді.

Алайда, егер өсімдік жамылғысының биіктігі аз болса немесе жер бедерінің бір бөлігінде оқтан баспана болмаса, тек бақылаудан қорғалған болса немесе жаудың позициясы қазірдің өзінде өте жақын болса, құлағаннан кейін қатып қалу керек және әсіресе аулақ болу керек, анық көрінетін бас қозғалыстары.

Егер қандай да бір себептермен тоқтату пәрмені берілсе, онда мұндай бұйрық алынған жерде қозғалысты толығымен тоқтатпау керек, бірақ сіз

ықтимал ату және одан әрі қозғалу үшін ыңғайлы ең жақын баспана алуыңыз керек.

«Панадан панаға» принципі ақылға қонымды шектерде қолданылуы керек. Егер сіз күтпеген жерден жау оғының астында қалсаңыз, оны қолдануға болмайды. Мұндай жағдайда сіз 10 метрге жүгіре алмайсыз. Бірден құлау керек.

Қауіпсіздікті іздеу үшін тым айқын және оңай жерде орналасқан баспаналарды пайдаланбау керек. Мұндай баспаналардың сарбаздарды «тарту» қабілеті белгілі. Мұндай жерлерде сарбаздар жиі «бірге жиналады». Жау оларды жақсы атып немесе миналауға болады және олар (қорғаныстың орнына) қақпанға айналады.

Қарсылас, ең алдымен, ең айқын баспаналарды атқылайды, оларда шабуылдаушыларды азғыру және жою үшін оларды арнайы жабдықтай алады.

Мысалы, жау шабуылдаушы жағында кәдімгі оқпана және қорғаныс жағында жасырын оқпаналарды траншеяларды тұтас сызығын қазып алады. Мұндай траншеяны басып алған жаяу әскерді жау әдістемелік түрде атып тастайды немесе (егер екінші оқпана жақын болса) гранаталармен бомбалайды: шабуылдаушы гранаталардың шектеулі қоры бар, бірақ қорғаушы оларды көп мөлшерде жинай алады.

Дәл сол жобаның қарапайым нұсқасы - жердің үйінділерін құйып, өз орындарынан қатаң белгіленген қашықтықта бұталарды «отырғыза» алады. Шабуылдаушыларды жою әлдеқайда оңай, өйткені олар жасырынуға тырысатын жерлерге дейінгі нақты қашықтық белгілі.

Ақырында, сіз жауға жеткілікті жақын болған кезде, әдетте, өрттен қорғану болмайды және қарсыластың көзделуін қиындататын құрал ретінде өте қысқа сызықтарды қолдануға тура келеді.

Шабуылға дайындық кезіндегі әрекеттер.

Жауынгерлік тапсырманы алған соң жауынгер нақтылайды:

- қарсыластың бекінісің, әрекетінің құрамы мен сипатын, қорғаныстың алдыңғы шебінің сұлбасын және оның атыс қаруының орналасуын;

- взводтың, бөлімшенің міндеті және жеке тапсырма - жасақ тізбегіндегі орын;

- нысаналар мен атыс тәртібі;

- кедергілер мен кедергілерден өту тәртібін;

- ескерту, бақылау және өзара әрекеттесу сигналдары және оларға әсер ету тәртібі;

- шабуылға дайындық уақыты.

Шабуылға дайындық кезінде жауынгер қаруының жарамдылығын тексереді және оны ұрысқа әзірлікке қояды, оқ-дәрілердің бар-жоғын (қажет болған жағдайда толықтырады), жеке қорғану құралдарының жұмысқа жарамдылығын тексереді және (бекіністі) алдыңғы тік жерінде секіру үшін қадамдар немесе ойықтар ұйымдастырады.

Сонымен қатар, түнде сарбаз қозғалыс бағыты бойынша жер бедерін зерттейді, түнде бағдар ретінде қызмет ете алатын заттарды еске түсіреді және азимуттағы қозғалыс бағытын зерттейді. Түнгі көздейтін қаруы бар сарбаздар оларды тексереді.

Қараңғыда атысты реттеу үшін оқжатардың оқтары бар қосымша патрондармен жабдықталған. Жабдық қозғалысты шектемейтін және шу жасамайтындай етіп реттеледі.

Шабуыл басталмас бұрын жауынгер қажетіне қарай жауға оқ жаудырады.

«Бөлімше, шабуылға дайындал!» пәрмені бойынша ол қаруды тиіп, гранаталарды дайындайды, содан кейін автоматқа сүңгі-пышық бекітеді, «П» немесе «З» көздеуіштерін орнатады және қозғалысқа кедергі келтірмейтіндей жабдықтарды бекітеді. Осыдан кейін ол аяғын басқышқа қойып, қолдарын оқпананың қабырғасына тіреп, одан тез кетуге дайындалады. Сонымен бірге жауды қадағалау да тоқтамайды.

«Бөлімше, шабуылға - АЛҒА!» пәрмені бойынша сарбаз басқалармен бір мезгілде оқпанадаң (оқпана) тез секіріп, жасақ тізбегінде жүгіру немесе жеделдетілген қарқынмен алға жылжиды.

Жасақ тізбек сабында қозғалу кезінде жауынгер алдыңғылардың соңынан ілесіп, 6-8 м (8-12 адым) белгіленген аралықты сақтайды және жаудың атыс қаруын өз атысымен жояды.

Қарсылас басып жатқан бекінісің 30-35 м жақындағанда солдат қаруды сол қолына алып, жылдамдығын бәсеңдетпей оқпанаға қол гранатасын лақтырады, содан кейін қалған қашықтықты жылдам өтеді.

Ол оқпанаға түспей, жаудың алдыңғы шебіндегі тірі қалғандарды оқ атумен, қол гранаталарымен немесе қоян-қолтық ұрыспен жояды және көрсетілген бағытта үздіксіз ілгерілейді.

Оқпанада соғысқанда жауынгер қаруды, гранаталарды, қоян-қолтық ұрыс әдістерін шебер пайдаланады.

Оқушылардың жаудың алдыңғы шебіне шабуылы.

Осы тәрбие мәселесімен жұмысты бастамас бұрын жетекші оқушылар шабуылға шығу шебіне жеткенде «Ұрысқа!» пәрменімен түсіндіреді. белгілі бір тәртіппен ұрыс шебіне айналып, содан кейін жаудың алдыңғы шебіне шабуыл жасау керек.

Бұл жаттығу мәселесі алдымен баяу қарқынмен, содан кейін тактикалық дайындық жаттығуы бойынша жүргізіледі.

Бұл оқу-жаттығу мәселесінде жасақты ұрыс сызығына орналастыру жылдамдығына және белгіленген аралықтарды сақтауға ерекше назар аударылады.

Сабактың жетекшісі жаудың алдыңғы шебіне шабуыл жасағанда жауынгерлердің әрекет ету тәртібін, сондай-ақ осы жаттығу мәселесін орындау тәртібін түсіндіреді.

Оқушылар ұрыс тізбегі бойынша қатаң қозғалып, қарсыласқа қарсы «шартты атыс» жүргізіп, қарсылас қорғанысының алдыңғы шебіне 35-40 м.

жақындап: «Гранаттарды дайында» деген пәрменді бергеннен кейін, оқушылар оқу-жаттығу гранаталарын ұрысқа дайындайды, сондай-ақ олар алдыңғы шеттегі жауға 25 метрден жақындайды - олар жаудың бекінісіне граната лақтырып, «Ура!» деп айғайлап оған шабуыл жасайды. Бұл жағдайда жауды атыс қаруынан «оқ ату» керек.

Қарсылас қорғанысының алдыңғы шебінен шығып, сабақ жетекшісі бөлімді тоқтатады, анықталған кемшіліктерді, оларды жою тәртібі мен әдістерін көрсетеді және оқушыларды элемент толық болғанша қарама-қарсы бағытта осы мәселе бойынша жұмыс істеуге үйретеді.

Жаттығуларды орындау бағасын төмендететін қателер.

«Қанағаттанарлықсыздан» бір ұпай төмен.

1. жорғалау кезінде басы мен денесі.

Олар жерден бір тармаққа «қанағаттанарлықсыз» көтеріледі;

2. аялдамалар арасындағы жүгіру ұзақтығы белгіленгеннен үлкен;

3. жүгіргеннен кейін тоқтау кезінде әскери қызметші жаққа жорғаламады және оқ атуға дайындалмады;

4. қолда бар паналау орындары (паналар) жүгіру кезінде тоқтау үшін пайдаланылмады

Қозғалыс кезінде жауды және жер бедерін бақылау, бақылау нәтижелері бойынша командирге баяндау. Бақылаушының міндеттері.

Әрбір сарбаз ұрыс даласын үздіксіз бақылауға, жаудың әрекетінің сипаты туралы маңызды ақпаратты алуға және бақылау нәтижелерін өз командиріне хабарлауға міндетті.

Шабуыл кезінде және қарсы шайқаста жасақтағы бақылаушы, әдетте, жасақ командирінің жанында болады және қозғалыста бақылау жүргізеді.

Бақылаушы әдетте арнайы дайындалған сарбаздар арасынан тағайындалады. Ол күндіз-түні рельефті жақсы бағдарлай білуі, бақылау барлауына жақсы дайындығы, көру жадысы, орасан төзімділігі мен шыдамдылығы, төзімді, ұшқыр, суық қанды болуы керек.

Бақылаушы міндетті:

- бақылау орнын таңдауды, жабдықтауды және жасыруды білу,

жылдың және тәуліктің кез келген уақытында жер бедерін шарлау, нысанаға (ғимараттарға) дейінгі қашықтықты анықтау, бақылау құралдары мен байланыс құралдарын пайдалану;

- қарсыластың қару-жарағы мен әскери техникасының негізгі түрлерінің барлау белгілерін білуге, ақпаратты талдауға, бақылау журналында жазбалар жүргізуге және бақылау нәтижелерін командирге (аға бақылау пункті) нақты баяндауға міндетті.

Бақылаушының баяндамасы нақты, қысқа және мыналарды қамтуы керек:

- жергілікті объектінің бағдар немесе шартты атауы;

- межеге қатысты нысананың орны;

- нысанаға тән белгілер.

Бұл ретте ол алдымен меженің оң немесе сол жағындағы нысананың орнын мындықпен, ал нысананың бағдардан әрірек немесе жақынырақ қашықтығы – метрмен көрсетеді.

Мысалы: «Дүрбелен 3, 20 оң жақта, одан әрі 200, биік ағаштың жанында пулемет бар.

Әртүрлі жағдайда (жатып, тізерлеп, тұрып) атуға арналған жеке оқпананы қазумен бүркемелеу.

Атыс жүргізу, бақылау және жою қаруынан қорғану үшін басып алынған позициялардағы жеке құрам алдымен жатып атыс үшін жеке оқпаналарды орналастырады, содан кейін тізерлеп және тұрып ату үшін оларды тереңдетеді.

Оқпананы ашпас бұрын әрбір жауынгер белгілі бір секторда жақсы көрініс пен атыс болып, жауға көрінбейтін етіп орналасып, жерге жақындайды.

Содан кейін сарбаз оқ ату үшін жеке оқпананы ашады және жергілікті заттар оған кедергі келтірсе, оның көрінісін және атыс мүмкіндігін тазартады.

Жатып автоматтан атуға арналған жеке оқпана

Жеке оқпана – атыс кезінде қару-жарақ пен сарбаздардың ыңғайлы орналасуын және жау қаруынан қорғануын қамтамасыз ететін, алдында және бүйірінде жағалауы бар ойық. Жеке оқпананың ені 60 см, ұзындығы 170 см және тереңдігі 30 см ойық жасалады, сонда ондағы жауынгер толығымен жасырылады. Түсіруді жеңілдету үшін ойықтың алдыңғы бөлігінде ені 25-30 см. табалдырық қалдырылады, оқпананың түбінен 10 см жоғары, шынтактарды қолдауды қамтамасыз етеді. Көтеру кезінде алынған жер алға қарай (жауға қарай) лақтырылып, қалқан деп аталатын жағалауды құрайды.

Оқпананың қапталдардың біріне қарай ату кезінде оқпананы жау жағындағы (алдыңғы жағынан) қалқаның биіктігі атыс секторына қарағанда 20 см. артық. Қазылған топырақтың көлемі 0,3 м³. Бір құрылғыға 0,5 адам қажет.

Қарсыластың оғының астында оқ атуға арналған жеке оқпананың қазылуы келесідей орындалады:

- таңдалған жерге жатып, сарбаз автоматты оң жағына тұмсығын жауға қаратып қолы жететін жерге қояды;

- сол жағына бұрылып, сол қолымен күректі қораптан шығарады, тұтқаны екі қолмен қысады және қазбаның шекарасын белгілей отырып, шымтопырақ немесе нығыздалған жердің жоғарғы қабатын өзіне қарай соққылап кесіп алып бүйір жағына қояды;

- бұдан кейін ол күректі ұстап алып, шымтопырақты соққылап алып өзінен бұрып, алдына қойып, жұлып ала бастайды.

Жұмыс кезінде мыналар қажет:

- күректі науаның бұрышымен тігінен емес, қиғаш етіп жерді кесіңіз;

- жіңішке тамырларды күректің өткір ұшымен кесу;

- қазба шеті мен төмпешік арасында ені 20–40 см. берма деп аталатын шағын аумақты қалдырып, төмпешік құру, шым мен жерді жауға қарай алға лақтыру;

- жауды бақылап отыруды тоқтатпай, басыңды жерге жақын ұста.

Оқпананың қазбасының алдыңғы бөлігінде қажетті тереңдікке жеткенде, артқа жылжып бара жатқан солдат қазбаны қажетті ұзындыққа дейін кесуді жалғастырады, оның денесі мен аяқтарын жабу үшін.

Өткелдің соңында қалқан күрекпен тегістеледі және аймақтың сыртқы түрі мен түсін қолда бар топырақпен: шөппен, бұтақтармен, егістік топырақпен және т.б. сәйкестендіреді.

Әрбір сарбаз командирдің бұйрығын күтпей-ақ, оқпанадан еңкейтіп ату үшін тереңдетеді, тізерлеп ату үшін бір оқпана жасайды, содан кейін арықтың түбінде тұрып ату үшін.

Тізерлеп және тұрып атуға арналған жеке оқпананың 60 см. және 110 сантиметрге дейін бейім түсіру үшін бір оқпананың тереңдігін кесу арқылы салынады.

Оқпананы шығарған кезде, топырақ алға және бүйірлерге лақтырылып, биіктігі 40-60 см. төмпешік жасайды. Атыс алаңында қалқан биіктігі 30 сантиметрге дейін азаяды, жұмсақ беткейлері бар ойықтарды ашық саңылау құрайды.

Автоматтан тізеден ату үшін бір оқпананы жабдықтау кезінде қазылған топырақтың көлемі 0,8 м³; Бір құрылғыға 1,2 адам/сағат қажет. Тұрған кезде пулеметтен ату үшін бір оқпананы жабдықтау кезінде қазылған топырақтың көлемі 1,4 м³; бұл оқпананың құрылысына 1,5 адам/сағат қажет.

Шұңқыр түбіндегі тік атуға арналған жеке оқпана ашық жерлерде орналастырумен салыстырғанда, атомдық қарудың әсерінен зардап шеккен аймақтың радиусын бір жарым есе азайтады.

Әуе бақылауындағы оқпана оған шөппен, бұтақтармен және басқа қолжетімді материалдармен тоқылған камуфляждық матамен бүркемелеу.

Жаттығулардың орындалуы: «Автоматтан атуға арналған жеке оқпананы қазу және бүркемелеу.

Сабақтың жетекшісі «Оқпананы қазуды - БАСТА» пәрменін береді.

Оқпананы жатып ату үшін бір окопты қазады, содан кейін (жаттығуды орындау талабы бойынша талап етілсе) командирдің бұйрығын күтпестен окопты тереңдетеді, оны тізеден атуға, содан кейін тұрып атуға бейімдейді.

Жаттығуды орындау уақыты жеке оқпананы қазып «Оқпананы қазуды - БАСТА» пәрменінен «Оқпана атуға дайын» есебіне дейін есептеледі.

Жаттығуды орындау үшін уақыт көрсеткіштері және бағалау.

Оқушылардың санаты.

Уақыт бойынша бағалау (секунд): «өте жақсы», «жақсы», «қанағаттанарлық»

Жеке оқпананы қазу үшін әскери қызметші:

жатып атуға арналған 25/18 27/20 32/24

тізерлеп атуға арналған 55/40 60/45 70/55

Тұрып атуға арналған жеке оқпананы:

1 сағат 30 минут

1 сағат 05 минут

1 сағат 40 минут

1 сағат 10 минут

2 сағат

1 сағат 15 минут

Ескерту. Есептеуіш жаяу әскер күрегімен ор қазуға кететін уақытты, ал бөлгіш саперлік күрекпен окопты қазуға кететін уақытты көрсетеді.

ТАКТИКАЛЫҚ ЖАТТЫҒУ

Тақырыбы: «Дабыл» сигналы бойынша жеке құрамының әрекеті.

Оқу мақсаты: Ұрыс немесе төтенше жағдайда ұйымдасқан және нақты әрекетті үйрету.

Тәрбиелік мақсаты: Оқытушылардың күрделі, тез өзгертін жағдайларда психологиялық дайындық және жеке тәжірибе жинақтау дағдыларын дамыту.

Уақыт. _____

Әдіс. Тәжірибелік оқыту.

Орны: Тактикалық дайындық алаңы.

Оқу сұрақтары:

1. Дабыл бойынша жиналу;
2. Мәжбүрлі- марш;
3. Жауынгерлік таратылу;
4. Аумақты тарау;
5. Сызықтың (нысанның) шабуылы;
6. Қорғанысқа және басқа тапсырмаларға көшу.

Сабактың барысы

Кіріспе бөлім.

Лагерь аумағынан жасырын түрде кетіп бара жатқан АӘТД оытушы-ұйымдастырушылары арасынан шыққан «диверсиялық топ» күзетшілерді дабыл қағуға итермелейді.

Күзетші дабыл белгісін берген бойда дабыл қағылып, штаб жанындағы алаңында толық жабдықталған взводтардың жалпы жиыны жарияланады.

Негізгі бөлім.

Взводтар жасақталғаннан кейін штаб бастығы оқу-далалық жиын құрамына аңыз айтып, міндеттер қояды.

Аңыз: «Диверсанттардың бір тобы лагердің оңтүстігіне қонды. Аймақты тарау, анықтау, қоршау және жауды берілуге мәжбүрлеу керек».

Тапсырмалар: Бірінші взвод тактикалық алаңға шығып, тізбекте орналасады және аумақты батыс бағытта тарайды.

Екінші взвод осыған ұқсас тапсырмаларды орындайды және лагердің батысындағы аумақты оңтүстік бағытта тарайды.

Белгіленген жерде взводтар жақындаған кезде шартты белгі беріледі (петардалардың жарылуы).

Взвод командирлері жатуға және жорғалауды жалғастыруға бұйрық береді.

Қарсылас пиротехниканы қарқындырақ пайдаланса, қорғанысқа өтіп, өздігінен қазуға кірісу туралы бұйрық беріледі.

Шартты белгі (сигналды алау) бойынша взвод шартты жау тығылып жатқан сапқа немесе ғимаратқа өтіп, «Диверсанттарды» басып алады. Осыдан кейін взвод лагерь аумағына оралады.

Қорытынды бөлім

Саптық алаңында нәтижелер шығарылады, содан кейін «Дабылды тоқтат!» пәрмені беріледі. Взвод өз орнына қайтады.

5 күндік оқу-далалық жиындарында атыс дайындығынан сабақ өткізу жоспар – конспектісі

Сабақтар мен ату жаттығулары кезінде қарумен және оқ-дәрімен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік талаптары

Сабақтың оқу мақсаты: Атыс кезінде қарумен қауіпсіздік шараларын, атуды жасау және тоқтату әдістерін, қол жарықшақты гранаталарын лақтыру, қол жарықшақты гранаталарын лақтыру кезіндегі қауіпсіздік шараларын оқып үйрену.

Автоматтың бөлшектері мен механизмдерін пайдалану, Автоматты жартылай бөлшектеу және құрастыру. АК-74 автоматынан ату техникасы.

Атыс дайындығының қауіпсіздік талаптарын меңгермеген жеке құрам атыс шебіне рұқсат етілмейді.

Жарылмаған гранаталар және басқа да жарылғыш заттар бар аймақтарға кіруге (көлікпен жүруге) тыйым салынады. Бұл аумақтар тиісті ескерту хабарламалары бар белгілермен және белгілермен дереу белгіленуі керек.

Жарылмаған гранаталарға, басқа да жарылғыш заттарға және имитациялық құрылғыларға қол тигізуге тыйым салынады. Әрбір жарылмаған граната туралы белгіленген тәртіппен аға атыс жетекшісіне және әскери тирдің бастығына хабарлау.

Жауынгерлік қол гранаталарын лақтыру кезінде сақтандырғышты салуға тек ату жетекшісінің бұйрығымен лақтырар алдында ғана рұқсат етіледі. Қол гранаталарын граната сөмкеден тыс алып жүруге тыйым салынады.

Қорғаныс гранатасының жарылысынан кейін 15-20 секундтан кейін қақпақты қалдыруға рұқсат етіледі.

Егер тиелген тірі граната лақтырылмаса (қауіпсіздік түйреуіш алынбаған), оны тек команда бойынша және атыс жетекшісінің тікелей бақылауымен түсіру керек.

Ұшу кезінде тікұшақтан және макеттік тікұшақтан (имитатордан) ату кезінде қаруды тиеу, ату, түсіру және қарау кронштейнге орнатылған қарумен және бөлім бастығының бұйрығымен (сигналымен) жүргізілуі тиіс. тікұшаққа оқ ату (симулятор).

Жеке құрамның орындарынан тұруға және тікұшақ кабинасында қозғалуға тыйым салынады.

Әрбір атқыштың атуы келесі жағдайларда дербес немесе түсіру жетекшісінің бұйрығымен дереу тоқтатылуы тиіс:

- нысана алаңында адамдардың, машиналардың немесе жануарлардың, төмен ұшатын ұшақтардың ату алаңының үстінде пайда болуы;

- гранаталардың қауіпсіз аймақтан тысқары жерге немесе адамдар алып жатқан блиндажға жақын жерге түсуі және блиндажбен байланысының үзілуі;

- командалық пунктте немесе блиндажда ақ жалауды (фонарды) көтеру, сондай-ақ блиндаждан басқа белгіленген атысты тоқтату сигналын беру (жарылғыш заттар пакеті, түтін бомбасы, ракета және т.б.);

- аруды жалғастыру қаупі туралы белгіленген сигналды кордон бағанынан хабарлау немесе беру;

- нысана алаңында өрттің пайда болуы.

«ТОҚТАТ» сигналынан «АТ» сигналына дейін кез келген адамның атыс орнында (атыс орнында) болуына немесе сол жерде қалған қаруға жақындауына тыйым салынады.

Оған қатаң тыйым салынады:

- қаруды жанды және бос патрондармен, сондай-ақ тірі және инертті гранаталармен «АТ» дыбыстық сигналына дейін (басшының, командирдің пәрмені) тиеу;

- қаруды адамдарға, әскери тирдің бүйіріне және артына бағыттау алынатынына немесе алынбауына қарамастан;

- командалық (учаскелік) бекетте және паналарда (блиндаждарда) ақ жалауды көтеріп, қауіпті атыс бағыттарында ақаулы қарудан, ақаулы оқ-дәрілерден ашық және атыс;

- оқталған қаруды кез келген жерде қалдыруға немесе оны басқа адамдарға беруге, қаруды атыс орнында (ату орнында) атыс жетекшісінің (командирдің) бұйрығынсыз қалдыруға;

- кәдімгі патрондары бар дыбыссыз және жалынсыз атуға арналған құрылғымен жабдықталған пулеметтен ату;

- жарылмаған әскери гранаталар және басқа да жарылғыш заттар бар әскери тирдің (оқу орнының) учаскелеріне кіруге (шығуға); Бұл аумақтар тыйым салынған аумақтар болып табылады және оларды қоршау керек, тиісті ескертулері бар белгілермен және белгілермен белгіленуі керек, мысалы: «Қауіп! Жарылмаған граната, тиіспе!»;

- жауынгерлік гранаталарды бөлшектеу және олардың ақауларын жою;

- жарылмаған гранаталарға, снарядтарға және басқа да жарылғыш заттарды ұстауға;

әрбір жарылмаған граната (снаряд) анықталғаннан кейін дереу ескерту белгісімен белгіленіп, әскери тирдің бастығына хабарлануы тиіс.

Оқу сұрағы, қазіргі заманғы атыс қаруларының мақсаты мен техникалық сипаттамасы. АК-74-ті толық емес бөлшектеу және құрастыру.

Атқыштар жаудың баспаналарындағы және ашық аумақтардағы тірі нысандарын, техникалық құралдарды, атыс пункттерін, жеңіл броньды машиналар мен көліктерді жоюға арналған.

АК-74-ті жартылай бөлшектеу және жинау тазалау, майлау және тексеру үшін жүргізіледі. Автоматты шамадан тыс жиі бөлшектеу зиянды, өйткені ол бөлшектер мен механизмдердің тозуын тездетеді.

АК-74 жартылай бөлшектеу тәртібі:

- Оқжатарды босатып алу, оқтықта патрондардың бар-жоғын тексеріңіз, бекітпе тұтқасын тартыңыз;

- пеналмен керек-жарақтары дүмдегі ұяшықтан алыңыз;

- тежеуіш - компенсаторды ажыратыңыз;

- сүмбіні суырып ажырату;

- ұңғы қорабының қақпағын ажыратып алу;

- қайтару механизмін шығарып ажырату;

- бекітпе жақтауын бекітпемен бірге ажыратып алу;

- бекітпені бекітпе жақтауынан ажыратып алу;

- ұңғы қаптырмасы бар газ түтігін ажыратамыз.

АК-74-ті жартылай бөлшектегеннен кейін құрастыру кері тәртіпте орындалады (ұңғы қорабының қақпағын қосқаннан кейін шүріппені ұрыстық жағдайынан босатып, автоматты сақтандырғышка қойыңыз).

Жаттығу бағалары:

«өте жақсы» - 34 секунд.

«жақсы» - 39 секунд.

«қанағаттанарлық» - 47 секунд.

Қол гранаталарымен жұмыс істеу техникасы мен ережелері. Қол гранаталарын қорғау және сақтау

Қол гранаталарымен жұмыс істеу техникасы мен ережелері

Гранатаның (Ф-1 гранатасы) жарылғыш заряды жарылғанда 200 м. радиуста қарсыластың жеке құрамына денеге тиетін көптеген сынықтарға бөлінеді. Шабуыл жасаушы гранаталар фрагменттердің диапазонынан асатын қашықтыққа лақтырылуы керек, сонымен қатар шабуылдаушы лақтырылған сәттен бастап жарылыс сәтіне дейінгі қашықтықты қосады. Гранатаның ұшуы кезінде (3-4 с) шабуылдаушы жүгіріп келе жатқан немесе жылдам қарқынмен 10-15 м. қашықтықты өте алады. Сондықтан гранатаны жүгіру позициясынан 35- 40 м. қашықтыққа лақтыру керек.

Сабақтар мен оқу-жаттығулар кезінде гранаталар командирдің бұйрығымен, ал ұрыста жағдайға байланысты команда бойынша немесе өз бетінше лақтырылады. Ұрыста қол гранаталарын лақтыру әртүрлі позициялардан: тұрып, тізерлеп, жатқанда, сондай-ақ БТР-дан қозғалу кезінде және жаяу (тек шабуылда) орындалады.

Гранатаны лақтыру үшін гранатаның нысанаға еркін ұшуын қамтамасыз ететін орын мен орынды таңдау керек (жолда ешқандай кедергілер жоқ: ағаш бұтақтары, биік шөптер, сымдар және т.б.). Гранатаны ең қолайлы ұшу жолын бере отырып, жігерлі лақтыру керек. Гранатаны лақтыру келесі әдістерді

орындаудан тұрады: лақтыруға дайындалу (гранатаны тиеу және позицияны алу) және гранатаны лақтыру. Гранатаны тиеу «Гранаттарды дайында» пәрмені бойынша, ал ұрыста, сонымен қатар, дербес жүзеге асырылады.

Жүктеу үшін гранатаны граната сөмке ден алып тастау керек, корпус түтігінен тығынды бұрап, сақтандырғышты бұрап алу керек. Граната лақтыруға дайын.

Гранаттарды лақтыру «Гранатамен - АТ» немесе «Бүрікпелерді, гранатамен - АТ» пәрмені бойынша, ал ұрыста, сонымен қатар, дербес орындалады.

Граната лақтыру үшін қажет:

- гранатаны қолыңызға алып, иіңтірегі бір саусақпен граната корпусына мықтап басыңыз;

- иіңтіректі жіберместен, екінші қолмен сақтандырғыш мұрындықты суырып алып, сақтандырғыштан шығарыңыз;

- гранатаны көздеген нысанаға тез лақтыру қажет;

- қорғаныс гранатасын лақтырғаннан кейін қорғаныңыз.

Бұл жағдайда қару дереу әрекетке әзірлікті қамтамасыз ететін күйде болуы керек (сол қолда, «кеуде» қалпында, окоптың парапетінде және т.б.). Орларға (траншеяда) немесе ашық жерде орналасқан қарсыластың жеке құрамын жеңу үшін граната нысанаға түсіп, бүйірге азырақ домалақтауы үшін горизонтқа шамамен 35-45° бұрышпен граната лақтыру керек. Ғимараттардың терезелері мен есіктеріне граната лақтырған кезде (қабырғалардың сынуы) тікелей соққылар қажет, сондықтан гранатаның траекториясы тікелей нысанаға бағытталуы керек. Ғимараттардың терезелері мен есіктеріне гранаталарды енгізу жүйелі және ұзақ жаттығулар арқылы жүзеге асырылады. Гранатаны лақтырғаннан кейін гранатаны лақтырған адам жасырынып қалуы керек, өйткені ол жіберіп алған жағдайда оның сынықтары түсуі мүмкін.

Тұрып тұрып гранатаны лақтыру.

Тұрып тұрып гранатаны лақтырғанда нысанаға қарап тұру керек; гранатаны оң қолыңызға (солқай адам үшін - сол қолыңызда), ал қаруды сол (оң) қолыңызға алыңыз және қауіпсіздік түйреуішті алыңыз; оң аяқпен бір қадам артқа шегініп, оны тізеден бүгіңіз және денені оңға бұраңыз (бұралғандай), гранатаны доғамен төмен және артқа айналдырыңыз; оң аяқты тез түзетіп, кеудені нысанаға қарай бұру, гранатаны лақтыру, оны иыққа көтеріп, білектің қосымша жұлқауымен босату. Лақтыру сәтіндегі дене салмағын сол аяққа ауыстырыңыз, қаруды күшпен артқа жылжытыңыз.

Жатқан күйінде гранатаны лақтыру.

Жатқан күйде гранатаны лақтырған кезде еңкейіп ату қалпын алыңыз. Қаруды жерге қойып, гранатаны оң қолыңызға алыңыз. Сол қолыңызбен қауіпсіздік түйреуішті шығарыңыз және қолыңызды жерге қойып, одан итеріңіз.

Оң аяғыңызды сәл артқа жылжытыңыз, сол тізеңізге тұрыңыз (оны жылжытпай) және бір уақытта тербеліңіз. Оң аяқты түзетіп, кеудені нысанаға

қарай бұрып, алға құлау, гранатаны нысанаға лақтыру; қаруды алып, атуға дайындал.

Тізеден гранатаны лақтыру.

Тізеден гранатаны лақтыру кезінде тізеден ату позициясын алыңыз.

Гранатаны оң қолыңызбен, қаруды сол қолыңызбен ұстанып, сақтандырғышты шығарыңыз; гранатаны сермеу, денені артқа еңкейтіп, оңға бұру; көтеріліп, гранатаны лақтырыңыз, оны иығыңыздан асырыңыз және қозғалыстың соңында сол аяғыңызға қарай күрт еңкейіңіз.

Гранатаны қозғалыста лақтыру.

Жүру немесе жүгіру кезінде гранатаны лақтыру кезінде мыналарды орындау керек: гранатаны оң қолыңызбен жартылай бүгілген қолыңызбен, ал қаруды сол қолыңызбен ұстап тұрып, сақтандырғышты суырып алыңыз;

қолды гранатамен алға және сол аяқтың астына жылжытыңыз;

екінші қадамда (оң аяқпен) денені бір уақытта оңға бұра отырып, қол доғамен төмен және артқа қозғалуды жалғастырады. Үшінші қадамда сол аяғыңызды саусақтарыңызға нысанаға қарай қойып, оң аяғыңызды тізеде бүгіңіз, дененің айналуын және қолды серпілуді аяқтаңыз.

Қозғалыс жылдамдығын пайдаланып, аяқтың, дененің және қолдың күшін дәйекті түрде лақтыруға, гранатаны иыққа көтеріп лақтыру.

Гранатаны орлардан (оқпанадан) лақтыру.

Гранатаны орлардан немесе оқпанадан лақтыру үшін мыналар қажет: қаруды жерге қойып, гранатаны оң қолыңызға алып, сақтандырғышты суырып алыңыз; оң аяқты артқа қою (мүмкіндігінше), белден бұгу және екі аяқты сәл бұгу, оң қолды гранатамен тоқтағанша жоғары және артқа жылжыту; сол қолыңызға сүйеніп, күрт тіктеліп, нысанаға граната лақтырыңыз, содан кейін орға (оқпанаға) жасырыңыз.

Қол гранаталарын қорғау және сақтау.

Гранаттар әскерлерге ағаш жәшіктерде жеткізіледі. Қорапта гранаталар, тұтқалар және сақтандырғыштар металл жәшіктерге бөлек орналастырылады. Қорапта жәшіктерді ашуға арналған пышақ бар. Қораптың қабырғаларында және қақпағында қораптағы гранаталардың санын, олардың салмағын, гранаталар мен сақтандырғыштардың атауын, дайындаушы зауыттың нөмірін, партия нөмірін, шығарылған жылын және қауіпті белгісін көрсететін белгілер бар;

Жеке жәшіктерде басқа гранаталар мен сақтандырғыштардың барлық қорлары арнайы жәшіктерде сақталуы керек.

Гранаталар қол гранаталары бар сөмкелерде тасымалданады.

Сақтандырғыштар оларға гранаталардан бөлек орналастырылған. Бұл жағдайда әрбір сақтандырғыш қағазға немесе таза шүберекке оралуы керек. Танктерде гранаталар мен сақтандырғыштар олардан бөлек қаптарға салынады.

Гранаталар мен сақтандырғыштарды граната дорбасына салмас бұрын, гранаталар мен сақтандырғыштарды граната дорбасында ұзақ алып жүргенде, гранатаны тиеу алдында әскери қызметшілер тексеруі тиіс.

Тексеру кезінде мыналарға назар аударылады:

- граната корпусында терең ойық немесе тот болмаған;
- тұтандырғыш түтік бітелмеген және зақымдалмаған;
- сақтандырғыш таза және тот пен ойық болмаған;
- сақтандырғыш түйреуіштердің ұштары бір-бірінен бөлініп, иілулерінде жарықтар болмаған.

Жарықтар мен жасыл жабыны бар сақтандырғыштар қолдануға жарамсыз. Гранаттар мен сақтандырғыштарды қатты соққылардан, соққылардан, өрттен, кірден және ылғалдан қорғау қажет. Егер олар ластанған болса, оларды жақсылап сүртіп, күн астында немесе жылы бөлмеде кептіріңіз, бірақ оттың жанында емес.

Гранаттарды міндетті түрде әскери қызметкерлердің бақылауымен кептіру керек. Граната дорбаларында ұзақ уақыт сақталатын гранаталарды мезгіл-мезгіл тексеріп отыру керек. Ақаулы гранаталар мен сақтандырғыштар жою үшін қоймаға жіберіледі.

Гранатаны тиеуге (сақтандырғышты салу) оны лақтырар алдында ғана рұқсат етіледі. Жанды гранаталарды тек оларды пайдалану бойынша дайындықтан өткен әскери қызметшілерге беруге болады.

Гранаттардың құрылымын, оларды лақтыру техникасы мен ережелерін оқып білу үшін оқу-жаттығу және имитациялық гранаталар мен плакаттарды қолдану қажет. Оқу-имитациялық гранаталармен жұмыс істеу және лақтыру кезінде жауынгерлік гранаталарда көзделген ережелер сақталады.

500 г гранатаны лақтыру (м), «5» ұпай – 32, «4» ұпай – 26, «3» ұпай – 22.

Қол жаттығу- имитациялық (оқу) гранаталарды лақтыру (3 жаттығу).

Оқу орнындағы атыс сабағында сұрақтар жаттығады.

Оқушы гранаталарды екі позициядан лақтырады. Біріншіден, жаттығу қозғалыстан кейін тұрып, содан кейін жүру кезінде орындалады.

Жаттығудың атауы: Қозғалыс кезінде шабуылдаушы қол гранаталарын лақтыру

Мақсаты: 5 м. тереңдікке дейін созылатын 10 м. маңдайда және байланыс кезінде орлардан (оқпанадан) орнатылған үш атқыш (№ 6 нысана)

Нысанаға дейінгі қашықтық 40-25 м.

«Алға» пәрменінен орлардан кесіп өтіп, жантайып атуға дайын болғанға дейінгі уақыт 40 секундтан аспайды.

Оқ-дәрілердің саны

Оқу-имитациялық (оқу) – 2 дана.

Қозғалыстағы лақтыру нұсқасы.

«Өте жақсы» деген баға - екі гранатамен орға немесе орлардың байланыс өткеліне соғу;

«жақсы» деген баға - бірінші гранатамен орға немесе орлардың байланыс жолын соғу;

«қанағаттанарлық» деген баға-ордан немесе екінші гранатамен орлардың байланыс өткелін ұрыңыз.

Автоматқа күтім жасау, оны тексеріп және сақтау.

Автоматты толық жұмыс күйінде және әрекетке дайын болуы керек.

Бұған автоматты уақтылы және шебер тазалау және майлау және дұрыс сақтау арқылы қол жеткізіледі.

Бөлімшеде орналасқан автоматты тазалау жүргізіледі:

- атысқа дайындау кезінде;
- атудан кейін – атыс алаңында (далада) ату аяқталғаннан кейін бірден; бұл ретте қорабын, ұңғы, газ камерасы, газ поршені, бекітпе жақтауы және бекітпені тазартылады және майланады;
- автоматты түпкілікті тазалау атқанан оралғаннан кейін және келесі 3-4 күнде күн сайын жүргізіледі;
- нарядтан немесе далада атусыз жаттығудан кейін-немесе оқудан оралғанда;
- ұрыс жағдайында және ұзақ оқу-жаттығулар кезінде – күн сайын ұрыстағы тыныштық кезеңдерінде және жаттығулардағы үзілістер кезінде;
- егер автоматты пайдаланылмаған болса - аптасына кемінде бір рет.

Тазалап болғаннан кейін автоматты майлаңыз. Ылғалдың металлға әсер етуіне жол бермеу үшін майлауды тек жақсы тазартылған және құрғақ металл бетіне тазалаудан кейін бірден жағыңыз.

Автоматты тазалау және майлау бөлімше командирінің тікелей бақылауымен жүзеге асырылады. Бөлшектеу, тазалау және майлаудың қажетті көлемін анықтау бөлімше жетекшісінің міндеті; керек-жарақтардың жұмысқа жарамдылығын және тазалау материалдарының сапасын тексеру; орындалған тазалаудың дұрыстығы мен сапасын тексеру және майлау мен құрастыруға рұқсат беру, автоматтың дұрыс майлануын және құрастырылуын тексеріңіз.

Казармада немесе лагерде автоматтарды арнайы бөлінген орындарда осы мақсат үшін жабдықталған үстелдерде, ал ұрыс жағдайында және жаттығулар кезінде таза төсеніштерде, тақтайларда, фанерлерде және т.б.

Ату алаңында атудан кейін автоматты белгіленген жерлерде ҰТЕ мен немесе сұйық қару майымен майланады. Автоматтарды ҰТЕ мен тазалау офицерлердің немесе бөлімше сержантының басшылығымен ғана тазаланады.

Сұйық қару майымен атыс алаңында тазартылған автомат кейін казармаға келгеннен соң ҰТЕ мен тазартылуы керек.

Далалық жағдайда автомат тек сұйық қару майымен тазаланады және майланады.

Автоматты тазалау және майлау үшін мыналарды пайдаланыңыз:

- сұйық қару майы - автоматты тазалауға және оның бөліктері мен механизмдерін + 5-тен - 50°C дейін ауа температурасында майлауға арналған;
- қару майлаушысы – бұл майлау материалы +5°C жоғары ауа температурасында қолданылады автоматтың ұңғы саңылауын, бөлшектері мен механизмдерін тазалағаннан кейін майлау үшін;
- ҰТЕ - сі (ұңғыны тазалау ерітіндісі) - ұнтақ газдарының әсерінен автоматтың оқпана тесіктерін және басқа бөліктерін тазалауға арналған.

Ескерту. Ерітінді ҰТЕ бөлімде бір тәулік ішінде қаруды тазалауға қажетті мөлшерде дайындалады.

Ерітіндінің құрамы: ішуге жарамды су - 1 л; аммоний карбонаты - 200 г; екі ромды қышқыл калий (хромикалық) - 3-5 г.

ҰТЕ аз мөлшерін 7 күннен артық сақтау үшін шыны ыдыстарда, тығынмен жабылған, қараңғы жерде және жылыту құрылғыларынан алыс сақтауға болады.

ҰТЕ металл майлағыштарға құюға тыйым салынады;

- шүберектер немесе қағаз КБ-22 - машинаны сүрту, тазалау және майлау үшін;

- түйіршік (қысқа зығыр талшығы), дәндерден тазартылған - тек ұңғыманы тазалау үшін.

Ойларды, ойықтарды және тесіктерді тазалауды жеңілдету үшін ағаш таяқтарды қолдануға болады.

Автоматты тазалау үшін абразивті материалдарды (зім қағаз, құм және т.б.) пайдалануға қатаң тыйым салынады.

Тазалауға дайындалған автоматтын керек-жарағы: 1 - тазалау штангасы; 2 - ысқылау; 3 - қарындаш қорабы; 4 - бұрауыш; 5 - тірек басы

Күнделікті техникалық қызмет көрсету.

Автоматты келесі ретпен тазалаңыз:

- тазалау және майлау үшін материалдарды дайындаңыз.

- автоматты бөлшектеңіз.

- керек-жарақты тексеріп, тазалау кезінде пайдалануға дайындаңыз.

- шұңқырды тазалаңыз. Автоматты қаруды тазалауға арналған үстелдің ойықтарына немесе кәдімгі үстелдің үстіне қойыңыз, ал егер үстел жоқ болса, автоматты жерге немесе еденге тұғырымен қойыңыз.

Саңылауды сұйық қару майымен майлау үшін, сүрту саңылауынан сүйреткіш немесе шүберек өткізіңіз; бұл жағдайда сүйреткіштің ұштары ысқылау штангасынан қысқа болуы керек, ал қабаттың қалыңдығы қолмен аздап күш салу арқылы саңылауларға сүйреткішпен үйкеліс енгізілетіндей болуы керек; сүйреуішке аздап сұйық пистолет майын құйып, сүйреткішті саусақтарыңызбен аздап басып тастаңыз.

Саңылауды ысқылаумен және сүйреумен салыңыз. Бір қолыңызбен автоматтын аузын ұстап, ал екінші қолыңызбен қарындаш қорапшасын біркелкі ұстаңыз, штанганы майыстырмай, оны оқпанның бүкіл ұзындығы бойынша бірнеше рет жылжытыңыз.

Тазалау штангасын алыңыз, сүйреткішті ауыстырыңыз, оны сұйық пистолетпен майлаңыз және саңылауды бірдей ретпен бірнеше рет тазалаңыз. Осыдан кейін тазалау таяқшасын жақсылап сүртіңіз және саңылауды таза, құрғақ жіппен, содан кейін таза шүберекпен сүртіңіз. шүберектерді тексеріңіз; онда күйенің көрінетін іздері болса (қара), тот немесе кір болса, тесікті тазалауды жалғастырыңыз, содан кейін құрғақ жіппен және шүберекпен қайтадан сүртіңіз. Егер шүберек сүрткеннен кейін бөшкеден таза, яғни ұнтақ күйеден қара түссіз немесе тоттан сары түссіз шықса, бөшкенің саңылауын аузынан жарыққа және камера жағынан ақырын бұра отырып мұқият тексеріңіз.

қолыңыздағы бөшке; Бұл ретте автоматтың бұрыштарына ерекше назар аударып, оларда көміртегі қалдықтарының қалмағанын тексеріңіз.

Ерітіндіге малынған щетканы пайдаланып ҰТЕ мен бөшке саңылауын тазалаңыз; содан кейін саңылауды сүйреткішпен сүртіңіз. Көміртек шөгінділері толығымен жойылғанша, ерітіндіге ылғалданған щетка немесе сүйреткіш көміртегі шөгінділері немесе жасылдарсыз бөшкеден шыққанша ҰТЕ мен тазалауды жалғастырыңыз. Осыдан кейін тесікті құрғақ жіппен, содан кейін таза шүберекпен сүртіңіз. Келесі күні орындалған тазалаудың сапасын тексеріңіз; Бөшке саңылауын таза шүберекпен сүрткен кезде оның үстінде көміртек шөгінділері табылса, оны сол тәртіппен тазалаңыз.

Бөшке саңылауының бұрандалы бөлігін тазалағаннан кейін камераны қабылдағыш жағынан дәл осылай тазалаңыз.

Ескерту. Тазалау кезінде тазалау штангасы бар тазалау штангасы тесікке кептеліп қалса, арнаға аздап қыздырылған сұйық пистолет майын енгізу керек және бірнеше минуттан кейін тазалау штангасын алып тастауға тырысыңыз. Тазалау таяқшасын алу мүмкін болмаса, автоматты жөндеу шеберханасына жіберіңіз.

Газ камерасын, газ түтігін және тежегіш-компенсатордың аузын сұйық пистолетті майлаумен немесе РЧС ерітіндісімен жуыңыз және тазалағыш таяқшаны немесе ағаш таяқшаны пайдаланып сүйреткішпен (шүберекпен) тазалаңыз. Газ камерасын ҰТЕ мен тазалап болған соң, оны шүберекпен құрғатып сүртіңіз, оның ішінде бөгде заттардың қалмағанына көз жеткізу үшін бөшкенің саңылауын тексеріп, бөшкенің сыртын сүртіңіз. Газ түтігін және тежегіш-компенсатордың тұмсығын тазалағаннан кейін құрғатып сүртіңіз.

Қабылдағышты, болт жақтауын, болтты, газ поршенін сұйық қару майлаушысына немесе ҰТЕ не малынған шүберекпен тазалаңыз, содан кейін құрғатып сүртіңіз. Түсіруден кейін тазалау үшін сұйық пистолетті майлау пайдаланылса, газ поршеньді, сондай-ақ болттың цилиндрлік кесіндісін майлау материалымен жабыңыз немесе майлаушыға суланған шүберекпен 3-5 минутқа ораңыз. Осыдан кейін қатайтылған ұнтақ шөгінділерін алып тастау үшін таяқшаны пайдаланыңыз және оларды құрғатыңыз. Бұл тежегіш компенсатордың ішкі бетіне де қатысты. Қалған металл бөлшектерді шүберекпен құрғатыңыз; Бөлшектері қатты ластанған болса, оларды сұйық пистолет майымен тазалап, содан кейін құрғатып сүртіңіз. Ағаш бөліктерді құрғақ шүберекпен сүртіңіз.

Өздігінен жарқырайтын қондырмаларды суға немесе керосинге малынған таза шүберекпен сүртіңіз, ал кірді тазалағаннан кейін артқы және алдыңғы көріністі таза, құрғақ шүберекпен сүртіңіз.

Сарбаз пулеметті тазалаудың аяқталғаны туралы отряд командиріне баяндайды; содан кейін отряд командирінің рұқсатымен станокты майлайды және жинайды.

Автоматты келесі ретпен майлаңыз:

- ұңғы арнасын майлаңыз;

- сүрткішті тазалау таяқшасына бұрап, майлаушыға малынған шүберекті сүрткіш ұяшығынан өткізіңіз;

- майлаудың жұқа қабатымен саңылауды біркелкі жабу үшін саңылауды саңылаудан тесікке енгізіңіз және оны бөшкенің бүкіл ұзындығы бойынша екі немесе үш рет тегіс жылжытыңыз;

- камера мен ауыздық тежегіш компенсаторын майлаңыз.

Майланған шүберекпен автоматтын барлық басқа металл бөліктері мен механизмдерін майлаудың жұқа қабатымен жабыңыз. Шамадан тыс майлау бөлшектердің ластануына және күйдірудің кешігуіне әкелуі мүмкін.

Алдыңғы және артқы көздеуіштердегі ағаш бөлшектерді және өздігінен жарқырайтын нүктелерді (жолақтар) майлауға болмайды.

Майлау аяқталғаннан кейін пулеметті жинап, оның бөлшектері мен механизмдерінің жұмысын тексеріп, журналдар мен керек-жарақтарды тазалап, майлаңыз, содан кейін автоматты бөлім басшысына көрсетеді.

Суық мезгілде, +5°C және одан төмен температурада пулеметті тек сұйық пистолетті майлаумен майлаңыз. Бір жағармайдан екіншісіне ауысқанда, автоматтың барлық бөліктерінен ескі майлауды мұқият алып тастау керек.

Майды кетіру үшін пулеметті толығымен бөлшектеу керек, барлық металл бөлшектерді сұйық қару майлаумен жуып, оларды таза шүберекпен сүрту керек.

Ескерту. Сұйық зеңбірек жағармайының орнына ауа температурасы +5°C-тан төмен қаруды майлауды қолдануға тыйым салынады. Жазда төмен температура аймақтарында сұйық қару майлауды жыл бойы пайдалануға рұқсат етіледі.

Аяздан жылы бөлмеге әкелінген машинаны 10-20 минуттан кейін (буланғаннан кейін) тазалау керек. Жылы бөлмеге кірер алдында пулеметтің сыртқы бетін сұйық майлаушы майға малынған шүберекпен сүрткен жөн.

5 күндік оқу-далалық жиындарында радиациялық, химиялық және биологиялық қорғаныс сабақтарын өткізу ЖОСПАР- КОНСПЕКТІСІ

Жеке қорғаныс құралдары.

Фильтрлі газтұмылдырықтың мақсаты мен құрылысы. Жалпы қарулы сүзгі газтұмылдырық тыныс алу жүйесін, бет пен көзді улы заттар әсерінен қорғауға арналған.

Газтұмылдырықтың жұмыс істеу принципі тыныс алу мүшелерін қоршаған ортадан оқшаулауға және ингаляциялық ауаны сүзгіш-сорғыш жүйеде улы аэрозольдер мен булардан тазартуға негізделген. Газтұмылдырық ингаляциялық ауаны оттегімен байытпайды, сондықтан оларды (көлемі бойынша) кемінде 17% оттегі бар атмосферада ғана қолдануға болады.

Газтұмылдырық жинағы мыналарды қамтиды:

- газтұмылдырыққа арналған сөмке;
- көзілдіріктердің бұға болдырмау үшін тұманға қарсы пленкалар;

- сөйлесу құрылғысы (мембрана);
- газ қорабына арналған трикотаж гидрофобты қақпақ;
- қыста газтұмылдырық оқшаулағыш манжеттермен жабдықталған;
- тег.

Газтұмылдырық құрамдас бөліктерін тексергеннен кейін:

- газтұмылдырық ДК мойынындағы қалпақшаны алып, астыңғы жағындағы саңылаудан ашаны алу арқылы жинаңыз. қақпақты, тығыздағышты және тығынды противогазға арналған қапшықта сақтаңыз;
- көзілдіріктің алдыңғы бөлігін тұманнан және қатып қалудан қорғайтын құралдармен жабдықтау;
- газтұмылдырыққа арналған сөмкеге барлық жабдықтарын, респираторды, ЖТП салыңыз;
- сөмкеңізге газтұмылдырықты салыңыз.

Газтұмылдырықты қолдану ережелері.

Газтұмылдырық үш түрі киіледі: «Жорықтық», «Дайын» және «Жауынгерлік».

Газтұмылдырық «Жорықтық» күйіне ауыстыру үшін мыналар қажет: сөмкені оң иыққа қою; сөмкенің үстіңгі шеті белдік белдік деңгейінде болатындай етіп погонның ұзындығын реттеу үшін реттелетін ілмекті пайдаланыңыз; жаяу жүру кезінде қолдың қозғалысына кедергі келтірмейтіндей етіп противогаз салынған сөмкені артқа жылжытыңыз және қажет болған жағдайда противогазды белдікпен денеге бекітіңіз.

Газтұмылдырықты «Дайын» күйіне ауыстырған кезде қаптың клапанын ашу қажет (ПМГ және ПМГ-2 газтұмылдырыққа арналған сөмкені ашпаңыз), газтұмылдырықты белдікпен бекітіңіз.

Газтұмылдырықты «Жауынгерлік» күйге «Химиялық дабыл» сигналы бойынша, «Газдар» командасы бойынша немесе дербес ауыстырылады.

Газтұмылдырықты басқа әдістермен киюге болады, бірақ оларды пайдалану газтұмылдырықтың алдыңғы бөлігінің тез және дұрыс киюін және қауіпсіздігін қамтамасыз етуі керек. «Газтұмылдырықты шешіңіз» немесе «Қорғаныс құралдарын шешіңіз» пәрмені арқылы газтұмылдырықты шешіңіз.

Бұл пәрмен бойынша қаруды қойыңыз; болат касканы, бас киімді және балаклаваны шешіңіз, клапан қорабын қолыңызбен алыңыз, алдыңғы бөлігін аздап төмен тартыңыз және газтұмылдырықты шешу үшін қолыңызды алға және жоғары жылжытыңыз; газтұмылдырықты бүктеп, сөмкеңізге салыңыз. Мүмкін болса, алынған алдыңғы бөлігін ішке қарай бұрап, құрғатып, таза шүберекпен сүртіңіз.

Жалпыәскери қорғаныс жиынтығы. Құрама қаруды қорғау жинағы (бұдан әрі - ЖӘҚЖ) фильтрлеуші ЖҰҚ бірге жеке терісін химиялық заттардан, УЗ, БҚ-дан қорғауға, сондай-ақ нысанды киімнің, жабдықтың, аяқ киімнің және жеке қарудың ластануын азайтуға, қолайсыз ауа-райынан қорғауға арналған және напальмдан.

ОП-1М қорғаныш пальто жамылғылары, шұлықтары, қолғаптары, шұлықтарға арналған жамылғылар және қолғаптарға тапсырыс беріп, қоймалар мен бөлімдерге бөлек жеткізіледі.

ЖӘҚЖ құрамы ОП-1М қорғаныш пальто жиынтығы (6-сурет) мыналарды қамтиды: плащ; жаңбыр жамылғысы; пальто ұстағыштары-2 дана; қазықтар-19 дана; штангалар-4 дана.

Шұлық пен қолғапты «жорықтық» және «дайын» күйінде кию үшін матадан жасалған жабынды пайдаланыңыз.

Жаңбыр пальтоларын іріктеу сарбаздың бойына қарай жүзеге асырылады: бірінші биіктік - биіктігі 166 см-ге дейінгі әскери қызметшілер үшін; екіншісі – 166-дан 172 см-ге дейін; үшінші - 172-ден 178 см-ге дейін; төртінші - 178-ден 184 см-ге дейін және одан жоғары.

Шұлықтарды таңдау аяқ киімнің өлшеміне сәйкес жүзеге асырылады: бірінші өсу - 40 өлшемге дейінгі аяқ киім (етік, етік) үшін; екінші биіктік – 42 өлшем үшін; үшінші биіктік – 43 және одан үлкен өлшемдер үшін. Қысқы аяқ киім үшін (киіз етік, биік етік) шұлықтар жазғы аяқ киімге қарағанда бір өлшемді үлкенірек таңдалады.

Қолғап таңдау. Қолғаптарды таңдау бесінші саусақта буын деңгейінде алақанның шеңберін өлшеу нәтижелері бойынша жүзеге асырылады: БЛ-1М үшін: 21 см-ге дейін - бірінші өлшем; 21-ден 23 см-ге дейін – екінші өлшем; 23 см-ден жоғары – үшінші өлшем; ВЗ-1М үшін: 22,5 см-ге дейін – бірінші өлшем; 22,5 см жоғары – екінші өлшем.

Кию уақыты 4 сағат. Плащтың салмағы -1,6 кг.; шұлық -0,8-1,2 кг.; қолғап 0,35 кг.

Біріктірілген қорғаныс костюмі (ЖӘҚЖ) құрама қарулы біріктірілген қорғаныс костюмі, модернизацияланған (ЖӘҚЖ-М) жеке құрамының терікабатың УЗ, ҚУЗ, РШ (БҚ) химиялық улағыштан қорғауға арналған.

ЖӘҚЖ және ЖӘҚЖ-М костюмдерінде дизайнның жазғы нұсқасы ғана бар. Қысқы жағдайда пайдалану үшін ЖӘҚЖ (ЖӘҚЖ-М) сарбаздың құлаққапты қалпақшасына арналған перделерді ұсынады.

9-кесте. Газтұмылдырықты кию.

Басшының іс-әрекеттері	Әдістерді орындау тәртібі
Пәрмен береді, мысалы: «ОҢ-ҒА» «ОҢ ЖАҚ ЖАРҚЫЛ», «ҰРЫС-ҚА».	Ашық жерде болған кезде жарқылды немесе естуді байқаған әскери қызметкерлер пәрмені, мысалы: «Оң жақ (сол жақ жарқылартқы, мандайшептен) жарқыл», қаруды дереу алып тастаңыз белбеу, оқпананың түбіне жату және киген кезде ашық алаң – жерде бетін төмен қаратып, аяқтарын төмен түсіру жарылысқа қарай, үстіңгі жақтың жағасын көтеріңіз киім, қару-жарақ пен қолды астына жасырады.

<p>«ГАЗДАР» командасын береді. Секундомерді іске қосады. Жаттығудың орындау ретін бақылайды. Тыныс алу қалпына келгеннен кейін Секундомерді тоқтатады Оқушыны түпнұсқаға қайтарады орналастырып, пәрмен береді "РЕТТЕЛ"</p>	<p>Оқушы тынысын ұстап, көзін жұмады. Ол бас киімін шешеді. Ол сөмкесінен газтұмылдырықты алып шығады. Дулыға - бетпердені алады төменгі жағында қалыңдатылған жиекте екі қолмен алақанның бас бармақтары сыртта болуы үшін, ал қалғандары оның ішінде. Дулыға-бетпердені төменгі бөлігін астына қояды иек және қолдың жоғары және артқа өткір қозғалысы жоқ болуы үшін оны басының үстіне тартады бүктемелер, ал көзілдірік қондырғысы көзге қарсы орналасқан. Қисықтар мен қатпарларды жояды, егер олар болса. Дулыға-бетперде киген кезде, жасайды толық дем шығарыңыз, көзіңізді ашыңыз және жалғастырыңыз тыныс. Газтұмылдырығын кигеннен кейін стажер қалпақ киеді, ішіне тығып қояды біркелкі және газтұмылдырықты бекітеді дене. Жаттығуға сәйкестігін бағалау «өте жақсы» «жақсы» «қанағаттанарлық» 7/11сек 8/12сек 10/14сек.</p>
--	---

Ескертпе: алым газтұмылдырықты кию уақытын, ал бөлгіш респиратор кию уақытын көрсетеді.

Ұпайды төмендететін қателер: «қанағаттанарлықсыздан» бір ұпай төмен.

1. Газтұмылдырық киген кезде оқушы көзін жұмып демін ұстамады немесе кигеннен кейін толық дем шығармады;
2. Газтұмылдырық шлемі қиғаш киіледі.
3. Газтұмылдырық дулығасының астына сыртқы ауа еніп кетуі мүмкін осындай қатпарлардың немесе бұрмаланулардың пайда болуына жол беріледі;
4. Газ қорабы герметикалық қосылмаған.

10-кесте. Жалпыәскери қорғаныс жиынтығы мен газтұмылдырықты кию.

Басшының іс-әрекеттері	Әдістерді орындау тәртібі
<p>Пәрмен береді «Жеңге жамылғы, шұлықтар, қолғаптар - Кию», «ГАЗДАР». Секундомерді іске қосады. Жаттығудың орындалуын бақылайды. Азайтатын қателерді түзетеді. Бағалау.</p>	<p>Шұлық киіп, бауларын бекітіп, байлайды белдік белбеудегі екі таспа. Газтұмылдырықты «жауынгерлік» күйге ауыстырады. Оны қораптан алып, қолғап киеді. Жаңбырдың жамылғысын ашады, өруді жоғары тартады және плащты жеңге киеді, төменгі жағында ілмектер бар жеңдерді бас бармақтың үстіне қояды қолғап Сорғышты қорғаныс каскасына қояды және пальтосын түймелейді. Ұпайыңызды төмендететін қателер «қанағаттанарлықсыздан» бір ұпай төмен 1. белдіктерді бекітіп, қорғаныш шұлықтар</p>

	<p>киілді; 2. белдік белбеудегі екі бау да байланбаған; 3. Плащтың бүйірлері дұрыс бекітілмеген немесе шұлық толық киілмеген.</p>
<p>«Қорғау» командасын береді. костюм (жиынтық) - КИЮ», «ГАЗДАР») немесе «ОРЫНДАУ ҮШІН КІРІС». Секундомерді іске қосады. Басқару элементтері. Жаттығуды сақтау тәртібі. Қателерді түзетеді. Кигеннен кейін ЖӘҚЖ секундомерді тоқтатады және орындалу уақытын жазады стандартты.</p>	<p>оқытушы газтұмылдырықты және бас киім салынған сөмкені шешіп, корпустағы плащты шешеді. Шұлық киіп, бауын бекітіп, шалбарының белдігіне лентаны байлайды. Жаңбыр пальтосының қақпағын ашып, ұстағыштарын ұстап, жамылғы жамылғысының астына жамылғысы бар плащты артына алып келеді және пальтоны жеңге кигізеді. Ұстағыштардың ұштарын жаңбыр пальтосының төменгі жағындағы жақтауларға салып, ұстағыштарды жақтауларға бекітіңіз. Орталық саңылауларды жадағайдың алдымен оң жағымен, содан кейін сол жақ ойығымен орталық қазықпен бекітіп, бекіткішпен бекітеді. Пальто құйрықтарын қазықпен бекітеді сол жақ жартысы сол аяқты, ал оң жақ - есепті төмендету дұрыс. Орталық қазықтың астында орналасқан екі қазық ұстағыштары бекіткіштермен бекітіледі. Жаңбыр пальтосының бүйірлік құлақшаларын алдымен аяқтың астына орап, ілмектермен бекітеді.</p> <p>тізе. Ол пальто құйрықтарын бекітіп, үстіңгі екі түйреуішті бос қалдырады. Ол далалық құрал-жабдықтар мен плащтың үстіне газтұмылдырыққа арналған сөмкені киеді. газтұмылдырықтың жағдайы «Шабуылға» айналады Бас киім киеді. Плащтың капюшонын киеді. Жоғарғы екі ілмектерді бекітеді. Плащтың жеңін түріп, қораптан шығарып, қолғап киеді; ілмектерді бас бармақтарына кигізіп, плащының жеңдерін қолғаптарының шеттерінен түсіреді. Ұпайыңызды төмендететін қателер</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Киген кезде қорғаныс құралдары зақымдалған; 2. Ашық жерлер бар форма және адам терісі; 3. Газтұмылдырығын кию кезінде «қанағаттанарлықсыз» бағаны анықтайтын қателер жіберілді (стандарт №). Бір ұпай «қанағаттанарлықсыз» 4. Ұстағыштар бекіткіштермен бекітілмеген немесе екі түйреуіш бекітілмеген; 5 Комбинезон түріндегі қорғаныс жиынтығын киген кезде плащтың үстінен жабдық пен газтұмылдырығы киілмейді; 6. Жаңбыр пальтосының ленталары жіппен

	өткізілмейді жарты сақиналар; 7. Пальто түріндегі қорғаныс жиынтығын киген кезде пальто қолғапсыз бекітілді; 8. Норматив орындалу реттілігі сақталмады.
	Ашық алаңдардағы стандартты орындау бағасы мин. сек. пальто түріндегі «өте жақсы» «жақсы» «қанағаттанарлық» 3,00 3,20 4,00 комбинезон түрінде 4,35 5,00 6,00

Комбинезон түріндегі жалпыәскери қорғаныс жиынтығын кию тәртібі ашық алаңда «ГАЗДАР ПЛАЦТАР» командасы бойынша «Химиялық дабыл» норматив орындалуын бағалау болып табылады.

Кию уақыты: «Өте жақсы» - 35 сек. «Жарайды» - 40 сек. «Қанағаттанарлық» - 50 сек.

11-кесте. Жаттығу шарттарына кірмейтін келесі әрекеттер.

Жетекшінің әрекеті	Жаттығуды орындау тәртібі
Плац түрінде ЖӘҚЖ киюлі. «Қорғаныс жинақты –ШЕШ» пәрмені береді Жаттығыдың орында тәртібін қадағалау. Қателерін түзетіп бағаны түсіру.	Уланған аймақтан шыққан соң оқушы ЖӘҚЖ-ын шешу үшін желге қарай бұрылады. Плацтың жиегін, шұлықтарының бауларын және бас бармақтардағы ілмектерді шешеді. Ол басынан капюшонды тартып алады. Жеңдердің манжеттерін білекке түсіреді және оларды шығарады плацтың жеңінен қолдар (артқы жағында). Қолғаптарын шешпей, пальто ұстағыштарын шешті және оларды корпустың жақтауларынан шығарады, оларды көтереді пальто ұстағыштарымен жоғары көтеріп, кері лақтырады. Шұлық жіптерін белдік белбеуден шешеді және содан кейін бір аяқтың саусағымен кезекпен басады екінші аяқтың шұлық бөлігінің өкше бөлігі, аяғын шұлықтан жартылай жұлып алады және шұлықтарды сілкіп тастайды. Алынған ластанған қорғаныс құралдарынан жел жағына алыстайды. Қолғап пен газтұмылдырықты шешеді.

Жеке алғашқы көмек жинағы

Қалада немесе табиғи ортада қысқа мерзімде болу үшін (1-2 күн) 13 қосымшадан тұратын ең аз қажетті алғашқы медициналық көмек қобдишасы 1 адамға көмек көрсетуге арналған. Клапанның алдыңғы қабырғасына тігілген

Қызыл Жарты ай эмблемасы бар немесе онсыз матадан жасалған қапшықта жеткізіледі.

АИ-Н1 жеке киюге арналған алғашқы көмек жинағына арналған қосымшалардың бекітілген тізімі:

- жеке таңу пакеті - 1
- қанды тоқтатуға арналған жгут Альфа -1
- спазма дәрісі. № 10 – 1 (ауырсынуды басатын)
- санитарлық майлық - 3
- қанды тоқтату майлық Farmitex Gem - 3
- лоперамид № 10 – 1 (диареяға қарсы)
- нитросорбид (нитроглицерин) қойындысы. № 10 (№ 40) – 1 (жүрек жеткіліксіздігі)
- папазол құйындысы. № 10 – 1 (спазмодикалық)
- 5x10 - 1 өлшемді таңғыш өшірілген
- феракрил қосылған гемостатикалық майлық - 3
- бактерицидтік жабысқақ сылақ жинағы - 1
- қосымшалар тізімі - нұсқаулар - 1

Алғашқы медициналық көмектің мәні және оны көрсету ережелері

Алғашқы медициналық көмек - зардап шеккен адамның өміріне қауіп төндіретін себептерді уақытша жоюға бағытталған қарапайым медициналық шаралар кешенін қамтитын медициналық көмек түрі. Алғашқы медициналық көмекті жарақат алған жерде зардап шегушінің өзі (өзіне-өзі көмек) немесе жақын жерде болған басқа азаматтар (өзара көмек) көрсетеді.

Көгерулер беткі тіндерді және ішкі ағзаларды зақымдауы мүмкін.

Шығарып алу- бұл сүйектердің артикулярлық ұштарының ығысуы, олардың өзара байланысын ішінара немесе толығымен бұзады.

Созылу- жұмсақ тіндердің (байланымдар, бұлшықеттер, сіңірлер, жүйкелер) тұтастығын бұзбайтын күш әсерінен зақымдануы.

Жарақат- бұлшық еттердің, нервтердің, ірі тамырлардың, сүйектердің, ішкі ағзалардың, қуыстар мен буындардың тұтастығының бұзылуымен жиі жүретін дененің механикалық зақымдануы.

Қан кету- зақымдалған қан тамырларынан қанның ағуы.

Химиялық күйік- айқын күйдіргіш қасиеті бар заттардың (күшті қышқылдар, сілтілер, ауыр металдардың тұздары, фосфор) тіндерге (теріге, шырышты қабықтарға) әсер ету нәтижесі.

Термиялық күйік- дене тініне жоғары температура әсер еткенде пайда болатын жарақат түрі. Күйік жарық сәулесінің, жалынның, қайнаған судың, будың, ыстық ауаның немесе электр тогының (күйікті тудыратын агенттің табиғаты) әсерінен туындауы мүмкін.

Алғашқы көмек көрсету ережелері

Төтенше жағдайларда алғашқы медициналық көмек көрсетудің негізгі ережелері.

Алғашқы медициналық көмек – жарақаттанған, жазатайым оқиғалардан және кенеттен болған аурулардан зардап шеккендердің өмірі мен денсаулығын сақтау үшін қажетті ең қарапайым шұғыл шаралар. Ол дәрігер келгенше немесе зардап шегушіні ауруханаға жеткізгенше оқиға орнында болуы керек.

Алғашқы көмек жарақаттарды емдеудің бастамасы болып табылады, өйткені шок, қан кету, инфекция, сүйек сынықтарының қосымша ығысуы және үлкен жүйке діңдері мен қан тамырларының зақымдануы сияқты асқынулардың алдын алады.

Жәбірленушінің одан әрі денсаулығы, тіпті оның өмірі көп жағдайда алғашқы медициналық көмектің уақтылы және сапасына байланысты екенін есте ұстаған жөн. Кейбір жеңіл жарақаттар кезінде жәбірленушіге медициналық көмек тек алғашқы медициналық көмек көрсету көлемімен шектелуі мүмкін. Алайда, неғұрлым ауыр жарақаттар (сынулар, шығулар, қан кетулер, ішкі органдардың зақымдануы және т.б.) үшін алғашқы медициналық көмек емдеудің бастапқы кезеңі болып табылады, өйткені ол көрсетілгеннен кейін зардап шегушіні медициналық мекемеге жеткізу керек.

Алғашқы көмек өте маңызды, бірақ ол ешқашан білікті (мамандандырылған) медициналық көмекті алмастырмайды. Жәбірленушіні өзіңіз емдеуге тырыспаңыз, бірақ оған алғашқы көмек көрсеткеннен кейін дереу дәрігермен кеңесу керек.

Созылу, шығу, соғу, сыну, алғашқы көмек көрсету ережелері, созылу

Созылу- жұмсақ тіндердің (байланымдар, бұлшықеттер, сіңірлер, жүйкелер) тұтастығын бұзбайтын күш әсерінен зақымдануы. Көбінесе буындардың байламдық аппаратының созылуы дұрыс емес, кенеттен және өткір қозғалыстардан туындайды. Неғұрлым ауыр жағдайларда байламдар мен буын капсуласының жыртылуы немесе толық үзілуі мүмкін. Белгілері: кенеттен қатты ауырсынудың пайда болуы, ісіну, буындардағы қозғалыстың бұзылуы, жұмсақ тіндерге қан кету. Созылған аймақты сезінгенде, ауырсыну пайда болады.

Алғашқы медициналық көмек жәбірленушінің тынығуын қамтамасыз ету, зақымдалған буынды мықтап таңу, оның қозғалғыштығын қамтамасыз ету және қан кетуді азайту болып табылады. Содан кейін травматологпен кеңесу керек.

Шығарып алу.

Шығарып алу - бұл сүйектердің артикулярлық ұштарының ығысуы, олардың өзара байланысын ішінара немесе толығымен бұзады.

Белгілері: зақымдалған буындағы қарқынды ауырсынудың пайда болуы; белсенді қозғалыстарды орындау мүмкін еместігінде көрінетін аяқ-қолдың дисфункциясы; аяқтың мәжбүрлі орналасуы және буын пішінінің деформациясы. Травматикалық буындардың шығуы дереу алғашқы көмекті қажет етеді.

Шығарып алу уақтылы азайту, кейіннен дұрыс емдеу арқылы бұзылған аяқ-қол функциясының толық қалпына келуіне әкеледі.

Алғашқы медициналық көмек – зақымдалған аяқ-қолды бекіту, анестетик енгізу және зардап шегушіні емдеу мекемесіне жіберу. Аяқ-қолды бекіту бинтпен немесе шарфқа ілу арқылы жүзеге асырылады.

Төменгі аяқтың буындары шығып кеткен жағдайда зардап шегушіні аяқ-қолының астына жастық немесе жұмсақ заттарды (бүктелген көрпе, куртка, жемпір және т.б.) қойып, шалқасынан жатқызып (зембілде) медициналық мекемеге жеткізеді. оны міндетті түрде бекіту.

Түсініксіз жағдайларда, сүйектің шығуын сынықтан ажырату мүмкін болмаған жағдайда, зардап шегушіге сүйектің айқын сынуы бар сияқты қарайды.

Көгерулер.

Көгерулер беткі тіндерді және ішкі ағзаларды зақымдауы мүмкін. Белгілері: ауырсыну, ісіну, көгеру.

Алғашқы көмек – қысымды таңғыш салу, суық тию, тыныштықты қалыптастыру. Кеуде немесе іштің ауыр жарақаттары ішкі органдардың зақымдалуымен бірге жүруі мүмкін: өкпе, бауыр, көкбауыр, бүйрек, ауырсыну және жиі ішкі қан кету. Жарақат алған жерге суық жағып, жәбірленуші шұғыл түрде медициналық мекемеге жеткізіледі.

Бас жарақаттарымен мидың зақымдалуы мүмкін: көгеру немесе сілкініс. Белгілері: бас ауруы, жүрек айну, кейде құсу, есі сақталған. Мидың шайқалуы есін жоғалтумен, жүрек айнуы мен құсумен, қатты бас ауруымен, бас айналуымен бірге жүреді.

Алғашқы көмек – зардап шеккен адамның толық демалуын қамтамасыз ету және басына мұз жағу.

Сынықтар.

Сынық- Бұл сүйектің тұтастығын бұзу.

Сынықтың екі түрі бар: ашық және жабық. Ашық сынықтар сынық аймағында жараның болуымен, ал жабық сынықтар – бүтіннің (тері, шырышты қабық) тұтастығының бұзылуының болмауымен сипатталады.

Сынық асқынулармен бірге жүруі мүмкін: сүйек фрагменттерінің өткір ұштары арқылы ірі қан тамырларының зақымдануы, бұл сыртқы қан кетуге әкеледі (ашық жара болған кезде); интерстициалды қан кету (жабық сынықпен); шок немесе паралич тудыратын жүйке діңдерінің зақымдануы; жара инфекциясы және іріңді инфекцияның дамуы; ішкі ағзалардың зақымдануы (ми, өкпе, бауыр, бүйрек, көкбауыр және т.б.).

Белгілері: қатты ауырсыну, аяқ-қолдың мотор функциясының бұзылуы, сүйектің бір түрі. Ашық сынықтар кезінде жарада сүйек сынықтары көрінуі мүмкін. Аяқ-қол сүйектерінің сынуы олардың сыну орнында қысқаруымен және қисаюымен бірге жүреді. Қабырғалардың зақымдануы тыныс алуды қиындатады, сынған жерде пальпациялағанда қабырға сынықтарының сықырлаған дыбысы (крепит) естіледі.

Жамбас және омыртқа сүйектерінің сынуы жиі зәр шығарудың бұзылуымен және төменгі аяғындағы қозғалыстың бұзылуымен бірге жүреді. Бас сүйегінің сүйектері сынған кезде құлақтан қан кету жиі кездеседі. Ауыр

жағдайларда сынықтар шокпен бірге жүреді. Соққы әсіресе жиі артериялық қан кетумен ашық сынықтарда дамиды.

Бас сүйегінің сынуы кезінде жүрек айну, құсу, сананың бұзылуы, импульстің баяулауы байқалады, бұл мидың шайқалуының (көгерілуінің), мұрыннан және құлақтан қан кетудің белгілері болып табылады.

Жамбас сүйектерінің сынуы айтарлықтай қан жоғалтумен және 30% жағдайда - травматикалық шоктың дамуымен бірге жүреді. Бұл жағдай жамбас аймағында үлкен қан тамырлары мен жүйке діңдерінің зақымдалуына байланысты пайда болады. Зәр шығару мен дефекацияның бұзылуы орын алады, зәрде және нәжісте қан пайда болады.

Омыртқаның сынуы - көбінесе өлімге әкелетін ең ауыр жарақаттардың бірі. Анатомиялық жағынан омыртқа бағанасы бір-бірімен омыртқааралық дискілер, артикулярлық процестер және байламдар арқылы байланысқан іргелес омыртқалардан тұрады. Жұлын арнайы арнада орналасқан, ол да жарақаттануы мүмкін. Жатыр мойны омыртқасының жарақаттары өте қауіпті, бұл жүрек-тамыр және тыныс алу жүйесінің ауыр бұзылуларына әкеледі.

Алғашқы көмек – зақымданған мүшенің шиналар немесе таяқшалар, тақталар және қолдағы басқа заттармен қозғалмауын (тасымалдаудың қозғалмауын) қамтамасыз ету.

Қолда иммобилизацияға арналған заттар болмаса, жарақаттанған қолды денеге, ал зақымдалған аяқты сау аяққа таңу керек.

Егер омыртқа сынған болса, жәбірленушіні қалқанмен тасымалдайды. Ауыр қан кетумен жүретін ашық сынық кезінде қысымды асептикалық (стерильді) таңғыш және қажет болған жағдайда гемостатикалық турникет қолданылады. Турникетті қолдану мүмкіндігінше қысқа мерзіммен шектелетінін есте ұстаған жөн. Жәбірленушіге ауырсынуды басатын дәрілер беріледі.

Жаралар, қан кету және алғашқы медициналық көмек көрсету ережелері

Жаралар — бұлшық еттердің, нервтердің, ірі тамырлардың, сүйектердің, ішкі мүшелердің, қуыстар мен буындардың тұтастығының бұзылуымен жиі жүретін дене жабынының механикалық зақымдануы. Зақымдану сипатына және жараланатын заттың түріне қарай жаралар кесілген, тесілген, кесілген, көгерген, жаншылған, оқ атылған, жыртылған және тістелген.

Жаралар үстірт немесе терең болуы мүмкін, бұл өз кезегінде бас сүйектің, кеуде қуысының және құрсақ қуысының қуысына енбейтін және еніп кетуі мүмкін. Еніп өтетін жарақаттар әсіресе қауіпті.

Кесілген жаралар әдетте ашылады, жиектері тегіс және қатты қан кетеді. Мұндай жарамен қоршаған тіндер аздап зақымдалады.

Тесілген жаралар денеге тесіп өтетін заттардың енуінің нәтижесі болып табылады. Тесілген жаралар жиі еніп кетеді. Кіру тесігі мен жара каналының пішіні жаралау қаруының түріне және оның ену тереңдігіне байланысты. Пункциялық жаралар терең арнамен және жиі ішкі органдардың айтарлықтай

зақымдалуымен сипатталады. Дене қуысында ішкі қан кету және инфекциялардың дамуы жиі кездеседі.

Кесілген жаралар тіндердің терең зақымдануымен, кең саңылауларымен, көгеруімен және айналасындағы тіндердің шайқалуымен сипатталады; көгерген және жыртылған жаралар - жаншылған, көгерген, қанға малынған тіндердің көп мөлшері.

Оқ жарақаттары оқ немесе снаряд жарақатының нәтижесінде пайда болады және жараның кіретін және шығатын саңылаулары болған кезде, соқыр, оқ немесе снаряд тінге тұрып қалғанда және тангенциалды, оқ немесе снаряд ұшатын кезде болуы мүмкін. тангенциалды түрде теріге және жұмсақ тіндерге жабыспай зақымдайды.

Алғашқы көмек - алдымен жараны ашу; бұл жағдайда жараның сипатына, ауа райына және жергілікті жағдайға байланысты сырт киім шешіледі немесе кесіледі. Алдымен киімді сау жағынан, содан кейін зардап шеккен жақтан алыңыз. Суық мезгілде салқындатуды болдырмау үшін, сондай-ақ төтенше жағдайларда ауыр жағдайда зардап шеккен адамға алғашқы көмек көрсету кезінде жара аймағында киім кесіледі. Жарадан тұрып қалған киімді шешпеңіз; оны қайшымен мұқият кесу керек. Кез келген жараға таңғыш қолданылады, мүмкіндігінше асептикалық. Көп жағдайда асептикалық таңғышты қолдану құралы – медициналық таңғыш қап, ал ол болмаған жағдайда – стерильді таңғыш, мақта мата немесе төтенше жағдайда таза шүберек. Егер жара айтарлықтай қан кетумен бірге жүрсе, ол кез келген қолайлы әдіспен тоқтатылады.

Жұмсақ тіндердің ауқымды жарақаттары, сүйектердің сынуы және ірі қан тамырлары мен жүйке діңдерінің жарақаттары кезінде аяқ-қолды арнайы немесе импровизацияланған құралдармен иммобилизациялау қажет. Жәбірленушіге ауруды басатын дәрі тағайындалады, антибиотиктер беріледі және тез арада медициналық мекемеге жеткізіледі.

Қан кету.

Қан кету- зақымдалған қан тамырларынан қанның ағуы. Бұл жаралардың, жарақаттардың және күйіктердің жиі және қауіпті салдарының бірі. Зақымдалған тамырдың түріне байланысты артериялық, веноздық және капиллярлық қан кетулер бөлінеді. Артериялық қан кету артериялар зақымдалған кезде пайда болады және ең қауіпті болып табылады.

Белгілері: жарадан қызыл қан күшті, пульсирленген ағынмен ағады.

Алғашқы көмек қан кеткен жерді көтеру, қысымды таңғыш салу, буынды мүмкіндігінше аяқ-қолды бүгіп, осы аймақтан өтетін тамырларды саусақпен немесе жгутпен қысу.

Тамырды жараның үстінен, бұлшықет массасы азырақ байқалатын белгілі бір анатомиялық нүктелерде басу керек; тамыр үстірт өтеді және оның астындағы сүйекке басылуы мүмкін. Бір немесе екі қолдың бірнеше саусақтарымен қысу жақсы. Жоғарғы және төменгі аяғындағы артериялық қан кетуді уақытша тоқтатудың сенімді әдісі - гемостатикалық турникетті немесе бұрылысты қолдану, яғни аяқ-қолды дөңгелек тарту. Турникет болмаған

жағдайда кез келген қолда бар материалды (резеңке түтік, шалбар белбеуі, шарф, арқан және т.б.) пайдаланыңыз.

Қан кету кезінде бұрау қолдану тәртібі

1. Аяқ-қолдың үлкен артериялары жараның үстінде зақымдалғанда, ол артерияны толығымен қысатындай жгут қойылады.

2. Аяқ-қолды жоғары көтеріп, астына жұмсақ тіндерді (таңғыш, киім және т.б.) қойып, қан кету толық тоқтағанша бірнеше айналым жасаңыз. Киімнің қатпарлары олардың арасына түспеуі үшін катушкалар бір-біріне жақын орналасуы керек. Турникеттің ұштары сенімді түрде бекітілген (тізбекпен және ілмекпен байланған немесе бекітілген). Дұрыс салынған турникет қан кетуді және шеткергі импульстің жоғалуын тоқтатуы керек.

3. Бұрауға қолдану уақытын көрсететін жазбаны міндетті түрде бұрауға тіркеңіз.

4. Бұрау 1,4-2 сағаттан артық емес, суық мезгілде - 1 сағат бойы қолданылады.

5. Егер бұрауды ұзақ уақыт бойы аяқ-қолда ұстау қажет болса, зақымдалған тамырды саусақтармен басып, оны 5-10 минутқа (аяқ-қолдың қанмен қамтамасыз етілуі қалпына келгенше) босатыңыз. Мұны бірнеше рет қайталауға болады, әр жолы алдыңғысымен салыстырғанда манипуляциялар арасындағы уақытты 1,5-2 есе қысқартады. Жәбірленуші қан кетуді толығымен тоқтату үшін дереу медициналық мекемеге жіберіледі.

Веноздық қан кету тамырлардың қабырғалары зақымдалған кезде пайда болады.

Белгілері: жарадан қара қан баяу үздіксіз ағынмен ағады. Алғашқы көмек - аяқ-қолды жоғары көтеру, оны мүмкіндігінше буынға бұгу немесе қысымды таңғышты қолдану. Ауыр веноздық қан кету жағдайында олар ыдысты басуға жүгінеді. Зақымдалған ыдыс жараның астындағы сүйекке басылады. Бұл әдіс ыңғайлы, себебі оны дереу орындауға болады және ешқандай жабдықты қажет етпейді.

Капиллярлық қан кету-ең кішкентай қан тамырларының (капиллярлардың) зақымдануының салдары. Белгілері: жараның беті қан ағып жатыр. Алғашқы көмек қысымды таңғышты қолдану болып табылады. Қан кету аймағына таңғыш (дәке) жағылады, таза орамал немесе ақ матаны қолдануға болады.

Бет басының жарақаттары, ережелері алғашқы көмек көрсету

Ауыз қуысының жарақаттары. Жазатайым жағдайларда ауыз қуысы жиі жарақаттанып, тістер зақымдалады. Алғашқы көмек: егер адам есінен танып, аузынан қан ағып тұрса, таңғышты, таза орамалды немесе саусағынан таза шүберекті орап алғаннан кейін басын көтеріп, астына кішкене жастықшаны қою керек. Мүмкін болса, қанның тамақтың артқы жағына ағып кетпеуін қадағалаңыз.

Егер жәбірленушінің есінде болса және басқа ауыр жарақаттары болмаса (мидың шайқалуы немесе контузиясы, ішкі ағзаларының зақымдануы, ішкі қан кету және т.б.), қан түкіретіндей етіп басын еңкейтіп отырғызыңыз.

Егер тістер жұлынып, қызыл иектен қатты қан кетсе, залалсыздандырылған таңғыштан тампон жасап, оны жұлынған тістің орнына қойып, зардап шегушіден жеңіл тістеуін сұраңыз (түзілген қан ұйығын зақымдамау және қан кетуді қайта бастау үшін) тампон. Әдетте 5-10 минуттан кейін қан тоқтайды. Келесі екі сағатта тамақтан бас тарту керек. Қажет болса, ауыз қуысын аз мөлшерде сұйықтықпен (жылы су, салқындатылған шай және т.б.) ылғалдандырыңыз. Күндізгі уақытта тұтынылатын тамақ пен су ыстық болмауы керек.

Егер жоғарыда аталған шараларды орындағаннан кейін қан кету тоқтамаса (қанның ұю көрсеткіштері әр адам үшін жеке), айтарлықтай қан жоғалтуды болдырмау үшін дәрігермен кеңесу керек.

Көз жарақаттары. Көбінесе көздің зақымдануы бөтен денелерден (кірпіктер, миджалар, заттардың сынықтары және т.б.) әсерінен болады. Бұл жағдайда зақымдалған көзді ысқылауға болмайды, бірақ оны жабық ұстау керек, өйткені физикалық әсер еткенде бөтен бөлшектер қабақтың астына түсіп, ауырсынуды тудыруы мүмкін. Бөтен дене көз жасымен өздігінен шығуы мүмкін. Егер дақ анық көрінсе, оны таңғыштың ұшымен немесе таза шарфпен алып тастауға тырысыңыз; Мүмкін болса, көзіңізді ағын суға түсіріңіз.

Көзге химиялық күйік түскен жағдайда оны көп ағынды сумен шайыңыз. Егер әк көзге түссе, оны өсімдік майымен жуу керек.

Егер сіздің көзіңіз ормандағы бұтақтармен жарақаттанса, дәрігермен кеңесіңіз, оған дейін көзіңізді таза шарфпен жабыңыз. Ешқашан лас қолмен көзіңізді ысқыламауды ұмытпаңыз. Пункцияны жууға және көздің және қабақтың жараларын сумен кесуге болмайды.

Мұрынға, құлаққа және тыныс алу жолдарына бөгде заттар түскенде алғашқы көмек көрсету

Мұрынға бөгде заттың түсуі.

Егер бөтен дене мұрынға түссе, оны саусақтарыңызбен алып тастауға тырыспаңыз, әсіресе кішкентай балаларда, әйтпесе сіз оны тереңірек итермелейсіз. Мұрын жолын бөгде заттардан босатқаннан кейін үлкен баладан мұрнын үрлеуін сұраңыз. Егер әрекет сәтсіз болса, тез арада дәрігермен кеңесіңіз; Бөтен денені неғұрлым тезірек алып тастаса, оны жою кезінде асқынулар аз болады.

Мұрыннан қан кету.

Себептер - соққы, мұрынды теру, атмосфералық қысым мен ауа ылғалдылығының ауытқуы, физикалық шамадан тыс жүктеме, шамадан тыс тамақтану, тоқырау және қызып кету.

Алғашқы көмек: отырыңыз, басыңызды сәл алға еңкейтіңіз, қанды ағызыңыз (қысқаша). Басыңызды артқа қисайтпаңыз, әйтпесе қан асқазанға

түседі, бұл құсуды тудыруы мүмкін. 5 минут бойы мұрынды танаулардың үстінен қысыңыз. Сонымен бірге ауызбен дем алыңыз. Мұрын көпіріне және бастың артқы жағына салқын жағыңыз (дымқыл шарф, қар, мұз). Мақта тампонын мұрныңызға салып, біраз уақыт жатыңыз. Қан тоқтағаннан кейін тампонды абайлап алыңыз. Кенет қозғалыстардан аулақ болыңыз және мұрынды үрлемеңіз.

Егер қан тоқтамаса, қан кету күшті құлаудан немесе бас жарақатынан туындаса немесе ағып жатқан қан мөлдір сұйықтықпен араласса, міндетті түрде дәрігермен кеңесу керек.

Бөтен заттардың құлаққа енуі

Егер бөтен дене құлаққа түссе, оны өткір затпен алып тастауға болмайды, бұл бөгде дененің өзінен гөрі көп зиян келтіреді; Егер құлаққа тірі жәндік түссе, құлаққа аздап таза зәйтүн майын тамызыңыз, содан кейін ол (құлақты еңкейткеннен кейін) одан ағып кетеді, жәндік онымен бірге шығады. Кейде құлағыңызды күшті жарық көзіне бұру жеткілікті: жәндік өздігінен шығуы мүмкін. Ешбір жағдайда құлағыңызды сумен шаймаңыз: егер бөтен денелер бұршақ, бұршақ немесе дәндер болса, олар ісінеді және оны алу қиын болады. Құлағыңыздан бөгде затты алып тастай алмасаңыз, дәрігермен кеңесіңіз.

Тыныс алу жолдарына бөгде заттардың түсуі

Өткір тітіркену пайда болады, содан кейін рефлекторлық жөтел пайда болады, нәтижесінде бөтен денені сыртқа шығаруға болады. Егер бұл орын алмаса, зардап шегушіге алғашқы медициналық көмек көрсету қажет.

Жәбірленуші ересек адам: басы иығынан төмен түсетіндей оны алға еңкейтіңіз, алақаныңызбен арқасынан (иық пышақтарының арасына) бірнеше рет қатты ұрыңыз, осылайша рефлекторлық жөтел тудырады. Егер бөтен дене тамақтан шығып, тыныс алу функциясы қалпына келсе, зардап шеккен адамға суды аздап ішу керек.

Жоғарыда көрсетілген шаралар көмектеспесе, жәбірленуші дем алмаса, асқазанды басып көріңіз; бұл жағдайда өмірлік маңызды органдарға зақым келтірмеу үшін мұқият әрекет ету керек. Артынан тұрып жәбірленушіні қолдарыңызбен ұстаңыз. Бір қолдың саусақтарын жұдырықпен түйіп, оны кіндік пен кеуде арасына қарынға қысыңыз, екінші қолыңызбен жұдырықты қысыңыз және екі қолыңызды өзіңізге және жоғары қарай тартып, өкпеден әлі қалған ауаны сығуға тырысыңыз. және осылайша тыныс жолдарына кептеліп қалған бөгде денені итеріп шығарады.

Манипуляцияларды 3-4 рет қайталаңыз. Бөтен дене сыртқа шықса, жәбірленуші бірнеше секунд тыныс ала алмайды. Осы уақыт ішінде ауыз қуысынан бөгде затты алып тастаңыз.

Зардап шегуші 7 жасқа дейінгі бала: бір қолыңызбен арқасынан түртіңіз, екінші қолыңызбен кеудесін ұстаңыз. Бір жасқа толмаған балаға көмек көрсету кезінде оны бір қолымен бетін төмен қаратып, екінші қолдың саусақтарымен арқасынан түрту керек. Баланың аузынан бөтен денені мұқият алып тастау керек, өйткені ол дем алған кезде ол қайтадан тыныс алу жолына түсуі мүмкін.

Зардап шегуші ес-түссіз, мойын бұлшықеттері босаңсығандықтан, ауа кептеліп қалған затты айналып өтіп, өкпеге енуі мүмкін. Бұл жағдайда «ауыздан-ауызға» әдісін қолданып, жасанды тыныс алуды жасау керек. Егер нәтиже теріс болса, жәбірленушінің бетін төмен қаратып, тізеңізді кеудесінің астына қойып, арқасынан 3-4 рет түртіңіз. Егер алдыңғы әрекеттер нәтиже бермесе, зардап шегушіні арқасына жатқызыңыз (басын артқа еңкейту керек), екі қолды кіндік үстіндегі нүктеге қойып, іштің жоғарғы бөлігінен кеудеге 3-4 рет қатты басыңыз. Егер жәбірленушінің аузында бөгде зат пайда болса, оны мұқият алып тастаңыз. Бөтен денені алып тастау мүмкін болмаса, дәрігермен кеңесіңіз.

Жараларды емдеу және стерильді таңғыштарды қолдану ережелері. **Жараларды емдеу ережелері**

Қан кетуді тоқтатқаннан кейін жараның айналасындағы теріні йод, калий перманганаты, жарқын жасыл, алкоголь, арақ немесе одеколон ерітіндісімен өңдейді. Осы сұйықтықтардың бірімен суланған мақта немесе дәке тампонын пайдаланып, теріні жараның шетінен сыртынан майлайды. Оларды жараға құюға болмайды, өйткені бұл ауырсынуды күшейтеді, жараның ішіндегі тіндерді зақымдайды және емдеу процесін баяулатады. Ішке енетін жара болса, тамақ ішуге және ішуге болмайды. Емдеуден кейін жара стерильді таңғышпен жабылады.

Стерильді материал болмаса, дәке немесе таза шүберекті пайдалануға болады. Жараға тиетін таңғыштың аймағына йод жағыңыз.

Стерильді таңғыштарды қолдану ережелері

Бас және мойын жарақаттарына арналған таңғыш.

Бас жарақаттары үшін шарфтарды, стерильді майлықтарды және жабысқақ таспаны пайдаланып жараға таңғышты қолданыңыз. Таңу түрін таңдау жараның орналасуына және сипатына байланысты.

«Қақпақ» түріндегі таңғыш бас терісінің жараларына қолданылады, ол төменгі жақтың артында таңғыш жолақпен бекітіледі. Көлемі 1 м-ге дейінгі кесінді бинттен жұлып алып, ортасына жараны жабатын стерильді салфетканың үстіне, тәж аймағына қояды, ұштарын құлақтың алдына тігінен төмен түсіріп, кернеп ұстайды. Бастың айналасында дөңгелек бекіту бұрылысы жасалады, содан кейін галстукке жеткенде, бинт оның айналасына оралып, бастың артқы жағына қиғаш бағытталады. Бастың артқы жағы мен маңдайы арқылы таңғыштың кезектесіп бұрылыстары оны тігінен бағыттаған сайын бас терісін толығымен жабады. Осыдан кейін таңғышты 2-3 айналмалы айналыммен күшейтіңіз. Ұштары иек астынан бантикпен байланады.

Егер мойын, көмей немесе бастың артқы жағы жарақаттанса, крест тәрізді таңғышты қолданыңыз. Дөңгелек бұрылыстарды қолдана отырып, таңғыш алдымен бастың айналасына бекітіледі, содан кейін сол құлақтың үстіне және артына қиғаш бағытта мойынға түсіріледі. Содан кейін таңғыш мойынның оң

жақ бүйір бетін бойымен өткізіп, онымен алдыңғы бетін жауып, бастың артқы жағына қайтарылады, оң және сол құлақтың үстінен өткізіледі және жасалған қозғалыстар қайталанады. Таңғышты бастың айналасына орау арқылы бекітеді.

Бастың ауқымды жаралары және олардың бетке орналасуы үшін «тіздік» түріндегі таңғыш қолданылады. Маңдай арқылы 2-3 бекітетін айналмалы қозғалыстардан кейін таңғыш бастың артқы жағынан мойынға және иекке беріледі, иек пен тәж арқылы бірнеше тік қозғалыстар жасалады, содан кейін иек астынан таңғышты арқа бойымен өткізеді. бастың.

Мұрынға, маңдайға және иекке шапан тәрізді таңғыш салынады. Зарарсыздандырылған салфетканы немесе таңғышты жараның бетіне таңғыштың астына қойыңыз.

Көз жамылғысы бастың айналасында бекіту қимылынан басталады, содан кейін таңғыш бастың артқы жағынан оң құлақтың астынан оң көзге немесе сол құлақтың астынан сол көзге өткізіледі, содан кейін олар кезектесіп бұрыла бастайды. таңғыш: біреуі көзден, екіншісі бастың айналасынан.

Кеуде бинттері

Кеудеге спираль немесе крест тәрізді таңғыш қолданылады. Спиральды таңғыш үшін ұзындығы шамамен 1,5 м таңғыштың ұшын жұлып алып, сау иық белдеуіне салып, кеудеге қиғаш ілулі қалдырыңыз. Арқаның төменгі жағынан бастап, таңғышты пайдаланып, кеудені спиральды бұрылыстармен таңу. Таңғыштың бос ұштары байланады. Крест тәріздес таңғыш төменнен айналмалы түрде таңғыштың 2-3 айналымымен бекітіледі, содан кейін артқы жағынан оң жақтан сол жақ иық белдеуіне бекітілген айналмалы қозғалыспен, төменнен оң жақ иық белдеуі арқылы, қайтадан айнала кеуде. Соңғы айналмалы қозғалыстың таңғышының соңы түйреуішпен бекітіледі.

Кеуде қуысының енетін жаралары үшін жараға жабысқақ гипсті қолдану арқылы тығыздалған бинт қолданылады. Жарадан 1-2 см. жоғары басталатын гипс жолақтары плиткалы түрде теріге жабыстырылады, осылайша бүкіл жара бетін жабады. Жабысқақ сылақтың үстіне стерильді салфетканы немесе стерильді таңғышты 3-4 қабатқа, содан кейін мақта қабатын салып, оны тығыз байлап қойыңыз. Елеулі қан кетумен пневмоторакспен жүретін жарақаттар ерекше қауіпті. Бұл жағдайда жараны герметикалық материалмен (клеенка, целлофан) жауып, қалың мақта немесе дәке қабаты бар таңғышты қолданған жөн.

Іштің таңғыштары

Іштің жоғарғы бөлігіне стерильді таңғыш қойылады, онда таңу төменнен жоғарыға қарай кезекпен жүзеге асырылады.

Іштің төменгі бөлігіне және шап аймағына спика таңғышы қолданылады. Ішті ораудан басталады, содан кейін санның сыртқы бетін және оның айналасын таңғышты орау, содан кейін асқазанды қайтадан орау. Іштің

енбейтін шағын жаралары мен фурункулдары жабысқақ сылақтың көмегімен жапсырмамен жабылады.

Жоғарғы аяқ-қолдарға, иық пен білекке арналған таңғыштар

Әдетте жоғарғы аяқтарға спираль, спица және крест тәрізді таңғыштар қолданылады. Саусақтағы спиральды таңғыш білезікті айналдырудан басталады, содан кейін таңғышты қолдың артқы жағымен тырнақ фалангасына апарды және бинттің ұшынан негізге дейін спиральді жағылады және таңғышты бекітеді. кері жағы бар білезік қолдың артқы жағында.

Қолдың алақан немесе дорсальды беті зақымдалған болса, білекке бекітуден бастап, содан кейін қолдың артқы жағымен алақанға дейін крест тәрізді таңғыш салынады.

Иық буынына таңғыш салау жағынан қолтық астынан кеуде бойымен және зақымдалған иықтың сыртқы бетінен артқы жағынан иық қолтығы арқылы, арқа бойымен сау қолтық арқылы кеудеге дейін және қайталай отырып таңылады. таңғыштың қозғалысы бүкіл буын жабылғанша, ұшы кеудеге түйреуішпен бекітіледі.

Таңғышты шынтак шұңқыры арқылы таңғышты 2-3 рет жағудан бастап, содан кейін білек пен иықта кезектесіп, шынтак шұңқырға дейін таңғыштың спиральді қимылдарымен таңғыш таңылады.

Төменгі аяқ-қолдарға таңғыш

Таңғыш таңғыштың ең шығыңқы бөлігі арқылы өкше аймағына таңғыштың бірінші соққысымен таңылады, содан кейін таңғыштың бірінші жағылуынан жоғары және төмен кезектесіп, бекіту үшін қиғаш және сегіздік таңғыштар жасалады.

Тобық буынына сегіздік фигуралы таңғыш салынады. Таңғыштың бірінші бекіту айналымы тобықтан жоғары, сосын төмен қарай аяққа және оның айналасына жасалады, содан кейін таңғышты табанның артқы жағы бойымен тобықтан жоғары жылжытып, табанға, содан кейін тобыққа қайтарады, ал соңы бинт тобық үстінде дөңгелек бұрылыстармен бекітіледі.

Төменгі аяқ пен жамбаға білек пен иық сияқты спиральды таңғыш қолданылады.

Таңғыш пателла арқылы айналмалы айналуудан бастап, тізе буынына қолданылады, содан кейін таңғыштың айналулары поплитальді шұңқырда қиылысатын төмен және жоғары жүреді.

Т-тәрізді бинт немесе шарфпен таңғыш перинэя аймағында қолданылады.

Аяқ-қолды жарақаттанған ампутация кезінде қан кетуді алдымен жгут немесе бұрау арқылы тоқтатады, содан кейін анальгетиктерді енгізгеннен кейін дінгек таңғышпен жабылады. Жараға мақта-дәке жастықшасы қойылады, ол дөңгедегі бинттің айналмалы және бойлық бұрылыстарымен кезекпен бекітіледі.

Естен тану, купе синдромы, травматикалық шок, ережелералғашқы көмек көрсету

Естен тану- жүректің және тыныс алудың әлсіреуімен бірге жүретін кенеттен қысқа мерзімді сананың жоғалуы. Ол мидың тез дамып келе жатқан анемиясында пайда болады және бірнеше секундтан 5-10 минутқа дейін немесе одан да көп уақытқа созылады.

Белгілері: естен тану кенеттен бас айналу, бас айналу, әлсіздік және сананың жоғалуымен көрінеді. Естен тану терінің бозаруымен және салқындығымен бірге жүреді. Тыныс алу баяу, беткей, әлсіз және сирек пульс (минутына 40-50 соққыға дейін).

Алғашқы көмек - зардап шегушіні басын сәл төмен түсіріп, аяқтарын жоғары көтеретіндей етіп шалқасынан жатқызу. Тыныс алуды жеңілдету үшін мойын мен кеудені тар киімнен босатыңыз; жәбірленушіні жылы нәрсемен жабыңыз, аяғына жылыту жастықшасын қойыңыз; вискиді аммиакпен сүртіңіз және оның иісін сезініңіз; Бетіңізді суық сумен шашыратыңыз. Ұзақ естен тану жағдайында жасанды тыныс алу көрсетіледі. Жәбірленуші есін жиғаннан кейін оған ыстық кофе беріңіз.

Ұзақ мерзімді қысу синдромы. Дененің жеке бөліктерінің, төменгі немесе жоғарғы аяқтардың жұмсақ тіндерін ұзақ уақыт қысу кезінде аяғындағы ұзақ мерзімді қысу синдромы немесе травматикалық токсикоз деп аталатын ауыр зақымдану дамуы мүмкін. Ол зақымдалған жұмсақ тіндердің ыдырау өнімдері болып табылатын улы заттардың қанға сіңуінен туындайды.

Үйінді астынан адамды тапқаннан кейін оны босату шараларын қолдану қажет. Үйінділер мұқият жойылады, өйткені ол құлап кетуі мүмкін. Жәбірленуші компрессиядан толық босатылғаннан кейін ғана шығарылады. Содан кейін ол мұқият тексеріледі. Дененің зақымдалған бөлігінде престоу объектілерінің шығыңқы бөліктерінің контурларын қайталайтын абразиялар мен ойықтар болуы мүмкін; тері бозғылт, кейде көкшіл, ұстағанда суық болуы мүмкін. Зақымдалған мүше босатылғаннан кейін 30-40 минуттан кейін тез ісінеді.

Травматикалық токсикоз кезінде үш кезең бөлінеді: ерте, аралық және кеш. Ерте кезеңде, жарақаттан кейін бірден және 2 сағат ішінде зардап шеккен адам қозып, есі сақталады, ол бітелуден құтылуға тырысады, көмек сұрайды. Үйінділер астында 2 сағаттан астам болғаннан кейін аралық кезең басталады. Ағзада токсикалық құбылыстар көбейеді. Қозу өтеді, зардап шегуші салыстырмалы түрде тыныштандырады, өзі туралы сигнал береді, сұрақтарға жауап береді, мезгіл-мезгіл ұйқышыл күйге түсуі мүмкін, ауыздың құрғауы, шөлдеу, жалпы әлсіздік байқалады.

Кейінгі кезеңде зардап шегушінің жалпы жағдайы күрт нашарлайды: қозу пайда болады, қоршаған ортаға адекватты емес реакция, сана бұзылады, делирий, қалтырау, құсу пайда болады, қарашықтар алдымен қатты тарылады, содан кейін кеңейеді, пульс әлсіз және жиі. Ауыр жағдайларда өлім орын алады.

Алғашқы көмек – жаралар мен сыдырылған жерлерге стерильді таңғышты жағыңыз. Егер жәбірленушінің суық, көкшіл, қатты зақымдалған аяқ-қолдары болса, оларға қысу нүктесінен жоғары жгут қолданылады. Бұл ұсақталған жұмсақ тіндерден улы заттардың қанға сіңуін тоқтатады. Зақымдалған аяқ-қолдарға қан ағымын толығымен бұзбау үшін турникет өте тығыз қолданылмайды.

Аяқ-қолдар ұстағанда жылы және қатты зақымданбаған жағдайларда оларға тығыз таңғыш салынады. Турникетті немесе тығыз таңғышты қолданғаннан кейін, шприц түтігі арқылы анальгетиктер енгізіледі, егер ол жоқ болса, 50 г. арақ ішуге рұқсат етіледі. Зақымдалған аяқ-қолдар, тіпті сынықтар болмаса да, шиналармен немесе импровизацияланған құралдарды қолдана отырып, қозғалмайды.

Ыстық шай, кофе, ас содасы қосылған сұйықтықтарды көп ішу көрсетілген, бір дозаға 2-4 г. (тәулігіне 20-40 г. дейін).

Сода ағзаның ішкі ортасының қышқыл-негіз балансын қалпына келтіруге көмектеседі, ал сұйықтықты көп ішу зәрдегі улы заттарды жоюға көмектеседі.

Травматикалық токсикозбен ауырғандар тез және мұқият зембілмен медициналық мекемеге жеткізіледі.

Травматикалық шок. Травматикалық шок – орталық жүйке жүйесінің, қан айналымының, зат алмасудың және басқа да өмірлік маңызды функциялардың бұзылуымен сипатталатын ауыр жарақаттардың өмірге қауіпті асқынуы. Шок бір реттік немесе қайталанатын жарақаттардан туындауы мүмкін. Шок әсіресе үлкен қан кету кезінде, ал қыста жараланған адам салқындаған кезде пайда болады.

Шок белгілерінің пайда болу уақытына байланысты ол бастапқы немесе қайталама болуы мүмкін. Біріншілік шок жарақат алған кезде немесе одан кейін көп ұзамай пайда болады. Екіншілік шок зардап шеккенге көмек көрсеткеннен кейін абайсыз тасымалдау немесе сынықтар үшін нашар иммобилизация салдарынан пайда болуы мүмкін.

Травматикалық шок дамуының екі фазасы бар: қозу және тежелу. Қозу фазасы жарақаттан кейін бірден дамиды, өйткені дененің қатты ауырсыну тітіркендіргіштеріне реакциясы. Бұл кезде жәбірленуші мазасыздануын көрсетеді, ауырғандықтан асығады, айғайлайды, көмек сұрайды. Бұл кезең қысқа мерзімді (10-20 мин). Бұдан кейін тежелу жүреді, толық санамен зардап шегуші көмек сұрамайды, оның өмірлік қызметі бұзылады: денесі суық, беті бозарған, тамыр соғысы әлсіз, тыныс әрең білінеді.

Травматикалық шоктың төрт дәрежесі бар: жеңіл, орташа, ауыр шок және өте ауыр шок.

Алғашқы көмек - зардап шегушіні аяқтарын жоғары және басын төмен түсіретін күйге қою. Тыныс алу проблемаларының себептерін жою (жоғарғы тыныс жолдарының өткізгіштігін қамтамасыз ету, қайырылған кезде тілді бекіту, ауызды тазарту, мойын мен кеудені тарылатын киімнен босату, шалбар белбеуін шешу). «Ауыздан ауызға» немесе «ауыздан мұрынға» әдістерін қолданып жасанды тыныс алуды орындаңыз. Кеуде қуысының енетін жаралары

үшін жараны дереу кеудеге бекітіп, бірнеше стерильді перделермен жабыңыз. Сыртқы қан кетуді тоқтатыңыз.

Артериялық қан кетулер үшін жгутты, ал веноздық және капиллярлық қан кетулер үшін қысымды таңғыштарды қолданыңыз. Жүрек қызметі тоқтатылған жағдайда жанама массаж жасаңыз.

Жеке алғашқы көмек қобдишасының мақсаты.

Жеке алғашқы көмек жинағы үйде алғашқы медициналық көмек көрсету үшін қолданылады. Жеке медициналық қобдишаның құрамы білікті медициналық көмек көрсетілгенге дейін көптеген аурулардың белгілерінің көрінісін тоқтата алады. Жеке медициналық қобдишаның корпусы соққыға төзімді полипропиленнен жасалған, ол құлаған немесе деформацияланған кезде зақымдануға төзімді.

Жеке алғашқы көмек қобдишасының құрамы:

1. Аммиак ерітіндісі 10%, 10 мл.
2. Анальгин, таб. № 10.
3. Ацетилсалицил қышқылы, таб. № 10.
4. Стерильді дәке таңғыш, 5м x 10см.
5. Стерильді емес дәке таңғыш, 5м x 10см.
6. Алмаз жасыл ерітіндісі 1%, 10мл.
7. Валидол, қойындысы. № 6-дан кем емес.
8. Бактерицидтік жабысқақ сылақ, кемінде 1,9 см x 7,2 см.
9. Белсендірілген көмір, қойынды. № 10.

Асептика және антисептика туралы түсінік

Асептика және антисептика.

- Хирургиядағы ең жиі кездесетін асқынулар инфекциялық. Керемет орындалған операцияға қарамастан, олар өлімге әкелуі мүмкін. Мұндай асқынулардың алдын алу операцияның негізгі принципі болып табылады, ол асептика мен антисептикаға негізделген.

- Асептика – жараға инфекцияның түсуін болдырмауға бағытталған шаралар кешені.

- Антисептика - бұл адам ағзасындағы инфекциямен күресуге, инфекциялық қабыну процесінің алдын алуға немесе жоюға бағытталған шаралар кешені.

- Екі әдіс де хирургиялық инфекцияның алдын алуда біртұтас тұтастықты білдіреді. Оларды инфекция көзі, оның берілу жолдары және организмнің сезімталдығы арасындағы байланыс тұрғысынан қарастырған жөн.

Асептика.

- Пиогендік микрофлораға бактерияға қарсы әсері бар препараттар екі топқа бөлінеді - химиотерапиялық заттар және дезинфекциялық және зарарсыздандыруға арналған химиялық заттар.

- Зарарсыздандыру және зарарсыздандыру үшін қолданылатын препараттар инфекцияның жараға енуіне жол бермеу үшін қолданылады, яғни.

оның берілу жолдары бойынша инфекциямен күресу. Кейбір химиялық бактерияға қарсы агенттер дезинфекциялаушы және зарарсыздандырғыш ретінде қолданылуы мүмкін (мысалы, хлоргексидин, сутегі асқын тотығы және т.б.).

Механикалық, физикалық, химиялық және биологиялық антисептиктер бар.

Механикалық және физикалық антисептиктер.

Механикалық антисептика жараларды хирургиялық емдеу әдісіне негізделген. Бұл операция операциялық бөлмеде орындалады: өлі және өміршең емес тіндерді және олармен бірге микробтық флораны жою үшін жараның шеттері, қабырғалары және түбі кесіледі. Бұл кездейсоқ инфекцияланған жараларды емдеудің негізгі әдісі.

Физикалық антисептиктердің әдістері капиллярлық, гигроскопиялық, диффузия, осмос, сифондық принцип және т.б заңдарды қолдануға негізделген. Химиялық антисептик.

Химиялық бактерияға қарсы препараттар жаралар мен қабыну аймақтарында инфекциямен күресу үшін қолданылады, олар адам ағзасында бактерияға қарсы әсер алу үшін емдік немесе профилактикалық мақсаттарда қолданылады.

Биологиялық антисептиктер.

Антибиотиктер бактерияға қарсы препараттардың ішінде маңызды орын алады. Оларды заманауи жағдайларда қолдану айтарлықтай қиындықтар туғызады, бұл микробтық флораның түрлік құрамы мен қасиеттерінің өзгеруімен - микроорганизмдердің дәрілік төзімділігінің таралуымен байланысты.

Жара туралы түсінік, жаралардың жіктелуі және олардың асқынулары

Жара - терінің, шырышты қабаттардың, кейде терең тіндердің тұтастығының бұзылуымен сипатталатын және ауырсынумен, қан кетумен және саңылаулармен бірге жүретін жарақат.

Жаралар оқпен, кесілген, кесілген, пышақталған, көгерген, жаншылған, жыртылған, тістелген болуы мүмкін. Оқ жарақаттары оқ немесе снаряд жарақатының нәтижесінде пайда болады. Олар кіретін және шығатын жара саңылаулары болған кезде өтуі мүмкін; соқыр, оқ немесе фрагмент ұлпаға кептелгенде, ал тангенциалды, онда оқ немесе фрагмент тангенциалды ұшып, тері мен жұмсақ тіндерге жабыспай зақымдайды.

Кесілген және тесілген жаралардың аздаған зақымдану аймағы және тегіс жиектері бар; жаралардың қабырғалары өміршең болып қалады, көп қан кетеді және басқаларға қарағанда инфекцияға азырақ сезімтал. Терінің немесе шырышты қабықтың аздаған зақымдану аймағы бар енетін пункциялық жаралар айтарлықтай тереңдікте болуы мүмкін және ішкі ағзалардың

зақымдануы және оларға инфекцияның ену мүмкіндігіне байланысты үлкен қауіп төндіреді, бұл перитонит пен перитонитке әкелуі мүмкін. сепсис.

Кесілген жаралар бірдей емес тереңдікке ие және жұмсақ тіндердің көгеруі мен жаншылуымен бірге жүреді.

Көгерген, жыртылған және жаншылған жаралар күрделі пішінді, жиектері тегіс емес, қанға сіңген және айтарлықтай мөлшерде некротикалық (некротикалық) тінмен сипатталады, инфекцияның дамуына қолайлы жағдай жасайды.

Жаралар дәрежі механикалық әсердің нәтижесінде пайда болады, көбінесе тері жамылғыларының ажырауымен, сіңірлердің, бұлшықеттердің және қан тамырларының зақымдалуымен бірге жүреді және қатты ластануға ұшырайды. Тістеген жаралар әрқашан сілекеймен жұқтырылады.

Операциялық жаралардан басқа барлық жаралар бірінші кезекте жұқтырылған деп саналады. Микробтар жараға жараланған затпен, топырақпен, киім бөліктерімен, ауамен және қолмен ұстағанда енеді. Жараға түскен микробтар оның іріндеуіне, қызылиек тәрізді асқынуына әкелуі мүмкін.

Ең қауіптісі – ауа болмаған кезде дамып, анаэробты инфекция (газды гангрена) тудыратын микробтардың жараға түсуі. Жаралардың тағы бір қауіпті асқынуы - олардың сіреспе қоздырғышымен инфекциясы. Оның алдын алу үшін ластанумен бірге жүретін барлық жараларға, әсіресе топыраққа, сондай-ақ тіндер жаншылғанда, жараланған адамға тазартылған сіреспе анатоксинін немесе сіреспе сарысуын енгізеді.

Қан кету түрлері және олардың сипаттамасы

Қан кету - бұл тамырлардан қанның ағуы, көбінесе олардың зақымдануы нәтижесінде пайда болады. Бұл жағдайда біз травматикалық қан кету туралы айтып отырмыз (Травматикалық қан кетуді тоқтатуға арналған жаттығулар әдетте медициналық жаттығу манекендері Максим, әртүрлі жаралар мен зақымдануларды, қан кетуді имитациялайтын қабаттардың көмегімен).

Қан кету сонымен қатар тамыр ауыр зақымданумен (туберкулез, қатерлі ісік, ойық жара) тоттанған кезде де болуы мүмкін. Осылайша, травматикалық емес қан кетулер пайда болады.

Травматикалық қан кету - әрбір жараның негізгі белгілерінің бірі. Соққы, кесу немесе инъекция қан тамырларының қабырғаларын бұзады, олардан қан ағып кетеді. Қанның ұюы. Қанның маңызды қорғаныш қасиеті бар – ұю; Қанның ұю қабілетінің арқасында кез келген ұсақ, негізінен капиллярлық қан кету өздігінен тоқтайды. Ұйыған қанның ұюы жарақаттан туындаған тамырдың ашылуын бітеп тастайды. Кейбір жағдайларда қан тамырларының қысылуы нәтижесінде қан тоқтайды.

Қан кету. Қан ұюының жеткіліксіздігімен, пропорционалды емес ұзақ, баяу коагуляциямен көрінеді, қан кетеді. Бұл аурудан зардап шегетін адамдар шағын тамырлардан, ұсақ жаралардан қан кету арқылы айтарлықтай қан жоғалтуы мүмкін және тіпті өлімге әкелуі мүмкін.

Қан кетудің салдары. Қан кету кезінде негізгі қауіп тіндерге қанның өткір жеткіліксіздігінің пайда болуымен, қан жоғалтуымен байланысты, бұл

органдарға оттегінің жеткіліксіз жеткізілуін тудыратын, олардың қызметінің бұзылуын тудырады; Ең алдымен, бұл миға, жүрекке және өкпеге қатысты.

Қан кету түрлері. Жарадан немесе дененің табиғи саңылауларынан қан ағып жатқан қан кету әдетте сыртқы қан кету деп аталады. Дене қуыстарында қан жиналатын қан кетулер ішкі қан кетулер деп аталады. Сыртқы қан кетулер бөлінеді:

Капиллярлық - беткей жаралармен пайда болады; қан жарадан тамшылап ағып кетеді;

Веналық - тереңірек жаралармен, мысалы, кесу немесе пышақпен пайда болады; қан кетудің бұл түрімен қара қызыл қанның мол ағымы бар;

Артериялық - терең кесілген, тесілген жаралармен кездеседі; жоғары қысымға ұшыраған зақымдалған артериялардан ашық қызыл түсті артерия қаны шығады;

Аралас қан кету жарада тамырлар мен артериялардан бір мезгілде қан кеткенде пайда болады.

1-сурет Капиллярлық және веналық қан кетуді тоқтату.

Кез келген елеулі қан кеткен жараны емдеудегі бірінші мақсат - қан кетуді тоқтату. Бұл жағдайда сіз тез және мақсатты әрекет етуіңіз керек, өйткені жарақат кезінде айтарлықтай қан жоғалту жәбірленушіні әлсіретеді және тіпті оның өміріне қауіп төндіреді. Егер үлкен қан жоғалтудың алдын алу мүмкін болса, бұл жараны емдеуді және жәбірленушінің арнайы емделуін айтарлықтай жеңілдетеді және жарақат пен жарақаттың салдарын азайтады.

Капиллярлық қан кетуді тоқтату

Капиллярлық қан кету кезінде қан жоғалту салыстырмалы түрде аз. Бұл қан кетуді қан кету аймағына таза дәке қою арқылы тез тоқтатуға болады. Дәкенің үстіне мақта қабатын салып, жараны таңып қояды. Қолыңызда дәке немесе таңғыш жоқ болса, қан кеткен жерді таза орамалмен таңуға болады. Шырын матаны тікелей жараға жағу мүмкін емес, өйткені оның вилласында

жараның инфекциясын тудыратын көптеген бактериялар бар. Дәл сол себепті мақтаны ашық жараға тікелей қолдануға болмайды.

Веноздық қан кетуді тоқтату

Веноздық қан кетудің қауіпті аспектісі, жоғалған қанның айтарлықтай мөлшерімен қатар, тамырлар, әсіресе жатыр мойны жараланған кезде, жаралармен зақымдалған жерлер арқылы тамырларға ауа сорылуы мүмкін. Тамырға түскен ауа содан кейін жүрекке кіре алады. Мұндай жағдайларда өлімге әкелетін жағдай орын алады - ауа эмболиясы.

2-Сурет

Веноздық қан кетуді қысымды таңғышпен жақсы басқарады. Қан кету аймағына таза дәке жағыңыз, оның үстіне оралмаған бинт немесе бірнеше рет бүктелген дәке, немесе төтенше жағдайларда, бүктелген таза орамалды жағыңыз. Осылайша қолданылатын құралдар зақымдалған ыдыстардың саңылау ұштарын басатын қысым факторы ретінде әрекет етеді. Мұндай басатын затты таңғышпен жараға басқанда, қан тамырларының люмендері қысылып, қан тоқтайды.

Егер көмек көрсететін адамның қолында қысым таңғышы болмаса және зардап шегуші зақымдалған тамырдан қатты қан кетсе, қан кету аймағын дереу саусақпен басу керек. Жоғарғы аяқтың венасынан қан кеткенде, кейбір жағдайларда қолды жай ғана көтеру жеткілікті. Осыдан кейін екі жағдайда да жараға қысым таңғышы қолданылуы керек.

Осы мақсаттар үшін ең қолайлы - қалта қысымы таңғышы, дәріханаларда сатылатын жеке пакет.

Артериялық қан кетуді тоқтату

Артериялық қан кету қан кетудің барлық түрлерінің ең қауіптісі болып табылады, өйткені ол жәбірленушінің толық қан кетуіне тез әкелуі мүмкін.

Артериялық қан кетуді қысымды таңғышпен тоқтатуға болады. Үлкен артериядан қан кетсе, жараның үстіне саусағыңызбен артерияны басып,

зақымдалған аймаққа қан ағымын дереу тоқтату керек. Алайда бұл шара уақытша ғана. Артерия қысымды таңғыш дайындалып, қолданылғанша саусақпен басылады.

Феморальды артериядан қан кету үшін. Тек қысымды таңғышты қолдану кейде жеткіліксіз. Мұндай жағдайларда ілмек, турникетті немесе импровизацияланған турникетті қолдану керек.

Егер көмек көрсететін адамның қолында стандартты ілмек немесе жгут болмаса, оның орнына шарфты, орамалды, галстукты немесе аспаны қолдануға болады. Қан кету орнынан жоғары тұрған аяқ-қолға турникет немесе ілмек қойылады. Осы мақсаттар үшін қалта таңғышы (жеке пакет) өте ыңғайлы, бір уақытта жабу және қысым таңғыш ретінде әрекет етеді. Турникет немесе ілмек қолданылатын аймақ теріні және нервтерді зақымдамау үшін дәке қабатымен жабылған.

Қолданылатын жгут аяқ-қолға қанның ағуын толығымен тоқтатады, бірақ ілмек немесе жгут аяқ-қолда ұзақ уақыт қалса, ол тіпті өлуі мүмкін. Сондықтан қан кетуді тоқтату үшін олар тек ерекше жағдайларда, атап айтқанда иық пен жамбаста (аяқтың бір бөлігі үзілгенде, ампутация кезінде) қолданылады.

Ілмек немесе жгут салған кезде зардап шегушіні екі сағат ішінде арнайы хирургиялық емдеу үшін медициналық мекемеге жеткізу керек.

Жоғарғы аяқтың қан кетуін шынтақ немесе қолтық астына салынған таңғыш қаппен тоқтатуға болады, сонымен қатар аяқ-қолды жгутпен қатайтады. Төменгі аяқтың қан кетуі жағдайында поплитальді шұңқырға сына салып, ұқсас жолмен жүріңіз. Рас, қан кетуді тоқтатудың бұл әдісі кейде ғана қолданылады.

Жатыр мойнының негізгі артериясынан – ұйқы артериясынан қан кетсе – дереу саусағыңызбен немесе жұдырықпен жараны қысу керек; Осыдан кейін жара көп мөлшерде таза дәкемен толтырылады. Қан кетуді тоқтатудың бұл әдісі орау деп аталады.

Киінгеннен кейін (пайдаланылған таңғыш пакеті IPP-1) тамырлардың қан кетуіне байланысты зардап шегушіге алкогольсіз сусындар беріп, мүмкіндігінше тезірек медициналық мекемеге жеткізу керек.

Ішкі қан кету. Құрсақ қуысына қан кету. Қан кетудің бұл түрі асқазанға соққы болған кезде пайда болады; көп жағдайда бауыр мен көкбауырдың жарылуы байқалады. Әйелдерде іштен қан кету эктопиялық жүктілік кезінде пайда болады. Құрсақішілік қан кетулер іш аймағындағы ауыр қан кетумен және ауырсынумен сипатталады.

Жәбірленуші шок күйіне түседі немесе есін жоғалтады. Тізесін бүгіп жартылай отыратын күйге жатқызады, құрсақ аймағына салқын компресс қояды. Жәбірленушіге ішуге немесе жеуге ештеңе бермеу керек. Оны дереу медициналық мекемеге жеткізуді қамтамасыз ету қажет.

Плевра қуысына қан кету. Қан кетудің бұл түрі кеудеге соққы немесе жарақат алған кезде пайда болады. Қан плевра қуысында жиналады және зардап шеккен жартысында өкпені қысады, осылайша олардың қалыпты белсенділігін болдырмайды. Жәбірленуші қиын тыныс алады, ал айтарлықтай қан кету кезінде тіпті тұншығып қалады. Төменгі аяқ-қолдарын бүгіп еденге

отырып жатқызады, кеудесіне суық компресс қояды. Зардап шеккен адамды дереу медициналық мекемеге жеткізуді қамтамасыз ету қажет.

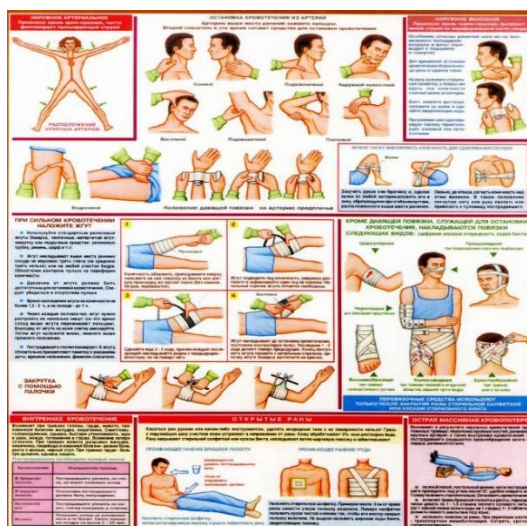
Қан жоғалтуға байланысты жедел анемия. Жедел анемия организм қанның айтарлықтай мөлшерін жоғалтқанда пайда болады. Тіпті бір жарым литр қан жоғалту жәбірленушінің өміріне үлкен қауіп төндіреді.

Жедел анемияда зардап шегуші әлсіздікке, бозаруға, көздерінің шөгуіне, пульстің әлсіз және тез соғуына шағымданады, науқас салақ, бейқам көрінеді, маңдайында суық тер пайда болады. Кейде еріксіз зәр шығару және нәжістің ағуы орын алады. Қысқасы, қан жоғалтудан туындаған жедел анемия салдарынан шок пайда болады. Ақырында жәбірленуші құлап, есін жоғалтады.

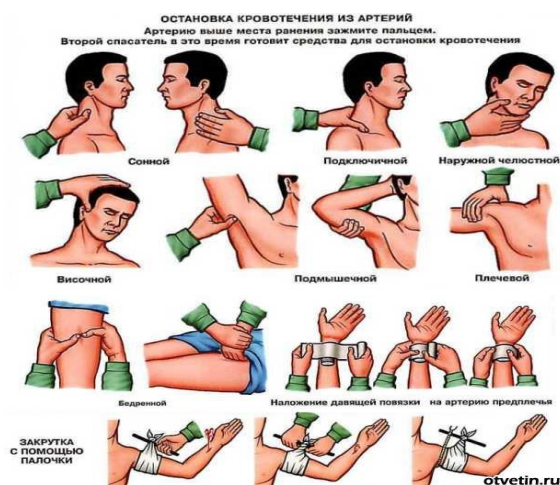
Адам ағзасында не болады айтарлықтай қан жоғалтумен.

Қан айналымы жүйесіндегі қан көлемінің азаюы нәтижесінде ағзаға оттегінің жеткіліксіз жеткізілуінен дене мүшелері зардап шегеді; Ең бастысы, бұл мидың белсенділігіне және жалпы метаболизмге әсер етеді. Бірқатар бейімделу қорғаныс механизмдеріне қарамастан, ми мен гормондық жүйе ағзада болып жатқан патологиялық өзгерістерді теңестіре алмайды. Егер осы фазада зардап шегушіге тиісті көмек көрсетілмесе, онда оттегінің жетіспеушілігінен сопақша мида орналасқан тыныс алу және қан айналымы орталықтарының салдануы нәтижесінде науқас қайтыс болады.

Алғашқы көмек. Қанның айтарлықтай мөлшерін жоғалтқан науқасты құтқаруға болады, бірақ бұл үшін шұғыл алғашқы көмек шаралары қажет. Ең алдымен, қан кетуді тоқтату керек, егер ол айтарлықтай қан жоғалтумен байқалатын тамыр тонусының жоғалуы нәтижесінде өздігінен тоқтамаса. Қан тоқтап қалса да, жараға қысым таңғышын салу керек. Содан кейін жәбірленушінің көйлегі мен жағасы шешіледі; Егер сана сақталса және ас қорыту жолында жарақат болмаса, науқасқа шай беру керек. Мұндай жағдайларда қара кофе беру ұсынылмайды. Содан кейін жәбірленушіні басын сәл төмен түсіріп, арқасына жатқызады, оның қолдары мен аяқтарын жоғары көтеріп, тіпті ілулі тұрады. Бұл позиция мидың қанмен қамтамасыз етілуіне ықпал етеді және осылайша оның белсенділігін қолдайды. Осыдан кейін жәбірленуші шұғыл түрде медициналық мекемеге жеткізілуі керек.

3-Сурет

4-Сурет

Сынықтар және травматикалық шок туралы түсінік

Травматикалық шокада денсаулығы мен өміріне қауіп төндіретін жағдай болып табылады. Бұл үлкен себеппен келедіқан жоғалту және жарақат алған жағдайда ауырсыну синдромы. Патологияның белгілі бір көріністері бар. Жәбірленушіге тоқтату үшін шұғыл көмек қажетқан кету, ауруды басу және ауруханаға жеткізу. Терапия, оның ішінде бар бұзылуларды жою жүргізіледі реаниматолог дәрігерлер жансақтау бөлімінде.

Себептер. Травматикалық шок зақымдануға жауап ретінде жәбірленушінің денесінің реакциясымен көрінетін ауыр патологиялық жағдайларды білдіреді. Жағдай қатты ауырсынумен және жоғары қан жоғалтумен сипатталады. Көбінесе реакция науқаста жарақаттан кейін бірден пайда болады, бірақ сирек жағдайларда көріністер 4-36 сағат ішінде өзін сезінуі мүмкін. Травматикалық шоктың негізгі себебі кез келген ауыр жарақат болып табылады.

Әртүрлі жарақаттар, биік заттардан сәтсіз құлау, табиғи апаттар, жазатайым оқиғалар нәтижесінде адам шоктың дамуын тудыратын ауыр жарақаттар алады. Ауырсыну және қан жоғалту түріндегі реакция үлкен жаралар, жұмсақ тіндер мен қан тамырларының зақымдануы, сүйектердің әртүрлі сынуы, күйіп қалады әртүрлі дәрежеде.

Жазатайым оқиға болған кезде жәбірленуші өмірлік маңызды жүйелер мен органдардың жұмысында бұзылуларды сезінеді және психикалық стресс дамиды. Науқас жарақат аймағында қатты ауырсынуды сезінеді, ол көп мөлшерде қан жоғалтады.

Классификация. Патологиялық процестің даму себептеріне қарай келесілер бөлінеді: хирургиялық шок; эндотоксиндік шок; фрагментациядан туындайтын жағдай; күйіктен кейінгі шок; ауа соққы толқынына байланысты патология; турникетті қолданғаннан кейін шок.

Травматикалық шок түрлері: механикалық зақымданудан дамитын; хирургиялық травматикалық шок; қан кету салдарынан дамитын геморрагиялық шок; аралас травматикалық шок.

Травматикалық шок 2 фазада (сатыда) жүреді: эректильді (жарақат алу кезеңінде организм пайда болған бұзылыстарды өтейді); торпид (қалпына келтіру шаралары жойылады).

Травматикалық шоктың торпидтік фазасы 4 дәрежелі: жеңіл, бұл кезде жәбірленушінің санасы анық және рефлекстері төмендейді. Бұл жағдайда адамның терісі бозғылт, еңтігу, летаргия;

орташа ауырлықтағы травматикалық шок дәрежесі, адамның баяу, тежелген күйі болған кезде. Пульс 140 соққы/мин дейін көтеріледі; пульстің жоғарылауымен көрінетін ауыр дәреже – 160 соққы/мин. Жәбірленушінің есі бар, бірақ айналасында не болып жатқанын сезбейді. Тері жабынды сұр түске ие болады, ал ерін, мұрын және саусақ ұштары бірте-бірте көк түске айналады. Адам жабысқақ терді байқай алады; преагония және агония, онда адам ес-түссіз және импульсті анықтау мүмкін емес.

Симптомдары Травматикалық шоктың бірінші кезеңінде зардап шегуші ауырсынуды анықтайды. Айналаңыздағы адамдар адамда айқай мен ыңылдау арқылы көрінетін толқу күйін байқауы мүмкін.

Патологиямен бірге жүреді мазасыздық, стресс және қорқыныш. Адамның терісі бозарып, қан қысымы қалыптыдан жоғары болуы мүмкін. Жәбірленуші жиі дем ала бастайды, дамиды тахикардия. Сіз қолдарыңыз бен аяқтарыңызда бұлшықеттердің тартылуын немесе треморды байқай аласыз.

Травматикалық шоктың басқа белгілері - қарашықтардың кеңеюі, жылтыр көздер және толқулар. Адамда қатты, жабысқақ тер пайда болады.

Бұл кезең дененің ішкі күштері пайда болған бұзушылықтарды қалпына келтіруге тырысатындығымен сипатталады. Содан кейін жарақаттық шоктың торпидтік кезеңі келеді, онда келесі белгілер дамиды: апатия; ұйқышылдықпен бірге жүретін летаргиялық жағдай; бозғылт тері; саусақ ұштарының, шырышты

беттердің, еріндердің және мұрынның көк түсінің өзгеруі; қалыпты дене температурасында қалтырау; конвульсиялық күй; қуықтың немесе ішектің еріксіз босатылуы.

Жәбірленушіні тексерген кезде мамандар мас болуды анықтайды. Науқас үнемі шөлдейді және оның тілі айтарлықтай қапталған. Кейде науқас жүрек айнуына шағымданады, ауыр патологиялар болған жағдайда құсу пайда болады. Суды тұтыну жоғары болғанымен зәр шығару сирек болады. Бұл бұзылыс бүйректің дұрыс жұмыс істемеуінің салдары болып табылады. Адамның зәрі қара болып көрінеді, ал кейбір жағдайларда ол шығарылмайды.

Диагностика. Егер адам ауыр жарақат алған жазатайым оқиға орын алса, дереу кәсіби көмек қажет. Жеңіл зақымданулармен және өздігінен қозғалу мүмкіндігімен жасырын патологияларды болдырмау үшін емтиханнан өту маңызды. Жәбірленушінің денесінің қайтымсыз зақымдалуына әкелетін ауыр жарақаттар туралы айтатын болсақ, жедел жәрдем шақыру керек.

Травматикалық шокты диагностикалау үшін дәрігерлер белгілі бір белгілерді анықтап, жарақатты зерттеуі керек. Әдетте, мамандар науқастың импульсін және қан қысымын мұқият өлшейді.

Ауруханаға түскен кезде дәрігерлер зертханалық зерттеулер жүргізу. Одан әрі диагностикалық шаралар алынған жарақатқа және зардап шеккен аймақтарға байланысты анықталады.

Емдеу. Травматикалық шоктан зардап шегушіге алғашқы көмек көрсету кезінде жгут немесе тығыз таңғыш арқылы қан кетуді тоқтатуға ерекше көңіл бөлінеді. Науқастың тыныс алу жолдары бітеліп қалса, патологияны дер кезінде жою маңызды. Адам жарақат алған кезде қатты ауырсыну пайда болғандықтан, анестезияны қамтамасыз ету және зақымдалған аймақтың қозғалмауын жасау керек. Адамды тасымалдау басқа бұзылулардың дамуын болдырмау үшін ерекше сақтықпен жүзеге асырылуы керек.

Травматикалық шок кезінде науқасты ауруханаға жатқызған кезде оған тұзды және коллоидты ерітінділер құйылатын белгілі бір ережелер бар. Дәрігерлер қан мен плазманы одан әрі құю үшін пациенттің Rh және қан тобын анықтайды. Ауа жолдарының, оттегі терапиясының, трахея интубациясының және механикалық желдетудің көмегімен адамның тыныс алу қызметі жақсарады. Оның көлемін анықтау үшін зәрді катетеризациялау қажет. Травматикалық шокты емдеу адамның өміріне қауіп төнген жағдайларда хирургиялық болуы мүмкін, ал хирургия патологияның салдарын болдырмайды. Дәрігерлер жәбірленушінің қан кетуін тоқтатады, жараларды емдейді, зақымдалған жерлерді бекітеді және қозғалмайды. Науқасқа гормоналды препараттар, дегидратацияға қарсы және мидың гипоксиясын тоқтату үшін препараттар тағайындалады.

Алдын алу. Адамның денсаулығы мен өміріне қауіп төндіретін жағдай әдетте биіктіктен сәтсіз секіру, көлік апаты, кенеттен соққылар мен құлау немесе әртүрлі жұмыстарды орындау кезінде алған ауыр жарақаттардан кейін пайда болады. Травматикалық шоктың алдын алудың негізі жарақаттанбау болып табылады. Биіктікте қауіпсіздік шараларын сақтау маңызды. Химиялық

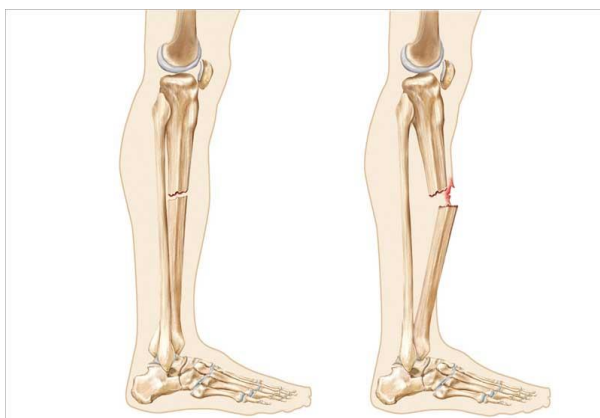
заттармен жұмыс істегенде абай болу керек. Жол қозғалысы ережелерін сақтау жазатайым оқиғаларды және одан әрі жарақаттануды болдырмауға көмектеседі.

Ауыр жарақат алған жағдайда науқасты білікті көмек алатын медициналық мекемеге жедел жеткізу өте маңызды.

Сынықтар кезіндегі алғашқы көмек

Сынық - бұл сүйектің тұтастығын бұзатын жарақат. Травматикалық сынықтар ашық (сыну аймағында терінің зақымдануы бар) және жабық (тері сынбаған) болып бөлінеді.

Ашық сынықпен жарақат күмәнданбайды. Жабық сынық соншалықты айқын емес, әсіресе ол толық емес болса, сүйектің диаметрінің бір бөлігі сынған кезде, көбінесе жарықшақ түрінде.

5-Сурет

Барлық сынықтар келесі белгілермен сипатталады:

- кез келген қозғалыстар мен жүктемелер кезінде өткір ауырсыну;
- аяқ-қолдың жағдайы мен пішінінің өзгеруі, оның қысқаруы;
- аяқ-қолдың дисфункциясы (әдеттегі әрекеттердің мүмкін еместігі немесе қалыпты қозғалғыштығы);
- сыну аймағында ісіну және көгеру.

Аяқ-қолдардың сынуы кезінде алғашқы көмек көрсету негізінен жарақаттың нәтижесін анықтайды: жазылу жылдамдығы, бірқатар асқынулардың алдын алу (қан кету, фрагменттердің ығысуы, соққы) және үш мақсатты көздейді:

- сынық аймағында сүйектердің қозғалмауын жасау (бұл фрагменттердің жылжуына және олардың қан тамырларының, нервтердің және бұлшықеттердің шеттерімен зақымдалуына жол бермейді);
- шоктың алдын алу;
- жәбірленушіні медициналық мекемеге жедел жеткізу.

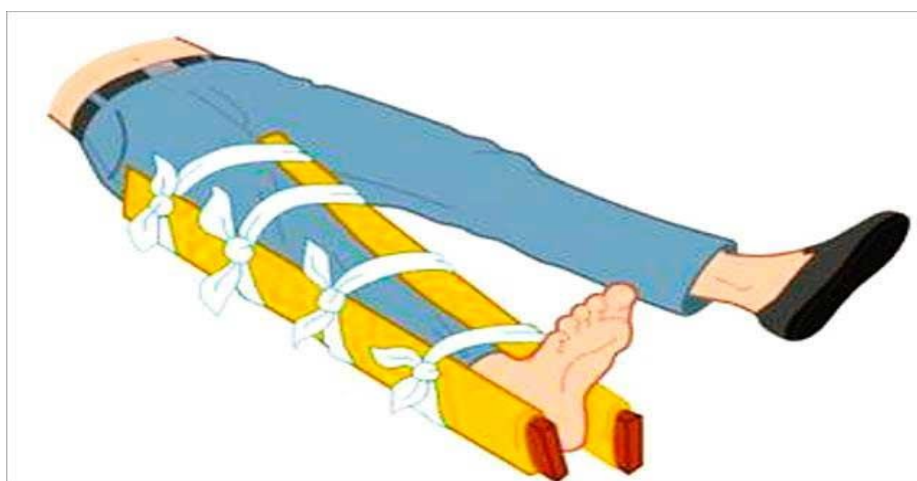
Жабық сынық кезіндегі алғашқы көмек

Егер жедел жәрдем шақыру мүмкін болса, солай етіңіз. Содан кейін зақымдалған аяқ-қолды қозғалыссыз ұстаңыз, мысалы, оны жастыққа қойып,

тыныштықта ұстаңыз. Күдікті сынық аймағына суық нәрсе қойыңыз. Жәбірленушінің өзіне ыстық шай немесе ауырсынуды басатын дәрі ішуге болады.

Егер жәбірленушіні өз бетіңізше тасымалдауға тура келсе, алдымен кез келген қолда бар материалдардан (тақтайлар, шаңғылар, таяқтар, шыбықтар, қолшатырлар) шиналарды жағу керек.

Кез келген екі қатты зат аяқ-қолға киімнің үстіне карама-қарсы жағынан жағылады және сенімді, бірақ тығыз емес (қан айналымына кедергі келтірмеу үшін) бинтпен немесе қолдағы басқа қолайлы материалдармен (белдік, белдік, таспа, арқан, бекітіледі).

6- Сурет

Екі буынды бекіту керек - сынған жердің үстінде және астында. Мысалы, жіліншік сынғанда тобық пен тізе буындары, ал жамбас сүйектері сынғанда аяқтың барлық буындары бекітіледі.

Егер қолында мүлдем ештеңе болмаса, зақымдалған аяқты сауға таңу керек (қол - денеге, аяқ - екінші аяққа).

Аяғы сынған жәбірленушіні жатқан күйде тасымалдайды, жарақаттанған аяқ-қолды көтерген жөн.

Ашық сынық кезіндегі алғашқы көмек

Ашық сынық жабық сынудан қауіпті, өйткені фрагменттерді жұқтыру мүмкіндігі бар.

Егер қан кету болса, оны тоқтату керек. Егер қан кету аз болса, онда қысымды таңғышты қолдану жеткілікті. Қатты қан кету жағдайында жгутты қолданыңыз, оны қолдану уақытын ескеруді ұмытпаңыз. Тасымалдау уақыты 1,5-2 сағаттан асатын болса, онда әрбір 30 минут сайын жгутты 3-5 минутқа босату керек.

7- Сурет

Жараның айналасындағы теріні антисептикпен (йод, жарқыраған жасыл) өңдеу керек. Егер ол жоқ болса, жараны мақта матамен жабу керек.

Енді сіз жабық сынық жағдайындағы сияқты, сүйек сынықтары сыртқа шығып тұратын жерден аулақ болып, зардап шегушіні медициналық мекемеге апаруыңыз керек.

Сіз сүйекті орнатуға тырысып, жәбірленушіні шинаға салмай қозғалта алмайсыз!

Күйікке алғашқы көмек көрсету

Жану - бұл жоғары температура әсерінен тері тінінің зақымдалуы. Термиялық күйіктерден басқа, электрлік, химиялық және радиациялық күйіктер де болуы мүмкін. Әрбір дерлік адам кем дегенде бір рет жеңіл күйіктерді бастан кешірді. Олар күнделікті өмірде жиі кездеседі.

Беткейлік күйіктер терінің қалпына келтіру қасиеттеріне байланысты тез жоғалады және сирек асқынулар тудырады. Терең немесе ауқымды жарақаттар жәбірленушінің денсаулығына және тіпті өміріне қауіп төндіреді. Мұндай жағдайларда алғашқы көмекті дұрыс көрсетіп, тез арада дәрігермен кеңесу маңызды.

Ауырлық дәрежелері.

Сарапшылар зақымдану тереңдігіне байланысты күйік ауырлығының төрт дәрежесін ажыратады:

Дәреже	Сипаттама
Бірінші	Терінің жоғарғы қабатының зақымдалуымен сипатталады. Қызару және ісінумен бірге жүреді. Одан кейінгі сауығу толық және ізсіз.
Екінші	Күйік болған жағдайда папиллярлық қабаттың зақымдалуы байқалады. Шрамдар пайда болады, көпіршіктер жарылып,

	мөлдір сұйықтықты шығарады. Емдеуден кейін теріде тыртық қалуы мүмкін.
Үшінші	Зақым тері астындағы тіндерге әсер етеді. Зақымдалған аймақ қызыл-ақ реңкке ие болады, сезімталдық жоғалады және қан айналымы нашарлайды. Қалпына келтірілгеннен кейін теріде айқын тыртықтар қалады.
Төртінші	Терінің барлық қабаттары зардап шегеді, бұлшықеттер мен сүйектер процеске қатысуы мүмкін. Бұл күйік терінің күйіп кетуіне, сезімталдықтың төмендеуіне және шаштың түсуіне әкеледі. Жағдай пластикалық операцияны қажет етеді.

Термиялық күйіктен зардап шеккен аймақты бағалау

Күйік кезінде күйген аймақты анықтау үшін «тоғыз» ережесі қолданылады, оған сәйкес дененің тоғыз пайызын келесі аймақтар алады:

- мойынмен бас;
- бүкіл қол;
- жамбас;
- аяқпен жіліншік.

Дененің артқы және алдыңғы беттері әрқайсысы 18% алады. Қалған 1% - перинэя аймағы. Балалар әртүрлі арақатынастарды пайдаланады, сондықтан олардың дене пропорциялары айтарлықтай ерекшеленеді.

Сондай-ақ «алақан ережесі» бар. Күйіктің зақымдану дәрежесі келесідей өлшенеді: алақанның мөлшері адам денесінің шамамен 1 пайызын құрайды.

Алғашқы көмек.

Күйік кезіндегі алғашқы көмек жарақаттың тереңдігіне байланысты әртүрлі болуы мүмкін. Егер ол он пайыздан аспаса, өмірге қауіп төнбейді, сондықтан емдеуді үйде жүргізуге болады. Зардап шеккен аймақты салқындату үшін келесі әдістерді қолдануға болады:

- күйген жерді ағынды судың астына қойыңыз (қызарудан басқа белгілер болмаса);
- дененің зақымдалған аймағын суық суға батырыңыз (көпіршіктер пайда болса);
- Стерильді таңғышты жағыңыз және үстіне мұз жағыңыз (көпіршіктерден сұйықтық ағып кетсе).

Күйік болса, химиялық заттарды, йодты немесе алкогольді қолданбаңыз. Антисептикалық өңдеуді зақымдалған аймаққа тікелей тигізбестен шеттермен жүргізуге болады.

Күйіп қалу кезіндегі алғашқы көмек оттың, будың немесе ыстық судың әсері көбірек болған жағдайда әр түрлі болады. Алдымен жедел жәрдем шақыру керек, содан кейін жәбірленушіні тыныштандыру керек, оған толық демалу және көп сұйықтық беру керек. Күйген жерді шүберекпен жабу керек. Күйікке мақтаны қолдануға тыйым салынады.

Күйік түрлері.

Себептері мен жарақаттық факторына байланысты күйіктердің төрт негізгі түрі бар:

- Жылулық. Мұндай күйік кезінде травматикалық фактор жоғары температураның сыртқы көзі болып табылады: от, қайнаған су, ыстық түтін, ыстық бет.
- Химиялық (қышқыл, сілті және т.б.).
- Сәулелену: рентген сәулелері, сәулелену, ультракүлгін сәулелену.
- Электрлік (травматикалық фактор - электр тогы).

Термиялық және химиялық күйіктер визуалды түрде көрінеді және қатты ауырсынумен бірге жүреді. Электрлік күйіктен зақымдану теріде көрінбейді, бірақ ол негізінен өткізгіш тіндерге әсер етеді: қан тамырлары, нервтер, бұлшықет талшықтары. Радиациялық күйіктердің салдары ұзақ мерзімді перспективада пайда болуы мүмкін.

Күйікке алғашқы көмек көрсету ерекшеліктері.

Күйікке уақтылы көмек көрсету жәбірленушінің одан әрі жағдайы негізінен байланысты болатын қымбат секундтар. Дүрбелең емес, дереу әрекет ету маңызды. Бұл зақымдану тереңдігі мен ауданына, кейінірек қалпына келтіру уақытына әсер етеді.

Бу, қайнаған су.

Будың немесе қайнаған судың әсерінен күйген кездегі алғашқы көмек терінің зақымдалған бетін 15-20 минут бойы он бес градус температурада ағынды сумен салқындатудан тұрады. Әрі қарай, зақымдану дәрежесін, тереңдігін және аймағын дәл анықтау үшін білікті медициналық көмек қажет.

Мұнай.

Күйік дәстүрлі түрде салқын сумен жуылады. Көпіршіктер пайда болса, олардың айналасына салқындатқыш гель жағыңыз. Егер көпіршік өздігінен жарылып кетсе, жараны күйікке қарсы антисептикпен емдеу немесе стерильді құрғақ таңғышпен жабу және маманға хабарласу керек. Сутегі асқын тотығы, жарқыраған жасыл және басқа спиртті бар ерітінділерге тыйым салынады.

Күн сәулелері.

Күннің күйіп қалуы бірден терінің қызаруы ретінде көрінеді. Бұл байқалғаннан кейін келесі шараларды қабылдау қажет:

1. Көлеңкеге барыңыз.
2. Таза шүберекті немесе дәкені салқын суға малып, күйген жерге жағыңыз (компрессті әр он минут сайын ауыстырыңыз).
3. Мүмкін болса, салқын душ қабылдаңыз.
4. Көбірек сұйықтық ішіңіз.

Жағдай жылу соққысының дамуымен нашарлауы мүмкін. Бас айналу, жүрек айну немесе қалтырау пайда болса, дереу жедел жәрдем шақырыңыз.

Химиялық заттар.

Мұндай күйіктердің қаупі тіндер мен шырышты қабаттардағы некротикалық өзгерістердің дамуында жатыр. Зақымдану дәрежесіне қарамастан, білікті медициналық көмек қажет. Салдары қаншалықты ауыр болатыны бірінші реакцияның дұрыстығына байланысты.

Химиялық күйікке алғашқы көмек көрсету теріні құрғақ тампонмен тазалауды қамтиды. Сұйықтықтарды химиялық зат толығымен бейтараптандырмайынша енгізуге болмайды, әйтпесе олар реакцияға түсуі мүмкін.

Әрі қарай, жараны жуу керек. Бұл үшін қолданылатын зат теріге түсетін химиялық затқа байланысты:

- егер бұл қышқыл болса - суық сабынды су немесе сода ерітіндісі;
- егер бұл сілті болса - сумен сұйылтылған лимон қышқылының немесе ас сірке суының ерітіндісі;
- егер ол сөндірілмеген әк болса - алдымен ағынды су, содан кейін өсімдік майы;
- егер ол фосфор болса - ағынды су және мыс сульфатының ерітіндісі (күйік болған жерді мүмкіндігінше тезірек су астына қою керек, өйткені фосфордың ауамен жанасуынан тұтану қаупі бар).

Электр.

Электр тогының соғуы кезінде сыртқы тіндер визуалды түрде зақымданбауы мүмкін. Дегенмен, бұл жәбірленушіге көмек қажет емес дегенді білдірмейді.

Адамды ток көзінен оқшаулау керек. Металл жабдықты кимегеніңізге көз жеткізу маңызды. Сіз оның киімінің құрғақ бөліктерін ғана ұстай аласыз. Резеңке қолғапты пайдалану немесе қолыңызды құрғақ жібек матамен орау маңызды.

Қуат сөнгеннен кейін жәбірленушінің жағдайын бағалау маңызды. Егер импульс немесе тыныс болмаса, реанимация қажет болады.

Содан кейін дененің ашық жерлерін тексеру және екі күйік табу маңызды - электр разрядының кіру және шығу нүктелері. Олардың үстіне стерильді майлық қою керек. Сүлгіні немесе көрпені пайдаланбаңыз, себебі талшық жараға жабысып қалуы мүмкін. Жедел жәрдем келгенге дейін адамның кеудесі аяқтарынан сәл төмен болатындай етіп орналасуы керек. Бұл жүрекке қан ағымын арттыруға көмектеседі.

Хогвид.

Зауыт теріге, шырышты қабықтарға және көзге ауыр күйік әкелуі мүмкін. Реакция онымен байланысқаннан кейін 15 минут ішінде пайда болады; сезімталдықтың шыңы әдетте 30 минуттан кейін болады. Күйік ісіну, қызару және көпіршіктер түрінде көрінеді.

Дәрі-дәрмекті таңдау зақымдану дәрежесіне байланысты. Кішігірім зақым үшін жарақат аймағын 1: 1 қатынасында сұйылтылған сабын-сода ерітіндісімен жууға болады. Содан кейін теріні этил спиртімен суланған шүберекпен мұқият сүртіңіз. Соңында жараны пантенолмен жомарт майлау ұсынылады.

Темір, ыстық зат.

Ыстық заттан күйген кездегі алғашқы көмек келесідей:

- ыстық бетпен жанасуды тоқтату;
- күйген жерді салқын сумен салқындатыңыз;
- таңғышты жағыңыз;
- Жәбірленушіні жатқызыңыз, көп сұйықтық беріңіз және қажет болған жағдайда анестетик беріңіз.

Сіз міндетті түрде не істемеуіңіз керек.

Асқынуларды болдырмау үшін ешқашан:

- зардап шеккен аймақты ұстаңыз;
- күйген жерді мықтап таңу;
- көпіршіктерді өзіңіз ашыңыз;
- жараға жабысып қалған киімнің қалдықтарын жыртып тастаңыз;
- күйікке тікелей мұз жағыңыз;
- жараға мақта жағыңыз;
- зақымдалған жерге май, кілегей, қаймақ, айран, спирт ерітінділерін жағу, өсімдік жапырақтарын жағу және т.б.;
- жара бетіне күйікке қарсы құралдарды жағыңыз.

Қандай күйік бар және оларды үйде қалай емдеуге болады?

Зақымдалған аймақ кішкентай және таяз болса, үйде емдеуге тырысуға болады. Зақымдалған аймақ дененің 10% -нан аспауы керек.

Күйік түрі де маңызды. Жалпы денсаулықтың нашарлауымен бірге жүрмейтін термиялық күйіктерді үйде оңай емдеуге болады. Мысалы, электр тогының соғуы кезінде дереу дәрігерді шақыру маңызды.

Күйіктен ауырсынуды қалай жеңілдетуге болады:?

Ауырсынуды азайту үшін, ең алдымен, зардап шегушіге анальгетиктерді, антигистаминдерді беру керек, сонымен қатар зардап шеккен аймаққа қабынуға қарсы жақпа қолдану керек. Мысалы, Левомекол, Пантенол (майда еритін агенттер күйікке қарсы). Алоэ шырынына малынған суық компрессті қолдануға болады.

Қандай жағдайларда медициналық көмекке жүгіну керек?

Дененің он пайызынан астамы зақымдалған болса, күйік шокының даму қаупі бар. Мұндай жағдайларда жәбірленуші ауруханаға жатқызылуы керек.

Кейбір жағдайларда жергілікті күйіктер үшін білікті медициналық көмек қажет болуы мүмкін. Бұған мыналар кіруі мүмкін:

- екі жасқа дейінгі балалар және 60 жастан асқан егде жастағы науқастар;
- беттің, құлақтың, көздің, перинэя аймағының, аяқтың және қолдың екінші және одан жоғары дәрежелі күйіктері;
- электрлік және химиялық күйік;
- сепсис қаупі - қанмен улану;
- тіндердің ұюы;
- безгегі, жүрек айнуы, сананың жоғалуы;
- өмірлік маңызды органдар мен жүйелердің жұмысындағы бұзылулар;
- парентеральді тамақтану және инфузиялық терапия қажеттілігі;
- тромбоз қаупі.

Емдеу әдістері.

Бірінші және екінші дәрежелі күйіктерді емдеу үйде жүргізіледі және жергілікті емдеу әдістерін қолдануды қамтиды. Ол ең алдымен мыналарға бағытталған:

- Жараның стерильділігін сақтау. Осы мақсатта құрғатыңызасептикалық таңғыштар, оларды үнемі өзгерту маңызды.
- Емдеу процестерін жеделдету. Күйікке арналған жақпа терінің зақымдануының салдарын бейтараптандыруға көмектеседі.
- Ауырсыну синдромын жеңілдету. Зақымданудың бірінші дәрежесі үшін жергілікті анальгетиктер көрсетіледі. Қабылдауға да рұқсат етіледітаблетка түріндегі стероидты емес қабынуға қарсы препараттар.
- Бактериялармен күресу. Егер қоздырғыштар жараға еніп, қабыну процесін тудырса, ол тағайындалады.бактерияға қарсы терапия.
- Шрамдық өзгерістердің алдын алу. Ол үшін белсенді және пассивті қозғалыстарды қамтитын жаттығулар жиынтығы көрсетіледі.

Үсік, күн соғу, ыстық соғу, суға бату және улы жыландар мен жәндіктер шағу кезінде көрсетілетін алғашқы көмек

Үсіктің белгілері.

Үсік дене тіндерінің өзгеруіне әкеледі, оның табиғаты температура мен суыққа әсер ету ұзақтығына байланысты. Минус 10°C-тан минус 20°C-қа дейінгі температурада ең бастысы - суықтың әсер ету ұзақтығы, бұл кезде ұсақ қан тамырларының тарылуы және ұсақ тамырларда қан айналымы баяулайды. Минус 30° С температурада ең бастысы, суық дененің тіндеріне тікелей әсер етіп, олардың өліміне әкеледі.

Үсікке алғашқы көмек көрсету тиімді болуы үшін суық тиюдiң әсер ету дәрежесiн ажырату қажет.

1-дәрежелi (жеңiл) үсiк терi қызған соң қызарған бозғылтпен сипатталады. Зақымдалған аймақ iсiнедi, адам жану сезiмiн, қышуды және ауырсынуды сезiнедi.

2-шi дәрежелi үсiк кезiнде бiрдей белгiлер бар, бiрақ айқынырақ. Ең тән белгiсi - бiрiншi күнi сұйықтықпен көпiршiктердiң пайда болуы.

3-шi дәрежелi үсiк шалған кезде зардап шеккен тiндер өледi және көпiршiктер қанды сұйықтыққа толады.

4-шi дәрежелi үсiк жұмсақ тiндердiң барлық қабаттарының некрозына әкеледi, көбiнесе сүйектерге тиедi.

Алғашқы көмек. 1-дәрежелi үсiкке алғашқы көмек көрсету басқа үшеуден айтарлықтай ерекшеленедi. Ең алдымен, жәбiрленушiнi жақын жердегi жылытылатын бөлмеге апару, оның қолғаптарын, аяқ киiмдерiн және шұлықтарын шешу ұсынылады. Қан тамырларының спазмын жеңiлдету үшiн сiзге 2 таблеткадан «Дротаверин» немесе «Но-шпа», «Спазгана» беру керек. Ауырсынуды басатын дәрiлер ретiнде аспири́н немесе анальгин қолайлы. Зардап шеккен адамға ыстық сусын берiп, тамақтандыру керек. Ауырған жерлердi деммен жылытып, жылы қолдармен жеңiл ысқылау ұсынылады. Содан кейiн бұл жерлерге жылытатын жүн таңғыштары қолданылады.

2-4 градусқа дейiн үсiк шалған кезде алғашқы көмек осындай әрекеттердi қамтиды: жылы бөлме, таблеткалар, ыстық сусындар және тамақ. Бiрақ массаж, ысқылау және жылдам жылыту мүмкiн емес, өйткенi бұл аяздың дамуын нашарлатады.

Үсiк кезiндегi негiзгi алғашқы көмек зардап шеккен аймаққа жүннен жасалған таңғышты немесе қалың мақта қабатын жағудан тұрады. Зақымдалған аяқ-қолдарды картонмен немесе фанермен бекiтiп, бинтпен таңу керек.

Гипотермияға көмектесу. Суыққа ұзақ әсер ету салдарынан үсiк шалу дененiң жалпы салқындатуымен бiрге жүредi (дене температурасы 34°C-тан төмен түседi). Жеңiл жағдайларда зардап шегушi қалтырауды, сөйлеудi қиындатады, терiсi бозарады. Бұл жағдайды судың бiрте-бiрте жылытуымен ваннада тұру арқылы оңай жеңiлдетуге болады. Орташа дәрежеде ұйқышылдык, сананың депрессиясы, терi көгеруi сипатталады.

Ауыр жағдайларда сана болмайды, тыныс алу сирек кездеседі, пульс минутына 36 соққыға дейін төмендейді. Жәбірленуші дереу ауруханаға жеткізілуі керек. Үсік кезіндегі алғашқы көмек дәрігерді немесе жедел жәрдем шақыруды да қамтиды.

Күн өту - анықтамасы және патогенезі. Бұл басына күн сәулесінің ұзақ уақыт бойы қарқынды әсер етуінен туындайтын орталық жүйке жүйесінің бірқатар органикалық және функционалдық бұзылыстарымен байланысты жағдай. Күн соғу кезіндегі негізгі жүктемені ми және денені басқаратын ең маңызды ми орталықтары алады:

- мидың барлық аймақтарының температурасы көтеріледі;
- ми тамырлары кеңейеді;
- гемодинамика және қан құрамы өзгереді, интракраниальды қысым жоғарылайды;
- ми қарыншалары жұлын сұйықтығымен толтырылған;
- мидың дәнекер қабықшалары ісінеді;
- Тіндердің тыныс алуы нашарлайды, гипоксия күшейеді.

Органикалық өзгерістер жүйке, жүрек-тамыр және тыныс алу жүйелерінің бұзылуына, терморегуляцияның бұзылуына әкеледі. Гипертермиямен күресу әрекетінде дененің жасушалары қанға көп мөлшерде қабыну медиаторларын шығарады, бұл болжау мүмкін емес реакция тудырады.

Тәуекел факторлары. Сіз күн соғуын белсенді ультракүлгін сәулелену мен жылу берудің ең жоғары генерациясы кезінде - 11:00-ден 15:00-ге дейін алуға болады. Бұл аралықта күн өзінің шарықтау шегінде - сәулелердің түсу бұрышы 90 градус болғанда. Бастың париетальды аймағына ультракүлгін сәулеленудің тікелей әсері интракраниальды тіндердің және церебральды тамырлардың қызып кетуіне әкеледі. Патологиялық жағдайды тудыруы мүмкін:

- эндокриндік аурулар, онкопатологиялар, орталық жүйке жүйесінің бұзылыстары, алкогольдік сусындарды қабылдау, қабылдау кезінде терморегуляцияның бастапқы бұзылуы антипсихотиктер;
- бастың тәжін қорғау үшін бас киімнің болмауы;
- күн сәулесі кезінде сұйықтықты жеткіліксіз қабылдау;
- қарқынды спорттық жаттығулар;
- емдеу диуретиктер.

Ыстық ауа райында күн соғудан ешкім де қорғанбайды. Тәуекел тобына мыналар кіреді:

- балалар - жетілмеген гомеостазға, нәзік бас терісіне байланысты;
- егде жастағы адамдар - компенсаторлық функциялардың төмендеуіне байланысты;
- қант диабетімен ауыратындар, гипертониялық науқастар, созылмалы алкогольизмдер, онкологиялық науқастар;
- артық дене салмағы бар адамдар, ауа-райына сезімталдық, ангидроз (терлеудің төмендеуі/болмауы);
- қан тамырларының патологиялық өзгерістері, жүрек аурулары, бронх демікпесі бар науқастар.

Әйелдер терморегуляцияға әсер ететін гормоналды өзгерістерге байланысты перинаталды кезеңде қызып кетуге бейім.

Күн соғуы мен ыстық соғу арасындағы айырмашылық. Жылу соққысы - ағзадағы жылудың критикалық жинақталуы және жылу берудің қиындауы нәтижесінде дамиды патологиялық жағдай. Күн соғуымен салыстырғанда, қызып кету аймағы (бас) және әсер ету көзі (күн) нақты анықталған, ыстық соғу кезінде бүкіл дене гипертермияға ұшырайды, ал қолайсыз жағдайлар әрқашан ауа-райымен байланысты емес. Қызып кетудің себебі - қоршаған ортаның орынсыз жоғары температурасы - үй ішінде, сыртта немесе көлікте.

Жылу соққысы пайда болған кезде патологиялық өзгерістер жүрек-тамыр жүйесіне, миға, тыныс алу, ас қорыту және бүйрек аппараттарына әсер етеді. Қызып кету ықтималдығы мен дәрежесі қолайсыз температуралық жағдайларда жұмсалған уақытқа, термиялық әсердің қарқындылығына, денсаулықтың бастапқы күйіне, дененің компенсаторлық мүмкіндіктеріне және жасына байланысты.

Жылу соққыларының классификациясы. Клиникалық тәжірибеде өтемдік механизмнің жұмыс деңгейін анықтайтын қызып кетудің келесі дәрежелері ерекшеленеді:

- Тұрақты өтемақы. 40°C дейін қоршаған орта температурасында мүмкін. Терморегуляция бұзылмаған, жағдайы тұрақты немесе қанағаттанарлық – дене температурасының шамалы көтерілуі, терлеудің жоғарылауы.

- Ішінара өтемақы (50 °C ішінде). Жылу эффектісі жылу беруден асып түседі, денеде жылу жинала бастайды. Жүрек және қан тамырларының дисфункциясының белгілері пайда болады, тері қызылға айналады, терлеу айтарлықтай артады, төмен дәрежелі безгегі үдей түседі.

- Субкомпенсация (> 50 °C). Ағзада жылудың шамадан тыс жиналуы, қанағаттанарлықсыз жағдай, дененің сусыздануы (дегидратация). Гипертермия фебрильді мәндерге жетеді, систолалық қысым жоғарылайды және диастолалық қысым төмендейді, импульс екі есе артады.

- Декомпенсация. Пиретикалық дене температурасы, сананың жоғалуы, жүректің, мидың, өкпенің, бүйректің бұзылуы. Инсульт, инфаркт, көптеген мүшелердің жеткіліксіздігі қаупі.

Гиперпиретикалық температурада ақуыздың денатурациясы орын алады және өлімнің жоғары ықтималдығы бар.

Күн соғу белгілері. Күннің соғуынан туындаған денсаулықтың нашарлығы тікелей күн сәулесінің әсерінен немесе бірнеше сағаттан кейін пайда болады. Патологиялық жағдайдың белгілері қызып кету дәрежесіне және жылу алмасудың бұзылу деңгейіне байланысты:

- Жеңіл дәреже. Негізгі белгілері пульстің тез соғуы, мидриаз (қарашықтардың кеңеюі), жүрек айну, адинамия, ұйқышылдық, дененің ауыруы.

- Орташа дәреже. Жоғарыда аталған белгілерге бас ауруы, гипертермия (39° C дейін), дегидратация салдарынан құрғақ тері, атаксия, ентігу және

сананың депрессиясы жатады. Балалар жиі құсу мен мұрыннан қан кетуді сезінеді.

- Ауыр дәреже. Жағдай температураның пиретикалық көрсеткіштерімен, қатты еңтігумен, көз алмасының шөгуі, тері түсінің өзгеруімен, галлюциногендік делириймен, клиникалық конвульсиялармен, еріксіз зәр шығарумен, психомоторлық бұзылулармен және сананың жоғалуымен сипатталады.

Ересектерде, әдетте, симптомдар бірте-бірте артады, балаларда олар тез дамиды.

Салдары. Медициналық көмексіз орташа күн соққысы рефлекстердің, сезімталдықтың, көрудің, есту қабілетінің және неврологиялық бұзылулардың бұзылуына әкелуі мүмкін. Ауыр жағдайларда бастың қызып кетуі интрацеребральды қан кетуге, тұншығудың дамуына, жедел жүрек жеткіліксіздігіне, көптеген органдардың бұзылуына және өлімге қауіп төндіреді.

Диагностика. Нәтижелерге сүйене отырып диагноз қойылады:

- Сауалнама. Күннің ұзаққа созылуы, бас терісінің қорғанысының болмауы, сұйықтықтың жетіспеушілігі расталады.
- Симптоматикалық шағымдар (егер науқас есін жиса).
- Тексеру. Терінің түсінің өзгеруі, қарашықтардың кеңеюі, қатты терлеу, координацияның бұзылуы тіркеледі.

Жағдайдың ауырлығы ауыр белгілермен, температурамен, қан қысымымен және импульспен анықталады. Сусыздандыру дәрежесін анықтау үшін зертханалық зерттеулер тағайындалуы мүмкін.

Суға батқан кездегі алғашқы көмек. Адамды судан шығарғаннан кейін, зардап шегушінің жағдайын ескере отырып, дәрежесі анықталатын алғашқы көмек көрсетуді бастау керек. Егер зардап шегушінің есі дұрыс болса, тыныс алуы мен тамыр соғысы бұзылмаса, адамды жатқызып, ыстық сусын беріп, жылытып, тыныштандырса жеткілікті.

Естен тану жағдайында оның тыныс алуын қалпына келтіруге дереу кірісу керек. Мұны істеу үшін сіз 10-15 секунд ішінде тыныс алу жолдарын судан тазартуыңыз керек, содан кейін зардап шегушіні шалқасынан жатқызып, ауыз қуысынан бөгде заттарды тез алып тастап, реанимацияны бастау керек: кеуде қуысын қысу және жасанды тыныс алу.

Жәбірленуші өлді деген түпкілікті қорытындыға асықпаңыз. Оны тірі қалдыру үшін қолдан келгеннің бәрін жасаңыз!

Жүрек қызметі мен тыныс алу қалпына келгеннен кейін зардап шегушіні медициналық мекемеге жеткізу керек. Бұл үшін оңтайлы ұстаным - басыңызды төмен түсіріп, бүйіріңізде жату.

Барлық зардап шеккендерді госпитализациялау қажеттілігі жедел респираторлық жетіспеушілік белгілері, кеудедегі ауырсыну, жөтел, еңтігу, еңтігу сезімі, қан кету, қозу және жүрек соғу жиілігінің жоғарылауы кезінде қайталама суға кетудің даму қаупімен байланысты. пайда болады. Бірнеше күн ішінде өкпе ісінуінің даму ықтималдығы жоғары болып қалады.

Жүрек қызметі мен тыныс алудың кенет тоқтауы кезіндегі алғашқы көмек

Жедел жүрек-өкпе реанимациясы әртүрлі кенеттен жағдайлар үшін қажет, атап айтқанда, бұл қан айналымы тоқтаған кездегі алғашқы көмек. Тоқтаудың себебі әртүрлі жағдайлар, мысалы, жүрек ауруы және жазатайым оқиғалар болуы мүмкін. Қан айналымын тоқтату барлық орган жүйелерін оттегімен қамтамасыз етудің бұзылуына әкеледі және белгілі болғандай, дененің барлық жасушалары оттегімен қамтамасыз етілмей өледі. Осы себепті көмек дер кезінде, дұрыс және жылдам көрсетілуі керек. Кешіктірілген әрбір секунд сайын жәбірленушіні құтқару мүмкіндігі төмендейді. Сондықтан, егер сіз адамның жүрегі тоқтап, тынысы тоқтап қалатын жағдайға куә болсаңыз, өзіңізді қалай ұстау керектігін және не істеу керектігін білуіңіз керек, өйткені адамның өмірі сіздің қолыңызда!

Мұнда соңғы нұсқауларға негізделген кейбір маңызды кеңестер берілген: 2010 ж. Американдық жүрек қауымдастығының CPR және шұғыл жүрек-қан тамырлары күтіміне арналған нұсқаулары.

Еуропалық реанимация кеңесі 2010 жариялаған реанимация бойынша нұсқаулықтар. ILCOR халықаралық консенсус есебі бойынша CPR 2010, 29 ел қабылдаған.

1. Жүрек (қан айналымы) және тыныс алудың тоқтап қалуын диагностикалауға 10 секундтан артық уақыт берілмейді! Белсенді реанимациялық әрекеттерге көшудің уақыты келгенін көрсететін бірнеше қарапайым фактілер:

Жәбірленушінің есінен танып қалған. Адам тыныс алмайды немесе дұрыс емес тыныс алады. Импульс жоқ. Қан айналымын тоқтату фактісі нақты анықталғаннан кейін жәбірленушіні шалқасынан жатқызып, тегіс жерге (дұрысы қатты) жатқызады. Аяқтар сәл көтеріліп, көтерілген бетке қойылуы керек (бұл төменгі тамырлардан жүрекке қан ағымын жақсартады). Денені салқындатпау үшін көрпемен жабуға болады.

2. Мінез-құлықтың келесі тактикасы:

Бірінші қадам - дереу жедел жәрдем шақыру. Содан кейін дереу жәбірленушінің жүрек-өкпе реанимациясын (ЖӨР) бастаңыз.

3. Жанама жүрек массажы, нұсқаулары: Бір қолды алақанмен төс сүйегінің төменгі үштен бір бөлігіне қояды, осылайша негізгі екіпін метакарпка аударылады. Екінші қолы үстіне қойылады.

Қысымның тереңдігі (қысу) ересектер үшін 5 см, балалар үшін 4-5 см. немесе кеуде диаметрінің 1/3 бөлігі болуы керек.

Қысу жиілігі – минутына 100 қысу.

Қысу мен тыныс алудың арақатынасы 2 тыныс алу үшін 30 қысуды құрайды.

4. Жасанды тыныс алу: Көлемі – 500-600 мл. ауа (6-7 мл/кг) минутына 6-10 тыныс. Компрессияның үзілуі жәбірленушінің өмір сүру мүмкіндігін азайтады. Қысулар арасындағы үзілістерді қысқарту үшін мүмкіндігінше тез

дем алуға тырысыңыз. Бұл жағдайда өкпенің шамадан тыс желдетілуіне жол бермеу керек. Ең дұрысы екі құтқарушы болуы керек және олар бір-бірін 2 минут сайын ауыстырып тұруы керек! Импульс пайда болған кезде және жәбірленушінің тынысы естіле бастағанда, массажды және жасанды желдетуді тоқтату керек. Жедел жәрдем келгенше қолыңнан келгеннің бәрін істедің.

Қан айналымы тоқтаған кезде нашарлау өте кенеттен және күрт пайда болуы мүмкін екенін есте ұстаған жөн. Бұл кезеңде клиникалық өлім болуы мүмкін, ол тек 4-6 минутқа созылады. Бұл сізге алғашқы көмек көрсетіп, адамның өмірін сақтап қалуға тура келетін уақыт.

Ұзақ мерзімді купе синдромы және жабық жарақаттар кезіндегі алғашқы көмек.

Ұзақ мерзімді компартменттік синдром. Ұзақ мерзімді компрессия синдромы (краш синдромы, травматикалық токсикоз) - төтенше зақымдану кезінде 20-30% жағдайда пайда болатын жұмсақ тіндердің ұзақ уақыт бойы жаппай жаншылуымен немесе аяқ-қолдың негізгі тамыр діндерінің қысылуымен байланысты жарақаттың ерекше түрі. ғимараттардың, қираудың, жер сілкінісінің және т.б. Бұл ең ауыр жарақаттардың бірі, оны емдеу айтарлықтай қиындықтар тудырады.

Патогенез. Ұзақ мерзімді компрессиялық синдромның жетекші патогенетикалық факторлары:

- 1) зақымдалған жасушалардың ыдырау өнімдерінің қан айналымына түсуі нәтижесінде дамитын травматикалық токсемия;
- 2) диссеминирленген тамырішілік коагуляция;
- 3) зақымдалған аяқ-қолдың қатты ісінуі нәтижесінде плазманың жоғалуы;
- 4) орталық жүйке жүйесіндегі қозу және тежелу процестерінің координациясының бұзылуына әкелетін ауырсынатын тітіркену.

Аяқ-қолдардың ұзақ қысылуының нәтижесі веноздық тоқыраумен бірге бүкіл аяқтың немесе оның сегментінің ишемиясының пайда болуы болып табылады. Жүйке діндері де жарақаттанған. Тіндердің механикалық бұзылуы көп мөлшерде улы өнімдердің, ең алдымен миоглобиннің түзілуімен жүреді.

Миоглобинемия және миоглобинурия DFS бар зардап шеккендердегі токсикоздың ауырлығын анықтайтын негізгі факторлар болып табылады. Артериялық жеткіліксіздік пен веноздық тоқыраудың қосындысы аяқ-қол ишемиясының ауырлығын күшейтеді. Метаболикалық ацидоз дамиды, ол қанға түсетін миоглобинмен бірге бүйрек түтікшелерінің блокадасына әкеледі, олардың реабсорбциялық қабілетін бұзады.

Тамырішілік коагуляция фильтрацияны блоктайды. Гиперкалиемия, жиі 7-12 ммоль/л жетеді, науқастың жағдайына айтарлықтай әсер етеді. Зақымданған бұлшықеттерден түсетін гистамин, ақуыздың ыдырау өнімдері, аденил қышқылы, креатинин, фосфор және т.б. токсемия да күшейеді. Қазірдің өзінде ұзақ мерзімді қысу синдромының ерте кезеңінде плазманың жоғалуы нәтижесінде қанның қоюлануы байқалады, өйткені. зақымдалған тіннің массивті ісінуі дамиды.

Ауыр жағдайларда плазманың жоғалуы бкк 1/3 жетеді. Ұзақ мерзімді компартменттік синдромда байқалатын ең ауыр асқыну - бұл аурудың даму кезеңдерінде әртүрлі түрде көрінетін жедел бүйрек жеткіліксіздігі.

Қорытынды.

Әдістемелік ұсынымда 10-сыныпқа арналған «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша оқу-далалық (лагерлік) жиынын өткізу ерекшеліктері, оқытуды ұйымдастыру формалары мен әдістері көрсетілген.

Әдістемелік ұсынымның бірінші бөлімі мыналарды анықтайды:

- білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде 10-сынып оқушыларына арналған оқу-далалық (лагерлік) жиынын оқу бағдарламасының ерекшеліктері;

- жергілікті әскери басқару органдарының білім беру және денсаулық сақтау, төтенше жағдайлар саласындағы аумақтық басқару органдарымен, оқу орындарының, балалар сауықтыру және қорғаныс спорттық сауықтыру лагерьлерінің, әскери-патриоттық тәрбие орталықтарының басшыларымен бірлесіп оқу-далалық (лагерлік) жиынын оқуын жоспарлау және ұйымдастыру; базасында оқу-далалық жиындары өткізілетін әскери-техникалық училищелер мен құрамалардың (әскери бөлімдердің) командирлері;

- оқу-далалық (лагерлік) жиынын оқуын өткізуге, тамақтандыруға, тұруға, тасымалдауға, медициналық қамтамасыз етуге, оқу және материалдық ресурстармен жабдықтауға байланысты қаржылық шығындар;

- жергілікті атқарушы органдардың қаржы бөлімдерінің оқу-далалық (лагерлік) жиынын жұмыстарын жүргізуге тартылған адамдардың еңбегіне ақы төлеу.

Екінші бөлімде оқу-далалық (лагерлік) жиынын оқуын ұйымдастыру және өткізу тәртібін айқындайтын нормативтік құжаттар талқыланады.

Бөлімде білім беру ұйымы басшысының оқу-далалық (лагерлік) жиынына дайындық, бұйрық шығару, оқытушылармен ресми жиналыс және ата-аналар жиналысын өткізу, оқу орнын, нысанды киім-кешек туралы хабарлау кезіндегі іс-әрекеттерінің ерекшеліктері, жабдықтау және медициналық мәселелермен қамтамасыз етуді үйлестіру болып табылады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындықты оқытушы-ұйымдастырушысы жергілікті жағдайлардың ерекшеліктеріне, оқу орнының материалдық-техникалық базасының болуы мен жағдайына, жеке тәжірибесіне,

студенттердің дайындық деңгейіне сүйене отырып, оқуды өткізудің басқа әдістерін, нысандары мен әдістерін пайдалана алады. бағдарламасымен айқындалған мақсаттар мен міндеттердің сапалы орындалуын қамтамасыз ететін сыныптар.

Библиография

1. 2012 жылғы 16 ақпандағы Қазақстан Республикасының «Әскери міндеттілік және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» Заңы;

2. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы.”

3. "Жалпы білім беретін пәндер мен бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерін таңдау бойынша курстар бойынша үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы.

4. «Бастапқы әскери дайындықты өткізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығы.

• 5. «Қағидаларды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2023 жылғы 17 наурыздағы № 226 бұйрығы. алғашқы әскери дайындық үшін».

• 10-сыныпқа арналған «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқулығы 1 және 2 бөлім.

• Тактикалық оқу әдістемесі [Мәтін] - М.: Әскери баспа, 2006;

• Мектеп оқушыларын патриоттыққа тәрбиелеу [Мәтін]: әдістемелік құрал / Т.А.Қасымова, Д.Е. Яковлев. – М.: Ирис-пресс, 2005;

• Қазақстан Республикасы Президентінің № 364 2007 жылдың 5 шілдедегі «Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының қарауыл және гарнизондық қызметінің жарғысы»;

• 2007 жылдың 5 шілдедегі № 364 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының «Тәртіптік жарғысы»;

- 2007 жылдың 5 шілдедегі № 364 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының ішкі қызметінің жарғысы»;
- 2007 жылдың 5 шілдедегі № 364 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының оқу-жаттығу ережесі».
 - 1. Қазақстан Республикасының Қарулы Күштеріндегі медициналық қамтамасыз ету бойынша оқу құралдары.
 - 2. Аманжолов Қ.Р. Бастапқы әскери дайындық. – Алматы,
 - 3. Травматология бойынша нұсқаулық MS GO. Ред. Кузьмина А.И. – М.: Медицина, 1978 ж.
 - 4. Әскери далалық хирургия. Ред. К.М.Лисицына, Ю.Г.Шапошникова. – М.: Медицина, 1982 ж.
 - 5. Комаров Ф.И. Әскери медициналық дайындық. Медициналық жоғары оқу орындарына арналған оқулық. – М.: Медицина, 1984 – 443 б.
 - 6. Қайыргелдина С.А. Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері. ЖОО студенттеріне арналған әдістемелік құрал. ЕАСУ. – Астана, 2003 ж.
 - 7. Беляков В.Д. Жук Е.Г. Әскери гигиена және эпидемиология. Оқулық. – М.: Медицина, 1988. – 315 б.
 - 8. Гоголев Н.Н., Шапошников А.А., Шеффер Ю.М. Төтенше жағдайларда денсаулық сақтау мекемелерінің жұмысын жоспарлау және ұйымдастыру. – М.: Медицина, 1992 ж.
 - 9. Мусалатов Д.А. Апат кезіндегі медициналық көмек. – М.: Медицина, 1994 ж.
 - 10. «Алғашқы медициналық көмек көрсету отрядының медициналық қамтамасыз ету бөлімінің (дәріхана) жұмысын ұйымдастыру» нұсқау-әдістемелік ұсыныстары. – М., 2002 ж.
 - 11. Қазақстан Республикасының апаттар медицинасы қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар. – Алматы, 1998 ж.
 - 12. Комаров Ф.И., Агафонов В.И., Артамонов В.И. Оқулық. Әскери медициналық дайындық. – М.: Медицина, 1989 ж.
 - 13. Химиялық әскер сержанты оқулығы. – М.: Әскери баспа, 1986 ж.
 - 14. Лебедева Ю.А., Серебряков В.И. Шетелдік әскерлердің бактериологиялық қарулары және олардан қорғану. – М.: Воениздат, 1983 ж.

**Оқу-далалық жиындарының
мазмұны бойынша бейне ресурстар тізімі**

Бөлім, тақырып, сағат саны	Бейнеролықтың сілтемесі / Бейне сілтеме
<i>Тактикалық дайындық(14 сағат)</i>	
<i>Тақырып 1.</i> Әскери бөлімнің (бөлімнің) қару-жарағы мен әскери техникасы – 2 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=Y30H05G1aRs https://www.youtube.com/watch?v=WqMOR7GVV2o
<i>Тақырып 2.</i> Отрядтың жауынгерлік және марш тәртібі – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=axgeDANFuNw https://www.youtube.com/watch?v=fagaestpfnE
<i>Тақырып 3.</i> Жеке қорғаныс құралдарын пайдалануды үйрету – 2 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=mQLTy-xM65I https://www.youtube.com/watch?v=4cbbGO2V7r8&t=6s
<i>Тақырып 4.</i> Жауынгердің ұрыстағы әрекеттері – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=aPxtbwV4LgU https://www.youtube.com/watch?v=Y5GDCI9drag https://www.youtube.com/watch?v=RHN-1Q5b7uw&t=102s
<i>Тақырып 5.</i> Қорғаныстағы жауынгер – 3 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=iwragvQyzw https://www.youtube.com/watch?v=Y5GDCI9drag https://www.youtube.com/watch?v=kUElyzZlp7Y
<i>Тақырып 6.</i> Шабуылдағы солдат – 3 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=1Xv3s6bZkqQ https://www.youtube.com/watch?v=Y5GDCI9drag https://www.youtube.com/watch?v=bHuXoUyEhLU
<i>Тақырып 7.</i> Бақылаушы сарбаз – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=Y5GDCI9drag https://www.youtube.com/watch?v=dYTr33vd0-A
<i>Тақырып 8.</i> Патрульдегі жауынгер – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=3R7YO6dDVeI https://www.youtube.com/watch?v=3t1IP7dfKFA
<i>Өртке үйрету(6 сағат)</i>	
<i>Тақырып 1.</i> Калашников автоматын жартылай бөлшектеу және құрастыру бойынша оқу – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=iSPnoYTSBIs&t=2s https://www.youtube.com/watch?v=nm1oOHUroi0 https://www.youtube.com/watch?v=ICbpjnB9Y_0
<i>Тақырып 2.</i> Атыс дайындығы (АК-74, пневматикалық винтовка) – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=LnWeBtas4CI https://www.youtube.com/watch?v=MablN-OQLy0
<i>Тақырып 3.</i> Қол гранаталарын лақтыру – 2 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=cwHrZiov1Ao https://www.youtube.com/watch?v=YsV71pXCsgM https://www.youtube.com/watch?v=17ABnRdMtyU
<i>Тақырып 4.</i> Пневматикалық	https://www.youtube.com/watch?v=LnWeBtas4CI

винтовкадан ату – 2 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=0iITDtOJ17E https://www.youtube.com/watch?v=mJPEpoM3LLk
<i>Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың жалпы әскери жарғылары(4 сағат)</i>	
<i>Тақырып 1.</i> Әскери бөлімнің (бөлімнің) әскери қызметшілерінің тұруы, тұрмысы және күнделікті өмірі – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=O-U7De5TRrE https://www.youtube.com/watch?v=dUeitCQysNE
<i>Тақырып 2.</i> Компания тәртібінің жауапкершілігі – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=HLFyNsySJrE https://www.youtube.com/watch?v=tRLxW0gZ1rY
<i>Тақырып 3.</i> Күзетшінің міндеті – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=YrWNjipVP8c https://www.youtube.com/watch?v=Rn9AjYABYjw
<i>Тақырып 4.</i> Кезекшінің міндеттері мен әрекеті – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=sFudcKpX9Zg https://www.youtube.com/watch?v=PGd29pkWapo
<i>Бұрғылау(4 сағат)</i>	
<i>Тақырып 1.</i> Әскери сәлемдесу – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=iv1W0ub-qww https://www.youtube.com/watch?v=efuX-pZHS0E&t=16s https://www.youtube.com/watch?v=8hw1kNP_f-8&t=3s
<i>Тақырып 2.</i> Сәтсіздік және қызметке қайтару. Бастыққа жақындау және одан кету – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=AMj-u6oLCKY https://www.youtube.com/watch?v=ZZ0weHOqeXM
<i>Тақырып 3.</i> Қарумен жаттығулар мен қозғалыстар – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=efuX-pZHS0E&t=16s https://www.youtube.com/watch?v=oCZpfksI5-A
<i>Тақырып 4.</i> Бөлім құрылысы – 1 сағат.	https://www.youtube.com/watch?v=kAgWEzu9nJ8
<i>Әскери топография(2 сағат)</i>	
<i>Тақырып 1.</i> Азимуттар бойымен қозғалыс. Көкжиек жақтарын анықтауға жаттықтыру – 2 сағат	https://www.youtube.com/watch?v=rNpQhBg2aco&t=11s https://www.youtube.com/watch?v=fiEe6ShlHTc https://www.youtube.com/watch?v=0wVbDqWX94c https://www.youtube.com/watch?v=QRZp-Obew50&t=9s

Далалық оқу-жаттығу жиындары тақырыптары бойынша ұсынылған бейне ресурстардың тізімі «Алғашқы әскери-технологиялық дайындық» пәні бойынша 10-сыныпқа арналған IV тоқсанның күнтізбелік-тақырыптық жоспарына сәйкес құрастырылған. «Даладағы оқу сабақтары» қашықтан оқыту сабақтары, қазақ және орыс тілдерінде 30 сабақ дайындалды. «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша оқытушы-ұйымдастырушылар мен әдіскерлерге ұсынылады.

Оқу-далалық (лагерлік) жиындарының мазмұны

<p><i>Тактикалық дайындық (14 сағат)</i></p> <p><i>1 Тақырып.</i> Әскери бөлімнің (бөлімшенің) қару-жарағы мен әскери техникасы-2 сағат.</p> <p><i>Тақырып 2.</i> Бөлімшенің жауынгерлік және марш тәртібі-1 сағат.</p> <p><i>3 Тақырып.</i> Жеке қорғаныс құралдарын пайдалануды үйрету -2 сағат.</p> <p><i>4 Тақырып.</i> Жауынгердің ұрыстағы әрекеттері – 1 сағат.</p> <p><i>5 Тақырып.</i> Қорғаныстағы жауынгер – 3 сағат.</p> <p><i>6 Тақырып.</i> Шабуылдағы сарбаз-3 сағат.</p> <p><i>7 Тақырып.</i> Бақылаушы сарбаз-1 сағат.</p> <p><i>8 Тақырып.</i> Патрульдегі сарбаз-1 сағат.</p>	<p><i>Атыс дайындығына үйрету (6 сағат)</i></p> <p><i>1 Тақырып.</i> Калашников автоматын жартылай бөлшектеу және құрастыру бойынша оқу-1 сағат.</p> <p><i>2 Тақырып.</i> Атыс дайындығы (АК-74, пневматикалық винтовка)-сағат.</p> <p><i>3 Тақырып.</i> Қол гранаталарын-2 сағат.</p> <p><i>4 Тақырып.</i> Пневматикалық винтовкадан ату-2 сағат.</p>
<p><i>Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың жалпы әскери жарғылары (4 сағат)</i></p> <p><i>1 Тақырып.</i> Әскери бөлімнің (бөлімнің) әскери қызметшілерінің тұруы, тұрмысы және күнделікті өмірі-1 сағат.</p> <p><i>2 Тақырып.</i> Әскери қызметшілердің тәртібінің жауапкершілігі-1 сағат.</p> <p><i>3 Тақырып.</i> Күзетшінің міндеті-1 сағат.</p> <p><i>4 Тақырып.</i> Кезекшінің міндеттері мен әрекеті-1 сағат.</p>	<p><i>Саптық дайындық (4 сағат)</i></p> <p><i>1 Тақырып.</i> Әскери сәлемдесу-1 сағат.</p> <p><i>2 Тақырып.</i> Саптан шығу және сапқа қайра тұру. Бастыққа келу және одан қайту-1 сағат.</p> <p><i>3 Тақырып.</i> Қарумен жаттығулар мен қозғалыстар-1 сағат.</p> <p><i>4 Тақырып.</i> Бөлемші сабы-1 сағат.</p>
<p><i>Әскери топография (2 сағат)</i></p> <p><i>1 Тақырып.</i> Азимуттар бойымен қозғалыс. Көкжиек жақтарын анықтауға жаттықтыру -2 сағат.</p>	

МАЗМҰНЫ

1	Кіріспе	4
2	Оқу-далалық жиындарын ұйымдастырудың ерекшеліктері	6
3	10-сынып оқушылары үшін көшпелі кеңестерді ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсыныстар	14
4	Қорытынды	92
5	Библиография	93
6	1-қосымша	95
7	2-қосымша	97